

ZPRAVODAJ
HISTORICKÉHO KLUBU

Časopis Sdružení historiků České republiky
(Historického klubu 1872)

Roč. 14, 2003, č. 1

Vydává Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872) v Praze
Vedoucí redaktor: Jiří Kocian

Redakční kruh:

Karol Bílek, Martin Čapský, Josef Hrdlička, Tomáš Knoz, Jiří Kocian (vedoucí redaktor), Jaroslav Pánek, Jiří Pešek, Eduard Šimek, Petr Vorel.

Redakční rada: výbor SH ČR

Adresa:

PO BOX č. 66
110 01 Praha 01

Zveřejňováno i na internetové stránce: <http://www.phil.muni.cz>

ISSN 0862-8513

© Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872), 2003

OBSAH

Úvodní slovo	7
I. ČLÁNKY	
Jan H a v r á n e k Pražské povstání 5.-9. května 1945 na Hanspaulce po osmapadesáti letech	8
II. POLEMIKY	
Jaroslav P á n e k Věda naruby aneb Mr. Voříšek's <i>New Intellectual History</i>	14
Michal R e i m a n Kafkovská konference 1963 prizmatem Alexeje Kusáka	19
III. MATERIÁLY	
Jiří P e š e k Dopis předsedovi vlády ČR Vladimíru Špidlovi ve věci Návrhu Zákona o archivnictví a spisové službě	33
Připomínky k vládnímu návrhu zákona o archivnictví a spisové službě, parlamentní tisk č. 428	36
Zdeněk B e n e š – Petr Č o r n e j O Slovu k dějepisu	38
Prohlášení Slovo k dějepisu	39
Stanovisko pracovníků Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR o postavení historie ve všeobecném vzdělávání	45

Vyjádření účastníků vzdělávacího semináře ASUD k současným závažným problémům začlenění historie ve všeobecném vzdělání	45
Jiří P e š e k Petice 17. listopadu 2003: Prohlášení Sdružení historiků ČR k ohrožení výuky dějepisu v ČR	47
IV. Z HISTORICKÉ OBCE	
Josef H a r n a Prezentace české historiografie na Slovensku	50
Michaela H r u b á Setkání doktorandských badatelů o raném novověku	52
Hana K á b o v á F. L. Rieger a česká společnost druhé poloviny 19. století. Konference u příležitosti 100. výročí úmrtí F. L. Riegra	53
Kateřina P a s t y ř í k o v á – Milan S v o b o d a Historické přednášky v Liberci	55
Jaroslav P á n e k Seriál přednášek o českých dějinách v Rakousku	57
Eva R y š a v á Pamětní deska Josefu Hanzalovi	59
Pamětní list k odhalení pamětní desky historikovi a archiváři PhDr. Josefu Hanzalovi, CSc. na jeho rodném domě v Radhoticích u Vlachova Březí dne 28. června 2003	60
Jaroslav B o u č e k ČČHiždiáda Jana Slavíka	62
Warjaha Nebudimirovič: ČČHIŽDIADA čili Slovo o pluku Artušově	63

V. ANKETA SDRUŽENÍ HISTORIKŮ II

Marie R y a n t o v á

Anketa o deset nejlepších historických knih od roku 1990

66

VI. ZPRÁVY O ČINNOSTI KOLEKTIVNÍCH ČLENŮ A REGIONÁLNÍCH POBOČEK SH ČR

Helena M a n d e l o v á

ASUD od zimy do léta 2003

68

VII. RECENZE

Michaela H r u b á

Ó! werthestes Vatter-Land. Kultur Deutschböhmens 17.-19. Jh.
Zprávy Společnosti pro dějiny Němců v Čechách/
Mitteilungen der Gesellschaft für die Geschichte der Deutschen
in Böhmen II/2003

72

Hana K á b o v á

Jaroslava Hoffmannová, Osobní fond Jaroslav Werstadt.
Inventář

73

Martin Č a p s k ý

Jaroslav Bakala, Moravskoslezské pomezí v proměnách 13. věku

75

VIII. JUBILEA

Jaroslav Š ů l a

Ladislav Hladký - 60 let

77

Životní jubileum Václava Šplíchala

77

Ondřej F e l c m a n

Jubileum členů Ústavu historických věd Pedagogické fakulty
Univerzity Hradec Králové

78

Zdeněk B e z e c n ý Robert Sak - příběh historika	84
Oldřich T ů m a K 75. narozeninám Milana Otáhal	85
Antonín B e n ě í k Václav Kural – 75 let	86
Jiří P e r n e s Karel Kaplan – 75 let	88
IX. NEKROLOGY	
Vladislav M o u l i s Zemřel Zdeněk Sládek	91
Jan K ř e n Na památku Ferdinanda Seibta	92
Vilém P r e ě a n Český historik nad rakví Lubomíra Liptáka 28. října 2003	96
X. NA PAMÁTKU JANU HAVRÁNKOVI	
Josef P e t r á ň Jan Havránek jubilující	98
XI. INFORMACE	
Přednášky Sdružení historiků ČR (Historický klub 1872) v Národním muzeu v Praze na podzim 2003 a na jaře 2004	102
Informace o placení členských příspěvků v roce 2004	102

Úvodní slovo

Vážení a milí čtenáři, vážené kolegyně a kolegové,

v prvním letošním čísle našeho časopisu otiskujeme ve vstupní rubrice Články text přednášky našeho váženého - a bohužel nedávno zesnulého kolegy, významného historika a dlouholetého pedagoga pražské Univerzity Karlovy - pana profesora Jana Havránka. Jedná se o poutavé vylíčení průběhu dnů květnového povstání v roce 1945 v Praze na Hanspaulce. Pan profesor Havránek zaslal tento text redakci počátkem léta, tehdy jsme již měli k dispozici i příspěvek k letošnímu významnému jubileu Jana Havránka, jehož se autorsky ochotně a laskavě ujal pan profesor Josef Petráň. Těšili jsme se, že tímto způsobem bude moci i Sdružení historiků ČR připomenout životní výročí váženého kolegy a svého významného člena. Bohužel - v prvních zářijových dnech nás zastihla smutná a o to více překvapivá zpráva... V té době již byl Zpravodaj v tisku a my jsme získali laskavé svolení pana prof. Petráně ponechat v tomto čísle Zpravodaje jím připravený jubilejní text jako poctu dílu a odkazu Jana Havránka.

V následující rubrice Polemiky vás jistě zaujmou příspěvky prof. Jaroslava Pánka a prof. Michala Reimana. V oddíle Materiály vás postupně budeme seznamovat s prohlášeními i dalšími texty, ve kterých se členové SH ČR i další zástupci historické obce a učitelů dějepisu vyjadřují zásadně ke dvěma otázkám, o kterých se v posledních měsících vážně diskutuje i mezi širší zainteresovanou veřejností - o přípravě novely archivního zákona a o výuce školního dějepisu. Rubrika Z historické obce informuje o celé řadě akcí - například o úspěšném semináři doktorandů orientovaných na problematiku raného novověku, který spolupořádalo Sdružení historiků ČR ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií fakulty sociálních věd UK v Praze v dubnu 2003, či o konání konference u příležitosti 100. výročí úmrtí Františka Ladislava Riegra, o kterou se též v dubnu 2003 výrazně spolupořadatelsky zasadila Pekařova společnost Českého ráje, aj. Otiskujeme i další pokračování ankety SH ČR o deset nejlepších historických knih od roku 1990. V rubrice o činnosti regionálních poboček a kolektivních členů informujeme o práci Asociace učitelů dějepisu, přinášíme však i další standardní rubriky - recenzní či významných jubilejí.

Vážené kolegyně a kolegové, omlouváme se, že z technických důvodů se znovu opožďuje vydání a distribuce letošního Zpravodaje. Rozhodli jsme se proto rozeslat složky na zaplacení členských příspěvků Sdružení historiků ČR na rok 2004 současně již s tímto prvním číslem Zpravodaje z roku 2003. Příslušné pokyny naleznete v rubrice Informací. Děkujeme za pochopení.

Jiří Kocian

I. ČLÁNKY

Pražské povstání 5.-9. května 1945 na Hanspaulce po osmapadesáti letech

(Vzpomínka profesora Jana Havránka)¹

Časový odstup od studované události má pro její vypsání rysy pozitivní i negativní. Větší množství informací, znalost širších souvislostí, slábnoucí citová angažovanost historiků patří jistě k těm kladným, avšak chybějící vzpomínka bezprostředního účastníka či možnost dotazu u těch, kteří událost prožili, je prvkem záporným. Autor tohoto příspěvku má své vlastní vzpomínky na prožitek povstání a zeptal se i několika vrstevníků na to, co se jim vtisklo do paměti a přichází s výkladem, který má přednosti i zápory historikova vypsání i osobní vzpomínky.

První dny května roku pětáctýřicátého v Praze měly cosi zvláštního. Hitler byl již mrtev, ale Třetí říše zde ještě vládla. Na státních budovách – vzpomínám na školu na Lobkovicově náměstí na Vinohradech – vlály vlajky na půl žerdi a v novinách, které měly již jen jeden jediný list, byl na první straně portrét „Vůdce“ v černém rámečku. Povíдалo se o manifestačních převratech v městech na severovýchodě Čech, i někde v Praze se lidé sešli, zazpívali Kde domov můj, odstranili německou tabulku na hostinci... a šli zase domů. Všichni poslouchali rozhlas a tak věděli, že Rusové proti stále ještě výraznému německému odporu dobyli až na samém konci dubna Brno i Ostravu, více pozornosti však věnovali rychlému postupu Američanů. Pátého května dopoledne se celá Praha dověděla, že jsou již v Plzni a kolem jedenácté byly jedenáctky ozdobené československými vlaječkami plné lidí, kteří se chtěli dostat do Ruzyně, kde prý již přistáli. Během dopoledne se vzdor výzvě policejního prezidenta tlumočené místním rozhlasem odstraňovaly německé nápisy a místy také vyvěšovaly československé vlajky. Poslední podnět přišel z rozhlasu, který poslouchal každý, kdo jen mohl. Již ranní počátek vysílání hlášením: „Je právě sechš hodin,“ upozornil na to, že v budově na Schwerinově ulici se děje něco nezvyklého. Z budovy střežené nacisty se ve 12:33 ozvala výzva k české policii, čet-

¹ Koncem května 2003 upozornil redakci Zpravodaje Historického klubu prof. Jiří Pešek, předseda Sdružení historiků ČR, na zajímavou přednášku pana profesora Havránka, ve které J. Havránek připomněl formou poutavé osobní reflexe zajímavé epizody ze dnů květnového povstání roku 1945 v Praze na Hanspaulce. Redakce tehdy požádala pana profesora Havránka, zda by byl ochoten text svojí přednášky poskytnout k otištění ve Zpravodaji, což J. Havránek laskavě učinil. Opublikovaný text je zřejmě jedním z posledních odkazů pana profesora kolegům a čtenářům, velmi si vážíme toho, že jeho adresátem mohlo být právě Sdružení historiků - Historický klub a jeho časopis. Redakce zároveň touto cestou děkuje za pomoc a spolupráci vážené paní Růženě Havránkové a váženým kolegům panu prof. Jiřímu Peškovi a panu dr. Zdeňku Poustovi, dlouholetému a blízkému spolupracovníku a kolegovi prof. Jana Havránka z Archivu Univerzity Karlovy v Praze.

nictvu a vládnímu vojsku, aby pomohli českým lidem v budově rozhlasu. Před ním začal boj a během minut se rozšířil do celého města.

Povstání bylo připravováno jak podzemními vojenskými organizacemi, tak i odboráři, mezi nimiž hlavní slovo měli komunisté. Česká národní rada se postavila do čela povstání. Události však probíhaly velice rychle, bylo v nich mnoho spontánního. To lze snad nejlépe doložit rozdíly mezi jednotlivými obvody města. Tehdejší obvod Praha XIX. měl své zvláštnosti. Byl to obvod rezidenční, kde bylo jen málo průmyslu a obchodu a z úřadů jen instituce vojenské, převzaté 1939 Wehrmachtem. Procházely jím komunikace na západ k ruzyňskému letišti. Také zde probíhaly přípravy k rozhodnému vystoupení proti německým silám ve chvíli, kdy úspěch bude nepochybný.

Při hodnocení těchto příprav je třeba vzít v úvahu závěry autorů Kroniky Pražského povstání v Praze 6: „Jako každá lidská činnost, mělo i toto počínání své stinné stránky, v našem případě zvláště že:

- přípravy k povstání a k odporu se zbraní v ruce byly – i přes šestiletý kvas a vývoj v područí nacistického Německa – v podstatě velmi krátké, málo důsledné, nesourodé a tudíž toto údobí zůstalo nesjednocujícím obdobím,
- povstání muselo být pro živelnost podchycováno zezdola a jen všeobecnými direktivami v hodině dvanácté a zůstalo bez pevného a jednotného vedení až do konce,
- trpělo také kariérismem a příživnictvím,
- mnohde v důsledku toho neposkytlo stoprocentní a objektivní podklady pro své řádné zhodnocení.

Není vlastně divu, že neinformovaná veřejnost a snad i oficiální místa nehleděla dlouho na jeho uznání příznivě. Na druhé straně musíme vidět – co některé dokumenty z lidového podání plně dosvědčují – že:

- díky plynulé, dlouho předcházející měsíce konspirační a přitom pilné a obětavé přípravy na mnoha místech v ilegalitě, bylo komunistické i nekomunistické odbojové hnutí široce rozvětvené a úspěšné a mělo kořeny ve všeobecném odporu proti nenáviděné okupaci od počátku mnichovského diktátu,
- během šesti válečných let od roku 1939 padlo těmto přípravám za oběť nespočet lidských životů našich vlastenců vedle mučení, věznění a nejhorších strážní jednotlivců i zanechaných rodin.“²

Již v pozdních dopoledních hodinách docházelo na pražském severozápadě, zejména na Velvarské a Bělohorské třídě, podobně jako jinde v Praze, k odzbrojování jednotlivých německých vojáků na ulicích a po poledni již také k prvním akcím proti bytům Němců. Zajímání byli Němci a kolaboranti na pracovištích, někde byla odzbrojena závodní stráž (Werkschutz). Německé vojenské jednotky byly

² Oto HÁJÍČEK - Miroslav KODEDA - František NEVĚŘIL, *Kronika Pražského květnového povstání ve dnech 5. až 9. května 1945 v oblasti dnešní Prahy 6*. Obvodní výbor ČSPB v Praze 6. sine dato - pravděpodobně kolem roku 1970 -, 284 s., 53 obr., 2 mapy, s. 14-15.

v tomto obvodu v dané chvíli dosti početné, uvádí se, patrně však značně nadsazeně, 12 000 mužů armády i jednotek SS. Byli ubytováni ve vojenských objektech, v budovách techniky, studentských kolejích, ve školách a také v Černínském paláci, kde sídlil Úřad říšského protektora. Měli k dispozici dělostřelectvo a osm tanků, zůstali však nejprve pasivně ve svých ubikacích.

V sobotních dopoledních hodinách se ustavovala jednotlivá velitelství v Bubeneči (Vašek), na Bílé Hoře (Sova), na Hanspaulce (Vedral) i v Suchdole. V Břevnově vznikl Revoluční národní výbor. Tyto orgány se dotvářely až v průběhu povstání a jejich velitelská funkce nebyla vždy a všude respektována.

První cílevědomé akce povstalců proběhly kolem nádraží Bubeneč a Dejvice. Na bubenečském nádraží již dopoledne po krátké přestřelce, při které zahynula jedna žena, povstalci odzbrojili vlak střežený asi dvaceti maďarskými vojáky. Na nádraží Dejvice se po 13. hodině podařilo přesvědčit jednotku, která střežila vojenský vlak, aby předala zbraně důstojníkovi vládního vojska, třem poddůstojníkům, několika českým policistům, kterým pomáhala řada dobrovolníků. Během této operace začala před 15. hodinou posádka SS z kadetky (dnešní ministerstvo národní obrany) ostřelovat české bojovníky na nádraží, kterých tam bylo v té chvíli asi čtyřicet, ale jen šestnáct z nich mělo zbraně. Po prvním neúspěšném náporu jednotka SS po 16. hodině nádraží dobyla, obránce zajala a odvezla. Asi třicet neozbrojených zajatců po výslechu propustila, ale šestnáct mužů, které zajala, jak tvrdila, se zbraní v ruce, postřílela v Jelením příkopě. O jejich osudu se Pražané dozvěděli až 9. května, když boje skončily.

Boje prvního odpoledne probíhaly také v Podbabě, kde ve sladovně byly německé armádní sklady potravin. Došlo tam k přestřelce mezi stráží a skupinou asi třiceti povstalců, kteří pod velením četaře Navrátila přišli z Roztok. Po přestřelkách a vyjednávání padla sladovna do rukou povstalců.

Zprávy o událostech v okolí se šířily od úst k ústům. Lidé však málo vycházeli do ulic, nejspíše tehdy, kdy je sousedi upozornili, kde je možno dostat mléko nebo chleba. Tak se o událostech kolem obou nádraží a sladovny vědělo především tam, kde bylo slyšet střelbu.

Pro Hanspaulku byly v první chvíli nejdůležitější situace kolem hlavní komunikace, Velvarské třídy, mezi Hadovkou a Bořislavkou, kde se její trasa kryje s dnešní Evropskou. Před 15. hodinou se zde podařilo čtyřem tankům projet na Vítězná náměstí, ale krátce nato zde četa bojovníků vedená nadporučíkem Chalupou zadržela a odzbrojila dvě německá vojenská auta a zbudovala dvě barikády přes širokou silnici. Vystavěli také menší barikádu, která uzavřela přístup z hlavní komunikace do Komornické ulice. V kině Bořislavka byli shromažďováni zajatci a zadrženi němečtí obyvatelé. Na východě sousedila s Hanspaulkou oblast vojenských objektů, které byly ve dvacátých a třicátých letech postaveny pro československou armádu a školních budov techniky a Francouzského gymnázia, Masarykovy koleje a dalších škol, kolejí a domovů, které byla zabráný pro německou armádu a vojska SS. Podle dobových, snad věrohodných odhadů tam bylo soustředěno více než

2000 vojenských osob, i když jen část z nich tvořili bojeschopní muži. Na počátku roku 1945 byla zabrána hanspaulská škola do ní byla umístěna dělostřelecká baterie.

Za této situace se generál Vedral ujal své velitelské funkce a soustředil kolem sebe štáb. Podléhaly mu tři bojové úseky: Bořislavka, Hanspaulka a Stará fara. První z nich se snažil zmařit německou komunikaci po hlavní silnici. Druhý měl chránit vilovou čtvrť proti výpadům a střelbě z budovy Francouzského gymnázia a z objektů techniky a kontrolovat aktivity dělostřelců ve škole. Zaměřil se také proti Němcům, kteří bydleli na Hanspaulce, a své byty neopustili. Muže odvedl do zákopů, které byly na náměstí Na Hanspaulce vybudovány jako protiletectvé kryty a zastřešeny, a tam je uvěznili. Ženy soustředili v bytě ve Finkovské ulici. Stará fara, kde velel štábní kapitán Knotek, byla vojensky nejaktivnější, podléhaly jí barikády, které byly v bojovém kontaktu s nepřítelem. Právě v jejím obvodu, na Babě, stříleli němečtí obyvatelé z domů a byli tam oběti mezi českými civilisty. Také střelba tanků, které přijely na pomoc obhájčům sladovny, zasáhla několik hanspaulských domů. V Podbabě samotné probíhalo vyjednávání, které vedlo k odjezdu německých tanků a přitom se podařilo dost německých vojáků odzbrojit, někteří zajatci byli odvedeni do podbabských garáží městských autobusů. Jejich pracovníci se již dříve zasloužili o zajištění zbraní v cihelně. Také dobrovolníci ze Zlonic a Roztok se podíleli na podbabských přestřelkách. Pozdní odpoledne a večer byly v Dejvicích, podobně jako všude, ve znamení budování a zdokonalování barikád, kterých v celé Praze bylo postaveno na 1600. Stavěli je všichni, muži i ženy, mladí i staří. Barikády významně ztížily německým vojskům pohyb po městě, ovšem tam, kde byly zřízeny v oblastech s nedokončenou zástavbou, byla jejich hodnota menší. Ukázal to příklad barikády na Kladenské u restaurace Gabrielka. Ačkoliv byla postavena důkladně, byla na severní straně jen opřena o pole, stoupající do vrchu, takže německá vojska ji v sobotu večer po polí objela a napadla z východní strany. Když však zjistila, že dále k Praze jsou pevnější barikády, vrátila se zpět.

První den byl pro pražské povstalce úspěšný. Generál Pückler, který velel německým jednotkám na pravém břehu Vltavy, zhodnotil situaci na jeho konci v hlášení generálu Schörnerovi: „Město Praha na východ od Vltavy až na menší předmostí okolo mé služebny (budova Právnické fakulty u mostu Svatopluka Čecha), je v podstatě v rukou povstalců, kteří téměř bez odporu obsadili armádní objekty a skladiště Volkssturm. Na západním břehu jsou boje v několika vnějších okresech a jsou to boje tvrdé a bohaté na ztráty, neboť se střílí z každého domu. Povstalci bojují proti očekávání dobře a bojechtivě.“ Bojové aktivity, vyřizování účtů s Němci a někde i využití situace k drancování změnily všední život města. Lidé pocítili, že léta nesvobody končila, stále však měli strach z ozbrojeného a dobře organizovaného nepřítele.

Druhý den, neděle 6. května, byl na Hanspaulce ve znamení organizování povstaleckých sil. Velitelství Vedral mohlo novými dobrovolníky doplnit stávající jednotky, problémem zůstával však nedostatek zbraní a střeliva. V obvodu, kde bydlelo ve třicátých letech dost vojáků a důstojníků, bylo možno záhy ustavit skoro

stočlennou jednotku dělostřelců, základ pozdější I. Revoluční dělostřelecké baterie na Hanspaulce, která se připravovala na převzetí výzbroje německých dělostřelců umístěných ve škole. S jejich velitelem povstalcí vyjednávali, ten však 6. května ještě neviděl důvody ke kapitulaci. Poněkud ho zneklidnilo jen to, že se povstalcům podařilo vyřadit telefonní linku, která byla jeho jediným spojením s ostatními německými jednotkami. Ustavila se Sokolská rota, která měla hájit sokolovnu, která před válkou hrála velkou roli v životě Hanspaulky. Osmičlenné družstvo studentů jako „Studentská legie“ bránilo bojový úsek na Černém vrchu. Obyvatele čtvrti zneklidňovaly průzkumné výpady jednotek SS i střelba sniperů ze střech vysokých budov techniky a gymnázia v Bílé. Byly oběti mezi lidmi, kteří nahodile vyšli na ulici. Kolem barikádníků, zejména poté co bylo velitelství přemístěno do vily v ulici Na viničných horách, se shromáždila i skupina chlapců kolem 16 let, kteří jako spojky kontaktovali a někdy také zásobovali bojovníky na barikádách. Prádelní koš se salámy z řeznictví v Šárce byl pro nosiče ještě větším zážitkem než pro ty, kterým byl určen. Na velitelství byli předváděni i zadržení udavači – ve čtvrti rodinných domků a nájemních vil se lidé dobře znali. Vzpomínám, jak bojovníci přivedli před kapitána Stránského muže, který jej poslal do nacistického vězení a čekali, že ho potrestá – on však, a to mi velice imponovalo, řekl: „Odved'te ho mezi zadržené, o jeho vině rozhodne soud!“ Na velitelství se uvažovalo o problémech, co udělat se zámečkem Jenerálka, kde Karl Hermann Frank zadržoval prominentní české vězně jako Kamila Kroftu nebo Vladimíra Krajínu. Rozdělení pravomocí velitelů bylo stále ještě nejasné a tak když k Jenerálce přišla od Vltavy šáreckým údolím jednotka, která chtěla na německé strážě zahájit palbu, snažilo se hanspaulské velitelství útoku zabránit, aby nebyly ohroženy životy vězňů.

V pondělí dne 7. května jsme na BBC poslouchali oslavy vítězného konce války, ale v Praze byla stále ještě napjatá atmosféra. Odlehčení, které předchází den přinesly zprávy o pomoci vlasovců, kteří se pohybovali i v prostoru letiště, bylo zastřeno nejasnými dementi v rozhlase, který byl pro Pražany hlavním a skoro jediným zdrojem informací. Zprávy z rozhlasu však došly i k uším německých vojáků v hanspaulské škole a konečně v 17 hodin jejich velitel major Gregory předal českým dělostřelcům čtyři houfnice a jedno dělo. Jeho jednotce byl slíben odchod s několika lehkými zbraněmi. Až do jeho uskutečnění si ponechala jejich zaměřovače. Ty měly být předány až příštího dne po bezpečném odchodu vojáků včetně raněných. Hanspaulka si oddechla.

Dne 8. května časně ráno odešli němečtí vojáci spolu s dvěma vozy pro raněné v doprovodu československého důstojníka, který jim zajistil bezpečný průchod barikádami, z Prahy na západ. Před odchodem odevzdali zaměřovače. Tento den již probíhal v celém obvodu klidněji, i když jednotky SS i armády stále ještě držely své pozice v Dejvicích a v Bubenči a mezi nádražím a Vojenským zeměpisným ústavem se snažili střelbou udržet pod svou kontrolou řadu vil obývaných Němci. Tento den skončil podpisem dohody mezi velitelem Prahy generálem Rudolfem Toussiantem a představitelem České národní rady a velitelství Bartoš, po kterém ná-

sledoval odchod jednotek německé branné moci z Prahy na západ. Jednotky SS však i nadále držely své posádky v Dejvicích a střílely z nich. V úterý 8. května o půl třetí zahájily tanky u techniky palbu na barikádu, kde byl jeden padlý. O hodinu později postupovala silná německá četa k ulicím Klimentské a na Míčance a také údolím k Šárecké. Útok byl odražen a Němci měli ztráty na padlých a raněných. V tomto dni se hlásili do služby další důstojníci a rotmistři z povolání i v záloze. Náhradní prapor, kterému velel major Uhlíř, do večera zaregistroval 230 důstojníků a rotmistrů a 530 vojáků v záloze. O kapitulaci jednala však jednotka, která střežila Jenerálku a pak opustila obsazený objekt, odkud mohli odejít i Češi, kteří tam byli uvězněni. Někteří, jako Kamil Krofta, kterého nás několik spojek doprovodilo do vily paní Eliášové, odešli však až následujícího dne ráno. V časných ranních hodinách jednotky ze Staré fary spolu s bojovníky z Podbaby postoupily na náměstí Na Santince a spolu s Hanspaulskými jednotkami, které byly od nich napravo v prostoru Šárecké, se chystaly k útoku na budovy techniky. Než k tomu došlo, dorazily do tohoto prostoru sovětské tanky a po krátké přestřelce se německé jednotky vzdaly. Praha oslavovala vítězství – stovky lidí přišlo na Velvarskou a Kladenskou a vítalo Rusy. Zde došlo ke krutému epilogu povstání. Když byla odváděna skupina zadržených Němců z kina Bořislavka, kam byli již předtím přemístěni také ti, kdož byli za povstání vězněni v krytu v ulici Na Hanspaulce, pokusil se jeden z nich o beznadějný útěk. Následovala palba, při které barikádníci všechny zajatce postříleli.

Pražské povstání skončilo, nedostalo se mu však přílišného uznání. Také Česká národní rada se po příletu Fierlingerovy vlády dne 10. května ocitla v nemilosti a byla rozpuštěna. Ti, kdož přišli z východu, se měli ihned ujmout klíčových pozic v mocenském aparátě osvobozené republiky. Byli jsme osvobozeni – tak zněla pak po mnoho let základní interpretace květnových dnů roku pětáctýřicátého. Povstalci, kteří se osvobodili sami, měli v této interpretaci jen druhořadou úlohu, pokud se vůbec o nich hovořilo.

Jan Havránek

II. POLEMIKY

Věda naruby aneb Mr. Voříšek's *New Intellectual History*

*Bojovná pavěda má jednu krásnou vlastnost –
nezdráhá se předvádět ani svou vlastní slabost.*

Ben Kettner

Časopis Dějiny a současnost (25, 2003, číslo 4, s. 34-38) obohatil čtenáře pozoruhodným textem Michaela Voříška *Podivná věda ve sporu o dějiny. K debatě o společenské úloze českých historiků a historiček*. Autor v něm předložil své vyhraněné názory na historiografii i na metody historické práce. Zvláště pak se soustředil na několikastránkový souhrn dvou tiskových konferencí, jež zjara 2002 uspořádal Tiskový odbor Akademie věd České republiky. Michael Voříšek si s nelíčeným zaujetím přečetl soubor disparátních textů, které byly zveřejněny pod zastřešujícím redakčním názvem *Spor o dějiny* v časopisu Vesmír (81, 2002, s. 307-313). Byly to sice pouhé "ukázky" ze dvou zmíněných konferencí (na což výslovně upozornila redakční poznámka tamtéž na s. 307), ale přesto z nich autor dokázal učinit pramenné východisko svého metodologicko-kritického výkladu.

Rozhňevaný adept historické vědy

Na základě této četby a následných volných úvah dospěl pan Voříšek k nesmírně poutavým závěrům. Usoudil, že "skupina historiček a historiků" zde předkládá "antikvární a nemístně naivní" pohledy na dějiny, v rozporu se světovým vývojem prosazuje "podivuhodně jednostrannou preferenci politických dějin a apologii zahraniční politiky" a "pokračuje ve staletých státoprávních hádkách s Němci". Odmítá "běžnou teoretickou a metodologickou výbavu soudobé historiografie" a tím vytváří "temné vyhlídky na prohlubující se izolaci české historické vědy", předkládá "projekt kritické vědy, která bude hájit obecně sdílené legitimní názory vlastní společnosti", "doposud účinným trikem" vymezuje "hierarchický protiklad k nevědeckým názorům"; rovněž "se hlásí k roli státních historiček/historiků, kteří asistují národnímu státu při obhajobě jeho základních idejí", a "volá po masivní historické indoktrinaci". Má také "zásadní averzi k právu oponentů na vlastní názor" a "upírá [jim] právo na diskusi". Celá kritizovaná "metodologická konstrukce" podle autora představuje "popření autonomie moderní vědy" a "radikální reinterpretaci demokracie samé". Jde totiž o "intelektuálně zaostalý, vědecky autoritářský postoj", o "podivnou vědu", kterou - uzavírá pan Voříšek - "mohu jen rozhodně odmítnout".

Tak důmyslné nakupení důrazných, ba přímo zničujících charakteristik historiků jinak smýšlejících svědčí o tom, že se obrany práva na vlastní názor a ochrany demokracie ujal skutečně svobodomyšlný liberál. Zároveň je to svědectví o nevšedním literárním výkonu, neboť obraty vlastní dosud hlavně části žurnalistů se nyní

dočkaly půvabného přirodění a objevily se vyšperkovány učeneckým pojmoslovím. Podívejme se tedy, jakými cestami kráčí myšlení kritikovo.

Cesta k nové metodologii

Pan Voříšek se trápí problémem, kdeže jsou zdroje té "děsivé záhady", že tak strašné poklesky přitahují "české historiky třináct let po rozpadu komunistické diktatury". Působivá emocionalita polemického textu, podpořená odbornými výrazy a povšechnými odvolávkami na moderní historiografii, by skutečně mohla čtenáře k smrti vyděsit, pokud by si zavčas nepoložil alespoň dvě sebezáchovné otázky. Předně, jak je možné, že několik intelektuálně zaostalých historiků dokázalo vytvořit tak zásadní "metodologickou koncepci", v níž popřelo dosavadní vývoj historiografie, vědy a dokonce i demokracie? A dále, jak pronikavý interpretační výkon musel pan Voříšek podniknout, aby to vše rozpoznal v textech pěti autorů, zabírajících dohromady pouhých sedm stran časopiseckého textu? Při hledání odpovědí na tyto otázky již musí čtenář postupovat samostatně, neboť tady pan Voříšek – se skromností sobě vlastní – mlčí.

Polemický článek je zato přímo nabit "metodologií" a celá jeho argumentace spočívá na nutnosti "vyřešit vážnou metodickou otázku: Je možné k těmto textům přistoupit jako k celku?" Nebo jde naopak o sbírku nesourodých názorů? Pan Voříšek sice připouští, že pět uvedených historiků (pro přesnost: jsou to Eva Broklová a Marie Neudorfllová, Jan Kuklík mladší, Jaroslav Pánek a Jiří Pešek) není v pohledu na projednávaná témata zajedno, ba že si i na několika vybraných stránkách jednotliví autoři navzájem odporují. Nicméně vzápětí usoudí, že když se pět lidí vyslovuje k jednomu tématu, "je možné rekonstruovat" jejich společný názor a způsob myšlení, neboli dospět k logické "rekonstrukci metodologických stanovisek obsažených v těchto textech". Po tomto vsutku hlubokomyslném důkazu jednomyslnosti již známe pětihlavého pachatele, jehož intelektuální nedostatečnost přesvědčivě dokládá sám empiricky zjistitelný fakt, že si vždy dva libovolně vybrané zdroje (autoři a jejich texty) buď odporují, nebo se naopak v něčem shodují.

Jak je obecně známo, na tiskové konference bývají záměrně zváni nositelé různých názorů, aby se jejich pohledy doplňovaly a aby zásadně nebyly identické. Tak tomu bylo i v případě obou tiskových konferencí z roku 2002, na jejichž texty či drobné úryvky z textů (vybrané a zkrácené redakcí *Vesmíru*) se pan Voříšek odvolává. Byli tam představitelé různých oborů (historie, právní historie, politologie), různých institucí (ústavů Akademie věd ČR a fakult Univerzity Karlovy), rozdílných generací i hodně odlišných osudů a z nich odvozených zkušeností i názorů. Touto skutečností se však pan Voříšek nedá zmást, neboť on má před očima svou již odhalenou "skupinu". Nedělá to zbůhdarma, neboť na cestě za vysněným cílem objevil způsob, jak napsat zdrcující kritiku, aniž by při tom příliš vyčerpal svůj nevšední intelektuální potenciál.

Metoda energeticky úsporného stříhu

Polemizovat s jedním textem (ať již více či méně podařeným) vyžaduje totiž jisté sebezapření, ani nemluvě o srovnávacím rozboru většího počtu textů několika autorů. Předpokládá to alespoň částečnou znalost věci, a navíc nejde o činnost tak zábavnou, jako když texty několika autorů pěkně zamícháme dohromady, metodou koláže je rozstříháme na kousky, vybereme si z nich, co se nám hodí, a potom z těchto útržků sestavíme takzvanou logickou rekonstrukci. Vždyť co řekl autor A, lze potom velmi snadno popřít výrokem autora B, který původně směřoval zcela jinam, zesměšnit útržky slov autora C, nebo naopak vyhrotit nesouvisejícím citátem z autora D. U autora E se snad vhodná explicitní prohlášení nenajdou, ale i on může zapadnout do výše načrtnutého obrazu, třeba díky některým vedlejším příznakům. Kombinačních možností se tu otvírá bezpočet, ať už se podle chuti či potřeby rozhodneme pro jakékoli ideové vyústění.

V post-postmoderní době cílených mystifikací a demystifikací by takovýto vstup pana Voříška do historické literatury nemusel být zrovna překvapením, kdyby si také jiní historikové se stejnou tvůrčí pokorou osvojovali metodologické podněty hromadných sdělovacích prostředků. Vždyť tuto metodu uplatnili vtipní novináři v Mladé frontě Dnes už v devadesátých letech, když při interpretaci soudobých dějin zavedli *Objev týdne*. Zprvu se někteří čtenáři zlobili, protože měli pocit, že naletěli na klamnou informaci, jež byla podávána se strojenou vážností. Jakmile si však uvědomili, že jde o nevinnou recesi, začali se spolu s autory dobře bavit. Po novinářích následovali televizní pracovníci s pořady typu *Stalo se...* a redaktoři Radiožurnálu s vysíláním volného seriálu *Naruby*. Tito průkopníci nových metod názírání na skutečnost dokázali využít obratnosti filmových a zvukových stříhačů a výrazně zdokonalili techniku informační koláže. Avšak historici – jak také jinak! – opět zůstali daleko pozadu za metodologicky průbojnými žurnalisty. Naštěstí nikoli natrvalo. Neboť pan Voříšek pochopil svou životní příležitost a přenesl metodu koláže z žurnalistiky do historiografie. Už navždy mu bude patřit primát, stejně jako redakci *Dějin a současnosti*, která dokázala výzvu doby pochopit a postarat se o mezioborový intelektuální transfer.

Logika konfliktních dějin

V dávných tradicích rétoriky se pan Voříšek zhlédl při vytváření enumentačních řad přídavných jmen, jež posbíral z rozdílných textů a důmyslně vytrhl z původních souvislostí, ale zato jim dopřál nového života ve své vpravdě průkopnické rekonstrukci. Tímto způsobem vytvořil konfliktní obraz na jedné straně povýšených vědců, kteří si osobují výlučné právo na pravdu, a na druhé straně ostatní společnosti, kterou pyšní badatelé připravují o možnost diskutovat, ba dokonce i jen samostatně myslet. Věren své osvědčené metodě si pan Voříšek nepovšiml výzvy k otevřené diskusi, která je v textech jím posuzovaných výslovně uvedena, a stejně tak se nezdržoval vysvětlováním, kde malá skupina pěti badatelů bere sílu k tomu, aby takto manipulovala celou společností. Jakkoli vzplál svatým rozhořčením nad povýšený-

mi vědci, nejspíš ani on sám tak docela neuvěřil tomu, že by k rozsáhlé veřejné manipulaci stačil jeden jemu dobře známý "účinný trik", byť by to byl trik z "nejodpudivějších". Není však vyloučeno, že poznal i jiné triky kalící výklad minulosti a ohrožující politickou svobodu, ale zatím tento objev tají. Měl by jej však zveřejnit co nejdříve – už proto, aby předešel rizikům, jež veškerenstvu zajisté hrozí ze strany záškodnické skupiny odhalených historiků právě v dnešní nejisté době.

Znásilnění jako vědecký princip

Pan Voříšek, jak řečeno, shledává svou doménu v metodologii historických věd. Na originálním metodologickém základě skutečně obohatil dosavadní odbornou terminologii tak, aby mu její inovovaná varianta umožňovala osobitě interpretovat proces historického poznání. V rámci gnoseologie dospěl až ke ztotožnění historiografické konstrukce s nezbytným "znásilňováním" dějin. Další vývoj teoretického myšlení páně Voříškova – jak se zdá – nezadržitelně spěje k novému lingvistickému obratu. Po něm už bude naprosto lhostejné, zda historizující pisatel o zvoleném tématu, technice a metodách historiografické práce něco tuší, či nikoli; postačí, když cokoli napíše, tedy když téma patřičně „znásilní“, a poté silným mediálním hlasem umlčí ty druhé, jinak smýšlející. Tvůrčí přístup pana Voříška k výkladu textů, jež zaujaly jeho pozornost, cílevědomému znásilnění vsutku odpovídá. Nyní už jde jen o to, aby se jemu samému i jeho stoupencům a následovníkům podařilo tak průbojný přístup k dějinám prosadit jako vůdčí princip budoucího dějepisectví.

Nevědomost jako základní opora vědy

Celé generace historiků se až dosud trápily vědomím, že minulost je v úplnosti nepostižitelná a že ani na vyčerpávající prostudování zachovaných pramenů a rychle narůstající literatury k jakémukoli širšímu tématu čas a síly badatele zpravidla nestačí. Pan Voříšek uskutečnil zásadní metodologický skok – prokázal totiž, že nejlepším východiskem pro práci historika je osvobození se od relevantních informací. Tímto převratným vynálezem končí doba trmácení se cestami heuristiky, analýzy, interpretace a syntézy, a naopak začíná mnohem efektnější jízda rychlodrahou libovolného výběru útržků z cizích textů, poté jejich účelového seřazení a nakonec bubnové palby slov do nepřátelských řad. Před novou – voříškovskou – historiografií se bezpochyby otvírá skvělá budoucnost!

Leč jak už to v dějinách koperníkovských objevů bývá, bude třeba vybojovat ještě nejednu bitvu s jinak smýšlejícími odpůrci. Tuto cestu pan Voříšek nastoupil už tím, že odlišné názory označil za "šokující". Taková charakteristika velmi zdaříle přiléhá k výroku o tematické omezenosti kritizovaných badatelů, když jim pan Voříšek s decentností sobě vlastní vytýká "podivuhodně jednostrannou preferenci politických dějin" a "rozhořčené odmítnutí řady postupů z běžné teoretické a metodologické výbavy soudobé historiografie". Pokud autor předkládá se strojenou vážností podobný objev jen trochu zasvěceným čtenářům a dokonce jej vztahuje souhrnně na pěti kritizovaných historiků, pak tím dává najevo dvojí: jednak že je při-

praven bít za svou pravdu hlava nehlava, jednak že se pod přísně zamračenou tvář kritikou přece jen skrývá hluboce lidský smysl pro osvobozující recesi.

Díkůvzdání spojené s nesmělým doporučením redakci

Profesor Jiří Pešek se stal jedním z těch, kdo bezděky posloužili panu Voříškovi jako lidský materiál k ověření jeho metodologických inovací. Jak dokládá dopis otištěný v *Dějích a současnosti* (4/2003, s. 38), kolegu Peška článek páně Voříškův rozzlobil, neboť autora pokládá za lháře, falzátora a sprostého podvodníka. Pokusil jsem se ukázat, že text lze číst i jinak a že pak můžeme dospět k mnohem uznalejšímu stanovisku.

Především je žádoucí vycházet z toho, že žijeme v "tekutém" světě. Vědomá mystifikace, pomluva či lež se staly na přelomu 20. a 21. století běžnou – takřka osvěžující – součástí příliš nudné mezilidské komunikace. Reagence těch, kdo si na to ještě nezvykli a cítí se poškozeni, jsou rozmanité. Temperamentní umělci vystoupili s metodou veřejného výprasku či rituálního fackování notorických lhářů a nactiutrhačů. Lidé útlocitnější sáhli k soudním sporům a k vymáhání omluvy cestou justice. Historikové se spokojují se slovními polemikami a zachovávají i v tomto ohledu ponižující závislost na tradici. Nyní konečně přišel pan Voříšek a nabídl žádoucí proměnu.

Na první pokus sice neuspěl, neboť redakce *Vesmíru* (ostatně vedená příliš exaktně uvažujícími přírodovědci) Voříškův text ke zveřejnění nepřijala a nejspíš setrvala na stanovisku, že i na stránkách populárně vědecké revue mají diskutovat lidé alespoň částečně obeznámení s příslušnou tematikou. Naštěstí mnohem větší porozumění pro svěží myšlenkové výboje projevila redakce *Dějin a současnosti*, která zaujala postoj hodný dnešní převratné doby. Jako první na naší časopisecké scéně totiž pochopila, že jí nový autor nabízí mimořádný inovační příspěvek, a poskytla mu příležitost. Neprohloupila, neboť i ona sama tím získala jedinečnou šanci. Může totiž vytvořit nové – bulvárně inspirované – metodologické kolbiště, v němž sice nebudou platit žádná pravidla, ale zato polemici osvobození ode všech zábran si budou moci uštěďřovat rány podle chuti a okamžité inspirace. Bude to aréna mnohem přitažlivější než výsledky dějepisné práce, které svou prodejností nemohou soutěžit se stříhovými konstrukcemi pana Voříška. Doufejme, že výrazně stoupne náklad a že *ĎaS* budou rozdychtění čtenáři trhat kamelotům z rukou.

Pan Voříšek tedy prospěl časopisu, čtenářům i sám sobě. Redaktorům *Dějin a současnosti* dopřál ius primae noctis s originálními myšlenkami, čtenáře pobavil zdařilou recesistickou aplikací svých představ a sobě udělal skvělou reklamu. Ale ruku na srdce: jako výraz vděčnosti mu redakce *Dějin a současnosti* nabídla zatím jen trochu místa pro jeho článek na lesklých stránkách časopisu. Vzápětí však slibný image neuváženě poškodila tím, že místo portrétu svého nového autora zařadila karikaturu zuřivého skřeta, ohledávajícího klávesnici psacího stroje. Nechci při tom ani pomyslet, že by snad některý neodpovědný čtenář spojil s autorem karikaturu krysy ničící knížky, zveřejněnou tamtéž na stránkách 36-37! Alespoň za sebe zdů-

razňuji, že takovéto ikonografické znevážení objevného Voříškova textu – řečeno jeho univerzálně platnými slovy – "mohu jen rozhodně odmítnout".

Jelikož jsem členem širší redakční rady této revue od jejího obnovení roku 1990, cítím jistou morální odpovědnost za to, jak se redakce chová ke svým autorům. Proto mi nezbyvá než vyjádřit zásadní nesouhlas s obrazovým znevážením pana Voříška, a abych aspoň trochu přispěl k nápravě, vzdávám se svého členství v redakční radě právě ve prospěch páně Voříškův. Chovám naději, že toto gesto přijme jako výraz nelíčené úcty k jeho dosud nevelkému, o to však slibnějšímu dílu. Zároveň nepochybuji o tom, že mohutný příval jeho myšlenek pozvedne časopis k novým horizontům. Spolu s díkůvzdáním autorovi bych rád ještě navrhl redakci, aby v příštím čísle otiskla – jako odškodnění za zmíněnou lapálii – autorův celostránkový portrét. Čtenáři časopisu mají přece právo poznat i lidskou podobu průkopníka nových cest v historiografii a nečekat až na chvíli, kdy jeho osobní heslo vstoupí do biografických slovníků a encyklopedií.

Ale ani na tom by ambiciózní redakce neměla ustrnout. Intelektuální výkon pana Voříška je hoden mezinárodního ocenění. Proto je namístě zvážit, jak by bylo možné co nejrychleji překonat omezenost českého prostředí a naši „zaostalost za světovým vývojem“. Přímo se tu nabízí vydání Voříškova textu ve světových jazycích a jeho hromadné rozeslání do zahraničí. Neboť tak závažný krok ke konstitování post-postmoderní *New Intellectual History* bychom si rozhodně neměli ponechávat jen sami pro sebe!

Jaroslav Pánek

Kafkovská konference 1963 prizmatem Alexeje Kusáka

Nebylo původně mým úmyslem pokračovat veřejně v polemice s Alexejem Kusákem o Kafkovské konferenci 1963, kterou jsme vedli na stránkách Práva.¹ Objevila se však nová Kusáková kniha *Tance kolem Kafky* (Akropolis 2003). Není objemná; obsahuje autorovy vzpomínky, interpretace Kafkova díla i interpretace díla, resp. článků a výroků Kafkových interpretů, portréty protagonistů konference a konečně interpretaci řady dobových dokumentů. Konference byla důležitým předělem v kulturním životě ČSR, literatura o ní je však dosud relativně chudá. Dokumenty o jejím pozadí nebyly zveřejněny a její pořadatelé odešli, aniž publikovali obsáhlejší vzpomínky. Právě tyto okolnosti poskytly Kusákovi příležitost, aby vzniklou mezeru vyplnil. V knize jsou dlouhé pasáže, které lze pokládat za zajímavé a přínosné. Mohlo by se proto zdát, že odstraňuje původní příčiny sporu. Není tomu žel tak; kniha příčiny sporu neodstranila, pouze je zabalila do souhrnu dalších problémů,

¹ Viz. Právo 10. 7., 7. 8. a 14. 8. 2003; původní podnět k této polemice zavedl Kusákův článek v Lidových novinách 17. 5. 2003.

čímž se staly méně čitelné. Jde zejména o Kusákovo svévolné zacházení s fakty a o tvorbu legend, zkreslujících skutečnost. Jsem proto nucen vrátit se i ke Kusákovým nedávným článkům v Lidových novinách a v Právu. Vznikly totiž v době, kdy jejich autor již dokončil rukopis knihy a vyjadřují proto v koncentrované podobě Kusákův názor na vlastní předmět sporu.

O kafkovské konferenci Kusák vypráví zhruba toto: V roce 1962 ho jako tehdy mladého zájemce o literaturu a literární vědy znepokojila skutečnost, že v Československu nebude přiměřeně oslaveno výročí Franze Kafky (1963). O své obavy se podělil s Františkem Kautmanem, který působil v Ústavu pro českou literaturu ČSAV a byl obdivovatelem Kafkova díla. Šli spolu za Pavlem Reimanem, aby mu přednesli své návrhy: konat konferenci o Kafkovi a zřídit Kafkovo museum. Reiman byl germanistou, působil však jako ředitel Ústavu dějin KSČ a měl blízko k stranickému „načalství“. U literátů Reiman sice nebyl z dřívějšího příliš oblíben, byl však pro Kautmana a Kusáka přijatelnější než Eduard Goldstücker, který kafkovské konferenci prý nepřál. Reiman se na hozenou udici chytil a pozval své návštěvníky na zasedání germanistů. Zde byly Kusákovy návrhy, a to i přes nejrozmanitější námitky Reimana a Goldstückera, schváleny a tím začaly přípravy konference, která prolomila strnulost československých kulturních poměrů.

Kusákův výklad na první pohled působí impozantně, jako účastník tehdejších dějů si může činit nárok na uplatnění vlastních vzpomínek a na subjektivní vidění událostí. Hojnou měrou uvádí podrobnosti, a to i dlouhé soukromé rozhovory a výroky jednotlivců, aniž by odkazoval na jiný zdroj svých vědomostí než na vlastní paměť. To vše by bylo akceptovatelné, kdyby se spokojil s rolí pamětníka. Nezustává žel u této role, ale vystupuje i v roli literárního historika a osvojuje si zásluhy o konání konference. Na obálce jeho knihy je výslovně označen, a nemohlo se to stát bez jeho souhlasu, jako „klíčový organizátor konference“. Nezbyvá proto než konstatovat, že základem Kusákovy verze je hrubé zkreslení fakt: přisvojuje si zásluhy, které mu nepatří, a o skutečných organizátorech konference, Reimanovi a Goldstückerovi, hovoří v tónině blahovlnné arogance, prostoupené řadou skrytých i zjevných invektiv.

Kusákovo počínání není přitom čerstvého data, praktikuje ho se střídavým úspěchem po řadu let. Vyvolal tím již na konci 80. let rozhořčenou reakci E. Goldstückera.² Nejsem však germanista a nesleduji germanistickou literaturu, nevěděl jsem o tom zhora nic. Teprve zhruba před rokem mi Kusák zaslal svůj vzpomínkový elaborát, v němž tvrdil v podstatě totéž, co později svěřil dennímu tisku. Měl

² „Věděl jsem již dříve, že se Kusák vydává za iniciátora kafkovské konference, neměl jsem však tušení, že zosnoval takovou spleť lží, aby mu neinformovaní posluchači spolkli tu lež hlavní. Padělatelství má svou typologii. Kusákův výkon patří k těm, které pomocí vymyšlených svědeckv mrtvých (Reiman, Fischer, Janouch) chtějí zdiskreditovat živé a přilhat svému původci, co mu nepatří. Přitom spolehá padělatel na to, že živí svědci se buď o jeho lžích nedovědí, anebo se štítivě vyhnou, aby se nepošpinili“. (Z dopisu E. Goldstückera Vladislavu Herinkovi z roku 1989. *Moravskoslezský deník*, 27. 7. 1994).

jsem za to, že jde o fantazie pamětníka, který nezná všechny okolnosti a pokouší se získat „body“ u veřejnosti. A protože jsem Kusáka znal jako posrpnového emigranta, dovolil jsem mu na jeho žádost nahlédnout do záznamů z výboru germanistů, uložených v pozůstalosti mého otce. Studium materiálů však nic nezměnilo na podstatě Kusákova pojetí, založeného na subjektivní a sebestředné interpretaci vlastních dojmů a vzpomínek. Byl dosti drzý, aby dokonce tvrdil, že dokládají jeho verzi událostí.³ Hovořím o drzosti, neboť právě ze zmíněných záznamů je mimo každou pochybnost zřejmé, že s organizací a zajištěním kafkovské konference Kusák neměl nic nebo pouze málo společného. Nemohu zde pominout ani skutečnost, která se mne hluboce dotkla. Zmínil jsem se právě, že jsem Kusákovi umožnil přístup k pozůstalosti mého otce. Žel zneužil mé důvěry. Nejde pouze o to, že v ní nahlédl také do věcí, k nimž si mé svolení nevyžádal, ale publikoval, a to bez mého vědomí, dlouhé pasáže z nezveřejněné práce mého otce a z jeho osobní korespondence. Za mé mnohaleté akademické činnosti jsem se s podobným druhem „jednání“ mezi kolegy nesetkal. Myslím, že to samo o sobě dosti vypovídá o Kusákovi jako autorovi a o povaze našeho sporu.

Způsob zacházení s fakty

Musím začít u charakteristiky jednajících subjektů, jejichž úsilím bylo konání kafkovské konference zajištěno. Byly jimi výbor československých germanistů a přípravný výbor konference. Jejich skutečná role se v Kusákových konstrukcích vytratila. Výbor germanistů byl založen v červnu 1961, a to v rámci Kabinetu pro moderní filologii ČSAV, jež vedl anglista prof. Z. Vančura. Cílem výboru bylo sjednotit činnost tehdy početně slabých československých germanistů. Mělo tomu sloužit založení časopisu Germanoslavica, jako základny pro odbornou germanistickou diskusi. Do budoucna se počítalo s vytvořením jakéhosi plánu rozvoje československé germanistiky, na němž by se podílely všechny zainteresované instituce. Důležitý význam se přikládá stykům s germanisty v NDR; formalizované styky s germanisty SRN nebyly tehdy prakticky možné, neboť mezi tehdejší ČSSR a SRN neexistovaly ani normální mezistátní styky. Chyběly také systematictější styky s germanisty sovětskými a s germanisty ze sousedních středoevropských zemí (především z Polska a Maďarska). Kontakty udržovali jednotlivci, kteří si za svých řídkých cest do SSSR a do středoevropských zemí vyhledávali vhodné partnery.

Výbor byl devítičlenný. Hned na začátku byl však zvolen užší výbor ve složení: Pavel Reiman, Eduard Goldstücker, Alois Hofman a Leoš Houska. Měla v něm podle potřeby spolupůsobit také Věra Macháčková-Riegerová. Předsedou výboru byl Pavel Reiman - řídil schůze, podepisoval listiny a vedl korespondenci (tvrzení Kusáka, že byl „čestným předsedou“, je tak zbaveno každého základu a nevím, proč to zdůrazňuje). Činnost výboru čerpala zejména ze součinnosti P. Reimana a E. Goldstückera, kteří měli navzájem dobrý, přátelský vztah.

³ *Právo*, 7. 8. 2003.

V roce 1962 se výbor původně soustředil na přípravu konference o česko-německých literárních vztazích. Počítalo se s omezeným počtem účastníků, na více výbor neměl sil ani prostředků. Konference se měla zabývat také problémem pražských německých, či spíše německo-židovských spisovatelů, k nimž patřil i Kafka. Svolavatelé si od ní zřejmě slibovali, že ozřejmí suverenní právo československých germanistů samostatně hodnotit jevy pražské německé literatury, které si po válce osvojila německá strana. Byli si ovšem vědomi, že vlastní možnosti československých germanistů jsou omezené a že spolupráce s germanisty z NDR zůstává nezbytností. V průběhu roku 1962 se situace nicméně zkomplikovala, neboť do popředí vystoupil problém „Kafka“, který vzhledem k nadcházejícímu spisovatelskému jubileu rychle nabýval na významu. Byl to bolavý bod ve vztazích s germanisty NDR, jejichž postoje byly silně ovlivněny ideovými zájmy vládnoucí Sjednocené socialistické strany Německa (SED). Ta nebyla kufkovskému studiu nikterak nakloněna. Řešení problémů, které takto vznikly, přesahovalo skromné možnosti výboru československých germanistů a bylo třeba rozhodnout, jak a co dál. Tím se dostáváme k problému kufkovské konference a jejího autorství.

Své autorství kufkovské konference Kusák, jak již o tom bylo hovořeno, odvodil z rozhovoru Kautmana a Kusáka s P. Reimanem, k němuž došlo někdy v září 1962. Rozhovor známe pouze v Kusákově podání, rozepisuje se o něm ve své knize dlouze a podrobně. Svou verzi rozhovoru však publikuje zhruba 40 let po událostech a nedokládá ji dokumentárně. Jednal tehdy s Reimanem poprvé a tuším naposled v životě a přesto i dnes dobře ví, že „Reiman tehdy o žádné kufkovské konferenci neuvažoval“. Podstatná je však zejména skutečnost, že jeho výklad zásadně odporuje výpovědi, kterou o stejných událostech o 30 let dříve učinil Reiman. Ten nic nevěděl o „rozhodující roli“ Kusákovy iniciativy a podnět ke konferenci odvodil ze svého rozhovoru s Jiřím Hendrychem, který se tehdy vyslovil ve prospěch oslav Kafkova jubilea.⁴ Reiman poté jednal s Goldstückerem a shodli se na tom, že vhodnou oslavou Kafkova jubilea bude mezinárodní konference v Kafkově rodném městě, v Praze.⁵ Bylo to těžké rozhodování, byl jsem mu přítomen v roli posluchače a popsal jsem je v Právu (14. 8. 03).

Nemohu si zde odpustit poznámku. Nejde pouze o nedoložený věcný obsah Kusákových tvrzení. Ve svém textu, zveřejněném v Právu, se Kusák uchyluje k řadě invektiv a výpadů proti P. Reimanovi, resp. proti mně, jako svému oponentovi. Způsob jeho polemiky sleduje přitom průhledné cíle: zdiskreditovat oponenta, znevážit ho společensky, zahnat ho do kouta, aby se napříště neodvážil ani ceknout. Zneužívá svědectví P. Reimana o jeho rozhovoru s J. Hendrychem. „Neví“ zřejmě

⁴ Kusák Reimanovu výpověď nechtěně doložil tím, že citoval výrok Antonína Novotného, v němž tento dával „vinu“ za konání konference tajemníkům ÚV KSČ J. Hendrychovi a V. Kouckému. *Kusák*, s. 120n.

⁵ Viz. nezveřejněný rukopis P. Reimana *Versunkene Welt fortwirkend. Acht Kapitel Prager deutscher Literatur*. Příslušná esej vyjde v časopise *Soudobé dějiny*, roč. 2003.

nic o tom, že každá politicky závažná konference - i ta, kterou údajně inicioval - se tehdy nemohla konat, aniž byla schválena orgány ÚV KSČ. Nemám důvod, ani chuť zastávat se zde J. Hendrycha, tehdejšího tajemníka ÚV KSČ. Avšak tvrdí-li Kusák v Právu, že Hendrych byl „Heydrichem české kultury“, je to nehorázné. Hendrych nebyl žádným hromadným vrahem, ale oportunistickým vysokým funkcionářem KSČ, jehož osobní umělecký a literární vkus byl v rozporu s jeho kulturní politikou. Pokud jde o Reimana, kterého Kusák diskvalifikuje jako „aparátníka“, necítím se povolán hodnotit jeho činnost. Patřil k starší generaci komunistů, kterou zformoval ideový a politický rozchod se sociální demokracií a pozdější zkušenost z nacismu a z války. Zasáhly ho ovšem tvrdě také události poválečné procesové doby; trvale poznamenaly jeho postoje a značně jim ubraly na rigorozitě. Byl sice stranickým „aparátníkem“, jak správně zjišťuje Kusák, byl však také autorem dlouhé řady historických a literárněhistorických prací a pojednání, které nelze zredukovat na pouhou ideologii. Vyšly v několika evropských řečech a měly ohlas nejenom doma, ale i v zahraničí (a to nejenom v „socialistickém zahraničí“).

Hovořím zde o věcech, které nelze odvodit pouze z Kusákova polemického zápalu v novinové diskuzi. V knize, kde Kusák měl čas svá tvrzení dobře zvážit, hovoří ve stejné tónině i o E. Goldstückerovi. Eda byl přítel, kterého jsem znal více než 40 let; byl člověk z masa a kostí a nebyl prost lidských slabostí. Byl však také člověk moudrý, vzdělaný a jemný, který si lidi získával silou své osobnosti. V padesátých letech byl vězněm režimu a v kritických událostech 1968 předsedou Svazu československých spisovatelů, což - již vzhledem k jeho životním zkušenostem - vyžadovalo značnou míru statečnosti. Později se stal jednou z klíčových postav popravného exilu. Mnohé z toho, co Kusák ve své knize o Goldstückerovi tvrdí, se na můj vkus pohybuje na pokraji urážky a nemá jiné opory, než Kusákovu „paměť“. Sám Kusák si přitom zřejmě nepřipouští, že mnohé z toho, co tehdy „provokativně“ prohlašoval a požadoval (uvádí toho ve své knize „kopec“), mohlo v očích jiných lidí působit velmi nedůvěryhodně. Rok 1962 nebyl rokem 1968 a ani 1965. Ještě na přelomu let 1961/62 byla pro kritické řeči v soukromí a pro styky „s cizinci“ ztrestána velká skupina předních komunistických intelektuálů: byli vyslýcháni, mnozí z nich ztratili práci a putovali „do výroby“. Počátkem prosince 1962, krátce po „karibské krizi“, vyprovokované sovětským vedením, došlo k novému zostření „ideologické“ situace: uměleckou výstavu v Moskvě navštívil Chruščev a jeho nerudné chování a vyhrůžky umělcům na dlouhé týdny zmrazily diskuse v „socialistických státech“. V roce 1963 na svůj „liberalismus“ doplatil tajemník ÚV KSČ Čestmír Císař a v roce 1964 byli ztrestáni nejen revoltující studenti, ale i velká skupina učitelů Vysoké školy politické, která se zastala svého kolegy Milana Hübla, vyhozeného ze školy pro „revizionismus“ a pro styky se „slovenskými bužoazními nacionalisty“. Co si tedy mohli Goldstücker nebo Reiman myslet o člověku, který

si osvojil bláznovu svobodu činit veřejně „provokativní“ prohlášení a stavět požadavky, pro které jiní putovali „do výroby“?⁶

Nejde však přednostně o Kusákův polemický styl. Kusák a fakta je kapitola sama o sobě. Cituje z dokumentů a z literatury, aniž by řádně odkázal na pramen. Citáty volně prokládá svými „vzpomínkami“ a nechává čtenáře věřit, že prameny dokládají to, co právě vykládá a co se mu hodí. Věcný obsah citátu nekontroluje. Představuje např. Gustava Janoucha, autora *Rozhovorů s Kafkou*, jako pamětníka, jehož spolehlivost Goldstücker zlovorně zpochybnil. Tlumočí přitom Janouchovo vyprávění, v němž tento „agent pěti výzvědných služeb“ (tak u Kusáka) líčí, jak maršál Tuchačevskij při návratu z Anglie v zimě 1936 byl v karlovarském „Puppu“ odposloucháván československými policisty. Záznam z odposlechu byl údajně postoupen Stalinovi a to se stalo maršálovi osudným.⁷ Avšak Tuchačevskij se tehdy do SSSR vracel přes Paříž a byl ve dvou dnech v Moskvě. Je tedy Janouch skutečně věrohodný svědek?

Vraťme se však k vlastnímu předmětu sporu. Kusák je si zřejmě vědom povážlivých slabin své konstrukce. Sahá proto po citátu ze zápisu z výboru germanistů z 15. 9. 1963. Ten v jeho podání zní: „*Na základě rozmluvy dr. Reimana s Kautmanem a Kusákem... (bylo usneseno) projednat způsob oslav 80. výročí narození F. Kafky, případné umístění pamětní desky na místě jeho rodného domu*“.⁸ Citát má verifikovat nejenom Kusákovu zásluhu na svolání konference, ale i celý další obsah jeho vyprávění. Co však v zápisu ve skutečnosti stojí? Cituji: „*Na základě rozmluvy dr. Reimana se ss. Kautmanem a Kusákem z Ústavu pro českou literaturu ČSAV připravit setkání našeho výboru se zástupci ÚČL (dle možnosti za účasti s. Štolla), na kterém by byly dohodnuty možnosti a formy spolupráce. Při té příležitosti projednat způsob oslav 80. výročí narození F. Kafky (3. 7. 1883), příp. umístění pamětní desky na místě jeho rodného domu*“.

Zápis tak nepotvrzuje než samotný fakt schůzky Reimana, Kautmana a Kusáka. Jako její hlavní téma uvádí spolupráci mezi výborem germanistů a ÚČL a o tak důležitém podnětu jako svolání kafkovské konference se nezmiňuje ani slovem, hovoří pouze o umístění Kafkovy pamětní desky. To, co zde uvádím, není přitom pouhé puntičkářství. Goldstücker, který byl na zmí-

⁶ Čtenář znalý poměrů v ČSSR koncem 1962 jistě ocení tehdejší „faktickou poznámku“ Kusáka na zasedání germanistů 23. 11. 1962. Chtěl jí údajně přispět k pozvání na konferenci někdejšího pražského spisovatele Maxe Broda, který byl u československých i NDR ideologických orgánů zapsán jako „sionista“: Pro Maxe Broda, který jezdí každý rok na jaře do Evropy, nebude jistě problém koupit si letenku do Prahy. „A pokud jde o ubytování, mám v centru Prahy prostorný byt, který bych mu (Brodovi) po celou dobu rád dal k dispozici“ (*Kusák*, s. 22).

⁷ *Kusák*, s. 46n.

⁸ *Právo*, 7. 8. 2003, kniha s. 18.

něném zasedání přítomen, se i po létech domníval, že se Kusák o konání kafkovské konference dozvěděl teprve tehdy, když bylo ohlášeno veřejně.⁹

Nechci však zpochybnit konání schůzky jako takové. V rozhovoru s Reimanem Kautman a Kusák vystupují jako zástupci ÚČL. Patronem ÚČL byl akademik Ladislav Štoll, k jehož kompetencím jako člena Prezidia ČSAV patřilo i povolení kafkovské konference. Nabízí se proto otázka, co vedlo Kautmana a Kusáka k tomu, že se vypravili za Reimanem a nešli rovnou za „kovářem“? Odpověď se zdá být zřejmá. Kautman působil v ÚČL, ale svého šéfa, Štolla, sotva pokládal za stoupence myšlenkových výbojů. Kautman a Reiman se však dlouho osobně znali a ačkoli jejich názory na řadu literárních jevů, a také na dílo Kafkovo, nebyly nezbytně shodné, jejich osobní vztahy byly korektní. Za schůzky s Kautmanem a Kusákem Reiman přitom nevykládal své záměry, ale naslouchal přáním svých návštěvníků. Byl neurčitý a měl dobré důvody nevyvolávat dojem, že za Štollovými zády zasahuje do záležitostí ÚČL; požadoval proto, aby se o spolupráci jednalo za účasti Štolla.¹⁰

Lze sotva přesně určit dobu, kdy se konal rozhovor mezi Reimanem a Hendrychem a následný rozhovor mezi Reimanem a Goldstückerem. Lze však dosti přesně konstatovat, že Kusákovy návrhy, a vypovídají o tom svorně zpřístupněné texty P. Reimana, E. Goldstückera a F. Kautmana, neměly pro svolání konference patrný význam.¹¹ Je třeba se také ptát, co vlastně Kusák pokládá za „iniciaci“ a „organizaci“ konference – vyslovené přání, radikální požadavek nebo radikální projev v shromáždění, v úzkém kruhu osob či v zákulisí?

⁹ *Moravskoslezský deník*, 27. 7. 1994.

¹⁰ Představuje-li Kusák Reimana jako funkcionáře, který výrazně ovlivňoval kulturní dění, je velmi nepřesný. Od roku 1951 Reiman nevykonával totiž žádné funkce ve sféře kultury nebo literatury. Ředitelem Ústavu dějin KSČ se stal tuším na přelomu let 1961/62 a měl z titulu funkce jistý vliv na řešení ideologických otázek, tento vliv však nelze přeceňovat. O svém postoji k literárním záležitostem počátkem roku 1967 psal P. Auerspergovi, tehdy vedoucímu ideologického oddělení ÚV KSČ: „*Nemohu pominout skutečnost, že v letech 1951-1952 to byl s. Štoll, který spolu se ss. Kopeckým a Taufrem mne velmi ostře napadal, že zasahuji do českých literárních diskusí, neboť se na mne v literárních kruzích lidé dívají jako na Němce, který české kultuře dobře nerozumí. V souvislosti s tím jsem byl v r. 1954 spolu se ss. G. Barešem a J. Filipcem jako „kosmopolita“ a „prodloužená ruka Slánského v kultuře“ vyloučen ze Svazu spisovatelů a toto diskriminační rozhodnutí není dosud odvoláno. To je příčina, proč se v oblasti literární vědy již dlouhá léta omezují na germanistiku a na tom nechci nic měnit*“.

¹¹ O Reimanově a Goldstückerově verzi jsem již hovořil. František Kautman v pojednání o československé recepci Kafky (1991, *Soudobé dějiny* roč. 2003) hovoří o Kusákově myšlence svolat konferenci. Zmiňuje se o ní však v tom smyslu, že o svolání konference Kusák uvažoval paralelně s germanisty kolem Goldstückera. Z toho je ovšem zřejmé, že „germanisté kolem Goldstückera“ návrh na konferenci od Kusáka nepřevzali.

Vraťme se však ke schůzce germanistů 15. 9. 1962, neboť její líčení zrcadlí podstatu Kusákovy metody. Jeho práce je dvojvrstevná: v jedné vrstvě jsou tvrzení, v jiné cituje fakta, jejichž význam si zřejmě zdaleka ne vždy uvědomuje. Jeho verze v Právu a v knize se navíc znatelně rozcházejí. V Právu tvrdí, že je Reiman pozval na zasedání germanistů 23. 11. 1962, kde Kautman přednesl návrh na založení Kafkova muzea a Kusák návrh na uspořádání konference. Kautmanův návrh shromáždění údajně označili za nerealistický, kdežto Kusákův návrh naopak „jednomyslně přijali“. Knižní verze je jiná. Dočteme se v ní, že o svolání konference se nerozhodlo na zasedání 23. 11., ale o dva týdny dříve, na schůzce výboru germanistů dne 7. 11., jíž se účastnili E. Goldstücker, P. Reiman, A. Hofman a L. Houska, a že její rozhodnutí pak Goldstücker předložil plénu germanistů s přizvanými hosty dne 23. 11. 1962. Schůzku dne 7. 11. Kusák popisuje se spoustou malicherných podrobností, ale vyhýbá se jejímu věcnému zhodnocení. Protože však nejsme vázáni Kusákovými dilematy, můžeme na tomto místě konstatovat, že Kusákově tvrzení o tom, že germanisté dne 23. 11. projednali a „jednomyslně schválili“ jeho návrh na uspořádání konference se nezakládá na pravdě. Výbor germanistů dne 23. 11. nejednal ostatně za výlučné přítomnosti Kautmana a Kusáka, ale také za účasti zástupců filozofických fakult z Prahy, Brna, Olomouce a Bratislavy, jakož i představitelů dalších pražských a mimopražských vysokých škol, vědeckých ústavů a zástupců médií. Přítomni byli i tři hosté z NDR. To vše nezpochybnitelně dokládá, že ve chvíli, kdy k jednání germanistů byli přizváni Kautman a Kusák, výbor germanistů byl již pevně rozhodnut konferenci konat a hledal pro tento záměr co nejširší podporu. Návrh, přednesený E. Goldstückerem, byl nicméně skromný, jeho autoři prozatím nevěděli - psal jsem o tom v Právu 14. 8. 2003 -, s čím mohou reálně (také finančně a materiálně) napevno počítat. Byli však přístupni pozitivní diskusi a námětům. Sluší se dodat, že se koncept konference v průběhu její zhruba půlroční přípravy značně rozvinul, vstřebal nové podněty a stal se otevřenější pro různá pojetí Kafkova díla.

Zmíním se alespoň o jednom z dalších důvodů původní skromnosti konferenčního projektu, neboť se Kusákovi stal záminkou k hrubému výpadu proti organizátorům konference. Hovořím o „hrubém výpadu“, neboť Kusák, jak o tom svědčí text jeho knihy, zná aktový materiál. Rozhořčuje se v Právu, že Goldstücker a Reiman z politických důvodů odmítali pozvat na konferenci Maxe Broda a další zahraniční hosty. Reiman přitom údajně předstíral finanční problémy. V knize však tentýž Kusák zveřejňuje záznamy,¹² z nichž vyplývá, že výbor germanistů nedisponoval vlastními finančními prostředky. Jeho rozpočet pro kafkovskou konferenci se skládal z 2.960 Kčs z prostředků ČSAV a z 2.000 Kčs z prostředků Kabinetu pro moderní filologii. Prostředky pro pozvání čtyř zahraničních hostů (z NDR a SSSR) poskytl o řadu týdnů později Svaz čs. spisovatelů. Pozvání Ernsta Fischera a Rogera Garaudyho, jako vedoucích členů zahraničních komunistických stran, zajistil ÚV

¹² Kusák, s. 34.

KSČ. Finanční problémy Reiman tedy nikterak nepředstíral, byly velmi reálné a bolestné.

Je ovšem pravda, že se organizátoři konference zpočátku obávali účasti představitelů západního světa. Neznali aktuální západní prostředí, jejich zkušenosti se Západem byly po letech tuhé izolace omezené a jejich postoje bezpochyby ovlivňovaly také „marxistické předsudky“. Podstatná však byla skutečnost, že v době, kdy Kusák přednášel svůj návrh, neměli ještě ani předběžný přehled o domácí účasti. Věděli přitom dobře, jak ošemetné problémy plodí - byla právě ukončena již vzpomínutá „karibská krize“ - protizápadní nálady v stranických aparátech a z jejich paměti nevymizela ani doba politických procesů a vyhrocené projevy aparátního antisemitismu. Je proto docela možné, že diskuse na zasedání 23. 11. přispěla k širšímu pojetí konference, není to však argument proti jejím organizátorům, kteří museli vážit mezi přáním a politickou a finanční realitou.

Jde však stále o pozvání M. Broda. Ani Reiman, ani Goldstücker se nikterak netajili tím, že nesouhlasí s řadou aspektů Brodovy interpretace Kafkova díla. To dosvědčí již pouhé nahlédnutí do vydaného sborníku z konference. Pravdou nicméně je, že Reiman v další fázi přípravy konference postoupil návrh na pozvání M. Broda do Prahy schvalovací instanci. Zápisy a další dochované dokumenty neznamenávají jeho „zvláštní stanovisko“ ani tehdy, když ÚV KSČ tento návrh vrátil výboru, tj. Reimanovi, Goldstückerovi, Hofmanovi, Kautmanovi a Houskovi, k opětovnému uvážení: výbor se znovu rozhodl pro pozvání M. Broda. ÚV KSČ se ovšem také usnesl, i to se najde v Kusákově knize, že si Brod uhradí svou cestu do Prahy sám. Ten do Prahy nakonec nejel, což odůvodnil oslavou svého životního jubilea v Izraeli. Jeho pozdravný přípis byl však na konferenci čten a zodpovězen.

To jsou však jednotlivosti, nepřesnostmi trpí celý Kusákov výklad. Na zasedání 23. 11. Kautman nepřednášel návrh na zřízení Kafkova muzea a Kusák se ve své knize, na rozdíl od článku v Právu, drží znění záznamu, z něhož vyplývá, že Kautman hovořil jako zástupce ÚČL o zájmu bohemistů na plánu rozvoje československé germanistiky. Vítal svolání kafkovské konference „již také z toho důvodu, aby se naše marxistická kritika ofenzívně mohla vyjádřit k tomuto nepochybně velkému zjevu literatury 20. století“. Vyslovil názor, že by se čeští vědci měli soustředit na zkoumání vlivu českého prostředí na Kafkovo dílo a na zkoumání vlivu Kafkova díla na českou literaturu. Navrhl přizvat na konferenci vědce z NDR, SSSR a Polska a urychleně vydat některou Kafkovu práci. Projevil také obavy o osud Kafkova hrobu. Zápis nic nehovoří o návrhu Kautmana na zřízení Kafkova muzea, ani o jeho odmítnutí přítomnými.

Kusák se přihlásil ke slovu teprve po dlouhé řadě řečníků a neuměl již tehdy hovořit se svými oponenty nebo lidmi jiného názoru věcným způsobem, bez invektiv a výpadů. Pronášel radikální soudy jako pokyny a směrodatné návrhy pro jiné, aniž by uvažoval o jejich důsledcích a přebíral jakoukoli odpovědnost za jejich realizaci. Ve svém příspěvku nenavrhoval, jak tvrdí v Právu, konání kafkovské konference, ale agresivně napadl koncept, předložený Goldstückerem, který prý měl „od-

stín provinciálního pohledu“. Doporučoval dále, aby se kritizovaly také „marxistické práce“, neboť mají „sociologizující charakter“. Své vystoupení uzavřel kritikou editorské přípravy spisů E. E. Kische.

Zápis nezaznamenává žádný Kusákův návrh na konání konference, byl by za právě popsaných okolností protismyslný, nezaznamenává proto ani jeho „jednomyslné přijetí“. Nezaznamenává také žádnou diskusi mezi Goldstückerem a Kusákem, o níž se Kusák široce rozepisuje v Právu i ve své knize. Podstatný je přitom zejména Kusákův výpad proti „provinciálnímu pohledu“ navrhovatelů. Byla to zásadní otázka, k níž se organizátoři konference vyjadřovali vícekrát: Kdyby se česká germanistika bývala vzdala zkoumání „pražského“ prostředí a „pražského“ kontextu Kafkovy tvorby, pro nějž byla dobře vyzbrojena a v němž byla kompetentní, sklouzla by nevyhnutelně k obecnostem a stala by se zranitelnou ve vztahu k ideologickým nárokům SED. To ovšem nikterak nevyklučuje možnost, že diskuse, vyvolaná vystoupením Kusáka, přispěla k širšímu pojetí konference. Záznamy neposkytují dosti podkladů, abychom posoudili tuto otázku. Kusáka a organizatory konference dělilo, jak se domnívám, rozdílné pojmání smyslu konference. Kusákovi šlo také o politickou demonstraci, organizátoři však nechtěli střet s mocí, který nemohli vyhrát; chtěli vydobýt prostor pro zpřístupnění Kafkova díla, pro rozvoj germanistiky a kafkovského bádání v tehdejší ČSSR. Tento záměr se jim ve výsledku podařilo úspěšně realizovat. Osobně se domnívám, že demonstrativní internacionalizace kafkovské konference, k níž směřovaly Kusákovy návrhy, byla tehdy, koncem 1962, nerozumná. Byla by bývala konání konference zmařila.

Nepociťuji žádnou potřebu zabývat se zde četnými podrobnostmi, o něž Kusák na základě svých vzpomínek doplňuje výklad obsahu zasedání. Nelze je ani vyvrátit, ani potvrdit. Rozšiřují popis Kusákovy pozice a její argumentaci, nejsou však podstatné pro otázku, která nás zajímá: hodnocení role Kusáka při organizaci kafkovské konference. Ponecháme-li stranou jeho výklady vlastních postojů a jeho invektivy a výpady proti organizátorům konference, scvrkne se nám jeho role na pouhé dvě akce: na jeho (společný s Kautmanem) zářijový pochod za Reimanem a na jeho právě popsanou účast na schůzi germanistů 29. 11. 1962. Myslím, že další komentář je zbytečný.

Nechci se zde podrobněji zabývat prací přípravného výboru konference; byl totožný s užším výborem germanistů, k němuž byl přibrán Kautman. Kusák se této práce neúčastnil. Žádné širší plénum germanistů se před konferencí nesešlo, členové přípravného výboru jednali bezprostředně s institucemi a jednotlivci. Nikterak nepochybují o tom, že se uvnitř přípravného výboru samého odehrála řada diskusí a zazněly rozdílné názory, byl to však kolektiv několika lidí, schopných rozumné dohody. Doba byla vážná, neboť po návštěvě Chruščeva na umělecké výstavě v Moskvě se bylo třeba obávat, že se konání konference zkomplikuje nebo bude znemožněno. To nutilo přípravný výbor k manévrování, ze zásadního záměru však organizátoři konference neslevili. O tom svědčí text „Důvodové zprávy“, kterou si vyžádal L. Štoll a která měla sloužit jako podklad pro schvalovací řízení na sekreta-

riátu ÚV KSČ. Zprávu podepsali P. Reiman a Z. Vančura a chtěl bych citovat její podstatné závěry: Kafka měl „jako spisovatel velký ohlas ve světovém měřítku..., byl /však/ u nás dlouhou dobu ignorován... Nihilistický poměr ke Kafkovi byl důsledkem dogmatických tendencí v oblasti literární kritiky, vyvolaných kultem osobnosti... Čs. literární věda má nejlepší předpoklady zasáhnout do mezinárodní výměny názorů a pomoci i našim soudruhům v kapitalistických zemích v ostrých ideologických diskusích kolem Kafky již s ohledem na to, že Kafkovo dílo je spojeno s Prahou. Proto považujeme za účelné uspořádat vědeckou konferenci... Základní ideologický směr konference by spočíval v definitivní likvidaci dosavadního nihilistického poměru ke Kafkovi a zdůraznění toho, že nehledě na rozpornost jeho díla ho hodnotíme jako velkého literárního tvůrce, který vyrostl z naší domácí půdy... Kafkova tvorba přes svůj velký historický význam nemůže být považována za vzor pro vývoj literatury v podmínkách socialismu... Tato koncepce je formulována tak, aby nebrzdila referenty v jejich snaze o získání nových pohledů na dílo Kafkovo. Za hlavní cíl konference je považováno nikoli dosažení jednoznačného závěru, ale získání souboru poznatků“.

Tvorba legend

Ve svém článku v Právu 10. 7. 2003 jsem se kriticky vyslovil o poválečném ohlasu Kafkova díla v české veřejnosti. Neměl jsem přirozeně na mysli jeho ohlas v kruhu znalců anebo zájemců o Kafku. Nejsm kfkolog, nesledoval jsem vědeckou produkci o Kafkovi, necítím se povolán vyjadřovat se k tomuto tématu, ani posuzovat odbornou kvalitu jednotlivých děl nebo kfkologických konceptů. Opřel jsem svůj soud o skutečnosti politické povahy: za prvé, o vlnu poválečných nacionálních nálad, která se projevila v nechuti ke všemu „německému“ a vedla k tomu, že pražští spisovatelé německého jazyka, a s nimi také Kafka, byli „přeadresováni“ Německu, německé literatuře a širší české publikum je nevnímalo jako jev domácího kulturního života. Tento stav byl příznačný pro druhou půli čtyřicátých a pro počátek padesátých let. Dodal jsem k tomu za druhé, že na nedostatečném ohlasu Kafkova díla se velmi výrazně podepsal panující režim, a to svou cenzurní, vydavatelskou a, do dejme, i ideologickou praxí. Konečně jsem tvrdil, že svolání konference nevzbudilo u československé veřejnosti původně výraznější ohlas. Její zájem se vystupňoval teprve následkem mediálních referencí o konferenci a zejména veřejné polemiky mezi berlínským „Sonntagem“ (Kurella) a Literárními listy (Goldstücker, Fischer, Garaudy). Mohlo k ní ovšem dojít také proto, že vedení KSČ, které konferenci povolilo, chtělo mezinárodně ospravedlnit svůj postup a uvolnilo tiskovou cenzuru. Diskusi však krátce nato přerušilo, neboť bylo zřejmé, že vážně zasahuje do vztahů mezi NDR a ČSSR a že není vítána ani v SSSR. Již vysázený příspěvek P. Reimana do Literárních listů nemohl vyjít. Polemika však vykonala své. Značnou zásluhu na tom měl především E. Goldstücker, který výsledky konference ozřejmil jak pro československou, tak i pro zahraniční kulturní a politickou veřejnost.

Kafkovskou konferencí českoslovenští germanisté získali zkušenosti a sebevědomí. V roce 1965 na ni navázala konference o pražské německojazyčné literatuře: R. M. Rilke, F. Werfelovi, E. E. Kischovi, L. Winderovi, G. Meyrinkovi, F. C. Weiskopfovi, L. Fürnbergovi, P. Leppinovi, M. Brodovi, E. Sommerovi aj. Referovali na ní Pavel Reiman, Eduard Goldstücker, Kurt Krolop a další. Začalo se jednat o vytvoření nového akademického útvaru pro germanistiku, o zvýšení počtu pracovníků a o rozšíření výuky germanistiky. Tyto návrhy se realizovaly v památném roce 1968. Vedoucím germanistického útvaru v ČSAV se stal K. Krolop. Spolupráce československých a německých germanistů se tak uskutečnila podle zcela jiného vzorce, než si původně představovala SED. Budovaly se kontakty nejenom s vědci ze „socialistických zemí“, ale i s vědci ze Západu, ze SRN a z Rakouska.

Chtěl bych se však vrátit k základnímu tématu. Na mé poznámky o původně nedostatečném ohlasu Kafkova díla v poválečné ČSR Kusák v Právu reagoval hravým pobouřením. Líčil je jako svéráznou „urážku veličenstva“, československé veřejnosti. Vyjmenoval dlouhý soupis věcí, které se v poválečných letech o Kafkovi v československém tisku a médiích objevily. Zvláštním způsobem však přitom opomněl datování. Kdyby je býval uvedl, dostali bychom zřetelný obraz: od roku 1948 do roku 1955 se v ČSR z Kafky a o Kafkovi neobjevilo nic nebo téměř nic, co by se dalo hodnotit pozitivně. Na vině tomu byly nejenom zmíněné protiněmecké nálady, ale i zuřivý procesový antisemitismus, který žel zasáhl také část veřejnosti. Léta 1956-1957 byla ovšem pro Kafku a kafkologickou tvorbu příznivější. Nastala dokonce jistá „kafkovská konjunktura“, umožněná ohlasem XX. sjezdu KSSS (1956). Neměla bohužel dlouhé trvání. Od roku 1957 opět přituhlo a nová obleva se dostavila teprve v roce 1962. Ani potom však nezavládla žádná idyla; v prosinci 1962, jak jsem již uvedl, navštívil Chruščev uměleckou výstavu v moskevské Manéži a zavalil tím důvod k domněnce, že „obleva“ skončí dříve než se skutečně rozběhne. Nejhorší obavy se však nakonec nepotvrdily. Jisté uvolnění bylo na jaře 1963 zde a projevovalo se i v tom, že se mohla sejít kafkovská konference. Její dokumenty, jež jsem citoval na předchozích stránkách, vydávají zřetelné svědectví o tehdejšímu stavu kafkovských, i širších germanistických studií. Kdyby situace byla taková, jak ji líčí Kusák, mohla by se kafkovská konference sotva stát významnou společenskou a politickou událostí a získat velký domácí i mezinárodní ohlas.

Psal jsem ovšem také o nedostatečném zájmu československé veřejnosti o kafkovskou konferenci samu a poukázal na to, že se jí zcela nedostatečně účastnili českoslovenští spisovatelé. Také v tomto případě Kusák reagoval „pobouřeně“. Všimněme si však reálné situace na konferenci. Svaz spisovatelů byl jejím spolupředatelem. Na konferenci z jeho členů byli přítomní a promluvili Marie Majerová, Norbert Frýd, I. Fleischman, J. Hájek (Plamen) a E. Goldstücker. Myslím, že to nevyžaduje dalšího komentáře. Kdybychom však podle stejného klíče přezkoumali také účast příslušníků společenskovědních povolání, včetně příslušníků ÚČL, dostali bychom shodný obraz. Příčina tohoto stavu nespočívala nikterak v restriktivní politice pořadatelů, kteří usilovali o široký kruh účastníků. Šlo zřejmě o to, že informo-

vaná veřejnost nebrala tehdy, v rozporu s dnešními tvrzeními Kusáka, kafkovskou konferenci jako záležitost politické manifestace, ale jako společensky důležité, přesto však vědecké jednání, na němž se mají podílet zejména ti, kdo jsou odborně povolání ke kafkovskému studiu přispět. Slova A. Novotného o tom, že „na konferenci se vytvořil skutečný mozkový trust kontrarevoluce, ona Elita vlivu“,¹³ můžeme klidně odložit ad acta, nejsou pravdivá. Ve středu pozornosti československé veřejnosti již stály jiné věci: rehabilitace, problém „slovenských buržoazních nacionalistů“ a vztahy se Slovenskem, studentské „majáles“ a počátky „nové vlny“ v české kultuře, divadle i filmu, ale také ve společenských vědách.

Na závěr několik slov o průběhu konference samé. Byla na ní vedena čilá diskuse, za níž se do názorové izolace dostala delegace, přesněji řečeno, někteří členové delegace z NDR. Vedení výboru československých germanistů nemělo ani zde, a to nejenom z důvodů politických, ale i z důvodů věcných a pragmatických, zájem na otevřeném konfliktu se zástupci NDR, neboť mohl ohrozit výsledky konference, neuhnulo však před konfliktem, když tento reálně vznikl. Chápu ovšem, že to nebyla tehdy a není ani dnes pozice Kusáka. Přistupuje ke konferenčnímu dění s planetárními měřítky. Píše v Právu, že srážka mezi delegací NDR a ostatními účastníky konference byla „neobyčejně prudká“ a byla vlastně „vyhlášením válečnického tažení, které skončilo invazí vojsk do ČSSR 21. 8. 1968“. Důkazy pro svá tvrzení nehledá v publikovaném protokolu konference, ani v realitě tehdejších domácích a zahraničních vztahů ČSSR. Ačkoli kafkovská konference jako projev začínající duchovní emancipace československé společnosti získala výraznou symbolickou hodnotu, dovolují si ve vši úctě tvrdit, že nebyla vlastním důvodem pro sovětskou intervenci v ČSSR a tím méně jím byla diskuse na této konferenci. Zásahu na mimořádném ohlasu konference u československé veřejnosti a v zahraničí neměl A. Kusák, ale, jak jsem již uvedl, především E. Goldstücker, který působil svou osobností a svým osudem obžalovaného z politických procesů padesátých let. A když už hovoříme o roce 1968, nemohu si odpuště ani další poznámku: Kusákovi zřejmě ušlo, že oba skuteční organizátoři kafkovské konference - E. Goldstücker i P. Reiman - byli v Čierné nad Tisou v červenci 1968 označeni Brežněvem za příslušníky „kontrarevolučního druhého centra“: jeden strávil dlouhá léta v emigraci, druhý byl odsouzen k naprostému mlčení doma (vyřazení „všech prací“ z knihoven, zákaz publikování, veřejného vystupování apod.). Nechci ovšem budovat nové legendy, proto dodávám, že jejich osud nebyl pouze důsledkem jejich podílu na kafkovské konferenci, k svému „prvotnímu hříchu“ přidružili četné hříchy další.

Zbývá již pouze dovětek o posrpnových osudech československé germanistiky. Srpnová intervence přerušila její slibně začínající vývoj. E. Goldstücker se již jako předseda Svazu československých spisovatelů stal objektem tvrdého útoku okupační moci a zůstal v zahraničí. P. Reiman se veřejně angažoval pro reformní kurs KSČ a na protest proti okupaci vrátil lipské univerzitě čestný doktorát, který

¹³ Kusák, s. 120n.

mu tato univerzita dříve udělila. Rezignoval tehdy na funkci v Ústavu dějin KSČ a byl o něco později vyloučen z KSČ; ústav, který až do srpna 1968 řídil, byl označen za jedno z hlavních center „pravice“. Tvrdě byla postižena Věra Macháčková-Riegerová, která byla nucena fakultu opustit. Byl rozpuštěn teprve nedávno zřízený útvar pro germanistiku v ČSAV a obětí čistky se stal Kurt Krolop, jemuž normalizační režim oduznil československé státní občanství, získané za Dubčeka. Musel se vrátit do NDR a v Praze mohl trvale zakotvit teprve po „sametové revoluci“ 1989. Postiženi byli i další příslušníci ne příliš velkého kruhu československých germanistů a výbor germanistů přestal existovat. Slibný rozvoj germanistiky, spjatý s kafkovskou konferencí 1963, byl na dlouhá léta přerušen.

Michal Reiman

III. MATERIÁLY

V posledních měsících se do širšího povědomí veřejnosti výrazně zapsaly dvě otázky, které jsou velmi úzce spjaty s vlastní náplní historické profese a s posláním a místem oboru historie ve společnosti a úlohou historiků a učitelů dějepisu v procesu utváření historického vědomí. Prvním z nich je návrh Zákona o spisové a archivní službě, který byl opakovaně kritizován a připomínkovan Českou archivní společností, Vědeckou archivní radou či Sdružením historiků ČR. Druhou významnou a aktuální záležitostí je ohrožení výuky dějepisu jako samostatného předmětu na základních a středních školách, které vyplývá z projektu rámcově vzdělávacích programů připravovaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, ke kterému se kriticky vyjádřila řada historiků a učitelů dějepisu včetně jejich profesních organizací - Sdružení historiků ČR a Asociace učitelů dějepisu. Chceme vás proto seznámit s důležitými iniciativami a materiály, které se obou problémů dotýkají a které připravili zainteresovaní odborníci či jejich profesní zástupci. V tomto čísle Zpravodaje přinášíme texty dopisů a významných iniciativ či prohlášení prezentovaných veřejně tiskem či na tiskových konferencích, dotýkající se obou výše uvedených otázek. V první řadě se jedná o dopis předsedy SH ČR prof. Jiřího Peška premiéru vlády ČR Vladimíru Špidlovi z 23. prosince 2002, který obsahuje věcné výhrady vůči Návrhu Zákona o archivnictví a spisové službě, a připomínky k témuž návrhu, které jménem výboru SH ČR sumarizoval v písemné podobě J. Pešek 23. září 2003. Druhý soubor textů je věnován tématu ohrožení výuky školního dějepisu. Přináší významnou iniciativu prof. Petra Čorneje a prof. Zdeňka Beneše Slovo k dějepisu z 20. dubna 2003, podpůrné stanovisko pracovníků Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR k této iniciativě z 15. května 2003, Vyjádření účastníků vzdělávacího semináře ASUD-u k současným závažným problémům začlenění historie ve všeobecném vzdělání též z dubna 2003 a nejnovější iniciativu SH ČR k ohrožení výuky dějepisu v ČR z 23. září 2003, nazvanou Petice 17. listopadu 2003.

Jiří Kocian

Dopis předsedovi vlády ČR Vladimíru Špidlovi ve věci Návrhu Zákona o archivnictví a spisové službě

Vážený pane premiére,

výbor Sdružení historiků České republiky - Historického klubu 1872 se na svém zasedání 12. 12. zabýval Návrhem Zákona o archivnictví a spisové službě, který by měl nahradit platnou novelu zákona o archivnictví č. 343/1992. Je samozřejmé, že reforma vyšších územně správních celků ČR implikuje nutnost zákonné úpravy sítě státních archivů na území republiky. V tomto kontextu byl však - bez účasti širší odborné veřejnosti - Archivní správou MV ČR vypracován návrh zákona, který do

základů mění strukturu, kompetence, zodpovědnosti sítě archivů v ČR, odebírá velké části archivů a archivářů platformu pro historický výzkum a omezuje přístup širší zainteresované veřejnosti k informacím archivního materiálu a zejména blokuje výzkum dějin celého 20. století, resp. činí jej závislým na výjimečné benevolenci vysokých státních archivních úředníků. Situace se tak v řadě ohledů vrací daleko před listopad 1989.

Obracíme se proto na Vás se žádostí, abyste se z titulu své funkce i autority zasadil o navrácení návrhu zákona k širší odborné (a to - s ohledem na právo občanů na informace a zároveň s ohledem na ochranu osobních dat občanů - i právní) diskusi.

Předkládaný Návrh Zákona o archivnictví a spisové službě považujeme za nekvalitní od samého vymezení pojmů (§ 2 písmeno b - definice archiválie), které by umožnilo prohlásit za archiválii - a podřídit dohledu Státního oblastního archivu - např. i Pražský hrad.

Z širšího spektra odborně problematických a v právě předkládaných dobrozdáních Vědecké archivní rady ČR a České archivní společnosti kritizovaných, resp. k úpravám navrhovaných oblastí zákona se omezíme na dvě, z hlediska odborných historiků i z hlediska jejich profesního sdružení klíčové oblasti.

Prvou z nich je svobodný badatelský přístup k archivním dokumentům. Zde mají klíčový význam §§ 15 a 16 Návrhu zákona. § 15 odstavec 2 podmiňuje souhlasem příslušné osoby nahlížení do archiválií, které se vztahují k této žijící osobě a které obsahují citlivé údaje o jejím "a) národnostním, rasovém nebo etnickém původu, b) politických postojích, členství v politických stranách či hnutích, c) odborových či zaměstnaneckých organizacích, d) náboženství a filozofickém přesvědčení, e) trestné činnosti, nebo f) zdravotním stavu a sexuálním životě."

K tomu podotýkáme - s výhradou samozřejmého respektování bodu f) a s poukazem na skutečnost, že odborníci úřadu na ochranu osobních dat s odkazem na mezinárodní úmluvy odmítli blokaci v bodu b) - že vyčlenění archivních dokumentů s daty vytčeného druhu by znemožnilo studium takřka jakýchkoliv archiválií vůbec, a to dle stávajícího úzu zpětně pro období 110 let. Fakticky zablokován by byl jak výzkum např. nacistických či komunistických zločinů, tak ale i sociálně historické výzkumy např. předúnorového vysokoškolského studentstva nebo operátů sčítání obyvatel z doby první Československé republiky.

Ještě komplexněji blokuje historický výzkum § 16, který v bodu 1 místo dosavadní formulace o okolnostech, za nichž "lze" odepřít nahlížení do archivního materiálu zavádí formulaci "se odepře", tj. předem explicitně generálně zakazuje studium vedle tradičních a za oprávněné považovaných případů též v bodu c) "archiválie vyžadované k nahlédnutí nejsou archivně zpracovány". Je třeba podotknout, že podstatná část, ne-li naprostá většina archivních fondů v ČR není a s ohledem na ohromné přesuny po roce 1989 ani nemůže být, "archivně zpracována", tj. dle metodik uspořádána a opatřena inventáři nebo katalogy, aprobovanými archivní správou ČR. V tomto stavu se nachází většina nejen poválečných archivních fondů,

ale i velká část fondů 19. století a - např. i ve Státním ústředním archivu Praha – také raně novověkých fondů centrální důležitosti (např. tzv. "Nová manipulace"). Zákonem požadovaná blokáce nahlížení do těchto fondů by se nadto vztahovala i na samé archiváře. "Ideálním" výsledkem důsledného uplatnění zákona by tak bylo zneprístupnění většiny moderních archivních dokumentů v ČR.

Druhou velmi problémovou oblastí Návrhu Zákona je Díl 5: Soustava archivů, registrace a akreditace archivů..., který závažně přestavuje celou dosavadní soustavu českého archivnictví. Podle § 20, resp. 23 zůstávají plnoprávnými archivy jen Národní archiv a Státní oblastní archivy, jimž jsou podřizovány všechny ostatní archivy, včetně archivů statutárních měst (tj. např. i Archiv hl. města Prahy, ač Praha je rovnocenným krajem). Ostatní archivy ztrácejí nejen dosavadní postavení státních orgánů, ale i explicitní právo např. na vlastní knihovny, na výzkumnou a publikační činnost. Jde přitom o podstatnou část české výzkumné základny v širším spektru historických oborů.

Nejzávažněji však byla postižena dosud "elitní", výčtem stanovená skupina "archivů zvláštního významu", proměněná nyní ve "specializované archivy" (sem by nově patřily i všechny archivy "právnických osob zřízených zákonem nebo na základě zákona"). Tyto, často historicky slavné archivy s klíčově významnými fondy, se tím, že nejsou v Návrhu Zákona jmenovitě uvedeny a jejich další existence se činí závislou na iniciativě jejich současného zřizovatele a na výsledku akreditace ministerstvem vnitra, dostávají na nejistou existenční půdu. Může se totiž mj. stát, ať již v důsledku snahy stávajících zřizovatelů ušetřit náklady na jejich provoz nebo v důsledku zájmu archivních orgánů MV ČR o jejich cenné fondy či sbírky, že zaniknou nebo budou proměněny v pouhá podřízená pracoviště Státních oblastních archivů: s fatálními důsledky zejména pro jejich historicko výzkumnou a publikační činnost, ale i pro - dosud obvykle nadprůměrně kvalifikovanou - péči o cenné archivní fondy a jejich badatelské zpřístupnění.

Návrh zákona je jistě možno hájit s tím, že při dobré vůli všech zúčastněných subjektů lze i podle něj udržet valnou část stávajícího historického výzkumu. Již současná zkušenost, kdy někteří vedoucí pracovníci archivů začínají s odkazem na Návrh Zákona s předstihem omezovat přístup badatelů k archivnímu materiálu, vybízí však k opatrnosti. Odborná veřejnost se v budoucnosti může spolehnout jen na to, co bude v případné novele jasně definováno. Striktní uplatnění výše uvedených paragrafů by však výzkum zcela zablokovalo a historici by se v řadě ohledů ocitli v situaci jako v letech po únoru 1948.

S těmito obavami v srdci se proto na Vás, vážený pane premiére - mj. jako na profesionálního historika - obracíme se žádostí o pomoc a udržení jak po roce 1989 dosažené kvality českého archivnictví, tak svobody historického bádání.

Jiří Pešek

Připomínky k vládnímu návrhu zákona o archivnictví a spisové službě, parlamentní tisk č. 428.

Obecné charakteristiky:

1) Návrh zákona zbavuje archivnictví (tj. jak archiválie či archivní fondy, tak archivy jako instituce, o archiválie pečující) jeho kulturní a historické dimenze, akcentované dosavadní zákonnou úpravou. Archiválie jsou totiž navzdory dikci navrhovaného zákona součástí národního kulturního dědictví (nikoliv jen " záznamy ...vybrané ve veřejném zájmu k trvalému uchování") a archivy nejsou jen správní a servisní zařízení, ale - v konkrétních českých podmínkách - také kulturní instituce s hodnotnou tradicí historicko-výzkumné, publikační a veřejně kulturní práce. Tato dimenze z předloženého návrhu zmizela.

2) Návrh zákona je nesen ostře centralistickou, tvrdě postátňující ideou, která degraduje archivy samosprávných celků (především městské archivy) a nestátních subjektů (především většinu dosavadních tzv. archivů zvláštního významu) na druhořadou úroveň (odnímá např. archivům samosprávných celků výkon pravomocí v přenesené působnosti, ač samosprávné celky jako takové tuto pravomoc mají) a podřizuje tyto archivy nejen metodické kontrole, ale skutečnému poručníkování státních oblastních archivů či Národního archivu. Děje se tak bez ohledu na jejich reálnou odbornou kvalitu, projevující se začasté vyšší a speciální kvalifikací pracovníků samosprávných a nestátních archivů než je kvalifikace (ale i pracovní kapacita) pracovníků státních archivů, které nyní mají výše jmenované archivy kontrolovat v jejich každodenní činnosti. Národní archiv ani státní oblastní archivy přitom nejsou podle návrhu zákona povinny projít akreditací, předepsanou pro všechny ostatní archivy.

3) Vztažení řízení archivnictví přímo na MV ČR (paragraf qq) a eliminace akademicky odborné řídicí úrovně, zastupované dosud Vědeckou archivní radou (která sice formálně byla v postavení poradního orgánu ministra, ale reálně koncepčně vedla celý obor a představovala protiváhu čistě úřednické Archivní správě MV) vrací české archivnictví hluboko do let komunistické totality (zhruba do stavu 50. let) a ohrožuje jeho odbornou kvalitu.

Speciální výhrady z hlediska Sdružení historiků ČR:

Díl 4 : Nahlížení do archiválií

Návrh: odstavec jj) paragraf (98)

Tímto ustanovením se reálně blokuje historický výzkum většiny archiválií hromadného charakteru pro 20. století. Není v možnosti archivů, aby reálně provedly zákonem předepisované vyrozumění žijících fyzických osob, bude-li badatel chtít zkoumat např. skladbu studentstva ČVUT v roce 1948 či bude-li chtít vyhodnocovat sčítání lidu z roku 1930, obdobně však za těchto podmínek není možno

provádět sociálně historický výzkum archiválií k odsunu Němců z Československa nebo zkoumat jiné prameny hromadné povahy, jejichž nahlížení jinak umožňuje třicetiletá uzavírací lhůta. Je nadto třeba počítat s tím, že by aplikace návrhem zákona ustavovaných principů nahlížení do archiválií poškodila ČR i mezinárodně, protože by mohla být vykládána jako politicky motivovaný pokus uzavřít české archivy před zahraničními badateli.

Výše zmíněné ustanovení dále např. znemožňuje historický výzkum zločinců jak nacistického, tak komunistického období, protože by k němu musely tyto osoby (přesto, že např. byly v minulosti za své zločiny soudně stíhány) dát explicitní svolení, s nímž reálně nelze počítat.

Odvolání se (také v paragrafu 99) na zákon č. 101/2000 Sb., resp. zákon 177/2001 Sb. není podle výkladu Úřadu pro veřejné informace, poskytnutého Sdružení historiků ČR a České archivní společnosti, relevantní, protože návrh zákona o archivnictví požadavky těchto zákonných norem i praxi v zemích EU daleko překračuje a nadto nebere na vědomí zákon č. 106/99 Sb. Aplikací zákona v navrhovaném znění by se celý výzkum dějin 20. století, zejména pro období 1933-1989, přesunul na platformu výjimečných povolení, udělovaných MV ČR, které by tak de facto rozhodovalo o tom, co pro toto období bude nebo nebude a v jakém rozsahu historicky zkoumáno a zveřejněno.

Návrh by měl být upraven v tom smyslu, že zodpovědnost za případné zneužití osobních údajů bude přesunuta na badatele, který v tomto kontextu musí při publikování nebo jiném využití údajů, získaných při nahlížení do archiválií, respektovat české, případně i další právní normy zemí EU.

Odstavec kk) paragraf (102)

Explicitní odmítnutí nahlížení do archiválií podle písmene b), c) a d) zásadním způsobem blokuje nebo může blokovat celý historický výzkum. V případě písmene c), d) jde o obdobný problém jako u paragrafů (98) a (99).

V případě písmene b), tj. odepření nahlížení do archiválií proto, že nejsou archivně zpracovány, se však otevírá vedení archivů možnost zablokovat výzkum zpět až do počátku novověku. Není totiž tajemstvím, že celá řada fondů 16.-19. století zejména ve státních oblastních archivech, ale platí to i o některých částech Národního archivu, není archivně zpracována, resp. je provizorně zpřístupněna pouze na základě dobových pomůcek či různých rámcově evidenčních seznamů. Vzhledem k tomu, že předkládaný návrh zákona nedefinuje, co znamená "archivní zpracování" (jde jen o fondy, pro které existuje aprobovaný inventář nebo dokonce katalog?), bylo by dle tohoto ustanovení možno libovolně odepřít nahlížení i do velké části - slavných a badatelsky frekventovaných - fondů.

Opět i zde hrozí poškození pověsti ČR na mezinárodním fóru, protože podstatná část archivních fondů, o které se - z čistě vědeckých i z vědecko politických důvodů - zajímají zahraniční badatelé, není v důsledku dramatických reforem, stavební a stěhovací činnosti, případně masového přejímání nezpracovaného materiálu

rušených institucí po roce 1989, archivně zpracována. Vzhledem k tomu, že většina evropských, a to i postkomunistických zemí, historikům poměrně ochotně zpřístupňuje archivní fondy, které nejsou blokovány uzavíracími lhůtami, bylo by dlouhodobé odepření nahlížení do těchto archiválií nutně interpretováno politicky. To se týká např. i specializovaného archivu ministerstva obrany, v němž je uložena řada rozsáhlých historických fondů, mj. kořistní povahy.

Bylo by proto potřeba jednak zeslabit dikci navrhovaného paragrafu: místo "se odepře" formulací "je možno odepřít" a zejména doplnit pro písmeno b) text ustanovením, že archiv - zejména, jde-li o státní archiv - je ve smyslu zákona č. 106/99 Sb. (zákon o svobodném přístupu k informacím) povinen v zákonem předepsané lhůtě umožnit požadované nahlížení do archiválií, tj. příslušný materiál přednostně archivně zpracovat a žadatele poté informovat o možnosti nahlédnutí.

Parlamentu předložený vládní návrh zákona o archivnictví, který prakticky vůbec nepřihlíží k výhradám, které byly odbornou veřejností formulovány v připomínkovém řízení, v řadě ohledů poškozuje stávající úroveň českého archivnictví. Z hlediska historiků jednak nepřiměřeně problematizuje až blokuje badatelské využívání archiválií, jednak degraduje stávající síť archivů ČR z dnešní pozice významných dějepiseckých center na úroveň pouhých správních a technicky konzervátorských pracovišť.

Sdružení historiků ČR - v kooperaci s Českou archivní společností a s Vědeckou archivní radou - proto navrhuje stažení návrhu zákona a otevření nového kola věcné diskuse o předloze zákona, jehož novelizace není za stávajících podmínek pro práci českého archivnictví nikterak nutná.

Jiří Pešek

O Slovu k dějepisu

Vážení kolegové,

opatřeními poslední doby, zejména vyřazením dějepisu ze společné části maturitní zkoušky a pokusy o integraci dějepisu a výchovy k občanství do jednoho předmětu, která se prozatím zkouší na některých vybraných školách, se podstatně mění postavení a úloha dějepisu v českém školství. Domníváme se, že jde o nedostatečně promyšlený a domyšlený postup (který ostatně nebyl s historiky konzultován), který vážně ohrožuje charakter humanitního vzdělání. Vypracovali jsme proto stanovisko, s nímž hodláme oficiálně seznámit nejvyšší představitele Ministerstva školství. Kolegyně a kolegy na všech historických pracovištích prosíme – budou-li s ním souhlasit – o jeho podepsání do přiloženého formuláře. Text bude také, i se všemi podpisy, zveřejněn v tisku.

Věc spěchá! Prosíme proto o co nejrychlejší dodání podpisů na adresu prof. dr. Petr Čornej, Pedagogická fakulta UK, M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1.

Zdeněk Beneš - Petr Čornej

Prohlášení Slovo k dějepisu

Dnes by se, myslím, už nikdo neodvážil tvrdit s pravověrnými pozitivisty, že hodnota určitého bádání se měří jen a jen jeho schopností sloužit praktické činnosti. Zkušenost nás naučila nejen tomu, že je nemožné rozhodnout už předem, zda se čistě teoretické a zdánlivě ničím nezaujaté úvahy jednoho dne neukážou nečekaně prospěšné praxi. Upírat lidstvu právo hledat potravu pro svůj intelektuální hlad mimo oblast jakéhokoli úsilí o hmotné blaho by znamenalo podivně je mrzačit. I kdyby homo faber nebo politicus měl navždy zůstat k historii lhostejný, stačilo by jí k obraně, že ji uznává za nepostradatelnou pro plný rozkvět svých schopností homo sapiens.

Marc Bloch: Obrana historie aneb historik a jeho řemeslo, 1944.

Diskuse o školním dějepisu stále nekončí. Stále znovu se vrací v odborných kruzích i ve sdělovacích prostředcích. Zájem veřejnosti je příznačným doprovodným jevem nejen pro dějepis, ale pro všechny humanitní a společenskovední oblasti – ale přesto: cosi je evidentně v nepořádku... A to jak vně samotného dějepisu, tak i s ním samotným. Diskuse jsou proto nejen nutným, ale také vítaným zrcadlem stavu, zájmu, potřeb. V posledních týdnech se však základní otázky školního dějepisu dostávají do polohy, která se nám jeví jako varující. Dějepis byl - bez konzultací – vyřazen z oborů státní části maturitní zkoušky a podle zpráv z tisku a některých vyjádření odpovědných pracovníků Ministerstva školství se na některých základních školách v České republice experimentálně zkouší - a tedy uvažuje - o integraci dějepisu a výchovy k občanství do jednoho „předmětu“. K těmto záměrům se cítíme být povinni vyjádřit:

Historická věda, a proto i školní dějepis - jako všechny ostatní humanitní a sociální obory - plní nejen úkoly poznávací, ale zároveň a nedílně také funkce kulturní. Součástí historie byla od jejího vzniku v antickém Řecku i funkce výchovná a etická. Dosud si málo uvědomujeme, že školní dějepis, který tvoří pevnou součást školních vyučovacích programů od 19. století, je jediným systematickým seznamováním se s dějinami, jímž procházejí prakticky všichni členové společnosti. Toto konstatování není konzervativní obhajobou zaběhaných schémat vzdělávání. Je poukazem na zásadní skutečnost: historické vzdělání plní - zřejmě nezastupitelnou - akulturační roli.

Historické vzdělání vychovává ke specifické strategii myšlení: na základě sledování vybraných, vzájemně strukturálně propojených úseků dějinného vývoje přinejmenším poukazuje na otevřenost dějin, na odpovědnost před rozhodnutími, jejichž výsledky a důsledky ovlivňují přítomnost i budoucnost. Zároveň odhaluje, že přítomnost i budoucnost jsou historicky podmíněny. Akty přítomnosti nejsou

rozhodnutími vázanými pouze na současnost, obsahují i historickou (tj. minulou) individuální i sociální zkušenost. Aby mohl školní dějepis tuto svou elementární rovinu svého působení plnit, musí být koncipován jako sociálně funkční celek. Právě diskuse o tomto východisku školního dějepisu po celá devadesátá léta chyběla. Veřejnosti se naopak prostřednictvím médií dostává různorodých „poučení“ ze strany lidí, kteří si konceptuálními otázkami hlavu nelámou a domnívají se, že „reforma vyřeší vše“; povětšinou jsou ostatně vzděláni v jiných než společenskovědních oborech.

Dosud nejucelenější vymezení funkcí, které by měl školní dějepis plnit, přinesl Katalog požadavků k maturitní zkoušce:

- prostřednictvím historického vědomí se jedinec začleňuje do společnosti (funkce socializační);
- rozvíjí porozumění lidskému světu jako sociální skutečnosti vyvíjející se v čase a prostoru, tj. jako světu majícímu historickou povahu;
- přispívá velmi podstatně k výchově k demokratickému a aktivnímu občanství;
- plní funkci identifikační a sebeidentifikační, podílí se na eliminaci stereotypů a autostereotypů, učí žáky rozumět „jinakosti“ lidí a přemýšlet o rozdílných hodnotách, které lidé preferují; umožňuje porozumět kulturním základům jednotlivých civilizací, uvědomovat si jejich odlišnosti a tím přispívat k dialogu mezi nimi;
- integruje znalosti a dovednosti z různých vyučovacích předmětů, především humanitních, ale také přírodovědných a jiných, protože obsahuje i základní poznatky z dějin vědy, umění a techniky;
- spoluvytváří hodnotový systém žáků a umožňuje jim tak sociální, politickou, mravní a estetickou orientaci, učí je chápat a oceňovat obecně uznávané lidské hodnoty, především ty, jež mají rozhodující význam v moderním světě, tj. demokracie, svoboda, spravedlnost, tolerance a solidarita;
- podílí se na environmentální výchově žáků, učí je uznávat hodnoty živé i neživé přírody a ochraňovat ji, stejně tak jako kulturní a historické památky;
- významně posiluje dovednost získávat informace z různých zdrojů – z historických textů verbálních a ikonických (tzn. z obrazového materiálu) i z textů kombinovaných; kriticky tyto informace hodnotit a sestavovat je do logických celků s porozuměním pro jejich dobovou podmíněnost;
- rozvíjí abstraktní a logické myšlení žáků, a to na základě osvojování a užívání pojmů ze společenskovědní a širší humanitní oblasti, užíváním intelektových dovedností při řešení problémů a různých úkolů;
- rozvíjí komunikační dovednosti, kultivuje vyjadřovací schopnosti žáků v ústním i písemném projevu, vytváří dovednosti vést dialog pomocí argumentovaných úsudků;
- vytváří systémově vybraný soubor základních, tj. sociálně potřebných faktografických znalostí ze všech oblastí života společnosti a sociálních, politických, ekonomických a kulturních pojmů, protože bez znalosti základní historické faktografie a terminologie nelze aplikovat jednotlivé dovednosti a zaujímat postoje.

Uvedené vymezení funkcí není ještě konceptem školního dějepisu. Je pouhým předpokladem k němu. Je z něho však zřejmé, že školní dějepis není pouhým vyučovacím předmětem; jako vzdělávací oblast je pouhou konkretizací jednoho z nejpodstatnějších rysů evropské civilizace - a také společností evropeizovaných. Mají se v něm v celku, odpovídajícím aktuálním a odhadnutelně budoucnošním podmínkám, restrukturalizovat základní prvky sociální komunikace historických informací. Školní dějepis je institucionalizovaným prostředím vytváření, předávání a zachovávání historické paměti. Nesmí být proto sbírkou faktů, stejně jako nesmí být „kabinetem kuriozit“ sestaveným podle momentálních zájmů a nálad. Nesmí být proto také degradován na pouhý faktografický materiál pro interpretace v jiných souvislostech a kontextech; s historií se nevyplácí manipulovat.

Právě v tomto bodě se skrývá největší nebezpečí unáhleného podřizování dějepisu (zřejmě jde o základní školy) výchově k občanství – zkušenosti z podobných postupů v jiných zemích jsou ostatně jenom varující. Výchova k občanství je dnes u nás koncipována jako orientace v přítomném sociálním světě, na základní škole jako seznamování se s bezprostředním sociálním okolím, na středních školách pak jako sled úvodů do vybraných sociálních a humanitních disciplín a je tak vnitřně nejednotná. Tak či onak, ale v každém případě, podřizení výchově k občanství přináší popření a rozbití základní akulturační funkce historického vzdělání. Takovýto postup může vést jenom k prezentismu, k aktualizacím, které budou popírat historickou podmíněnost jevů, událostí, lidských rozhodnutí. Tato teze platí i v případě, že integrovanému oboru budou vyučovat učitelé dějepisu: i pro ně budou dokumenty řídící výuku závaznými předpisy a základní problém se skrývá právě v nich.

Na druhé straně je nesporné, že český školní dějepis potřebuje reformu – a to změnu hlubokou, konceptuální. Na ní je však třeba teprve zahájit práci. Devadesátá léta jsou v tomto smyslu mementem: proběhlo mnoho diskusí, chyběla však politická vůle skutečně měnit - pro koncepční změnu nebyl vytvořen dostatečný administrativní prostor. Tvorba dokumentů, které mají výuku řídit, nikoli jí reglementovat, byla u nás redukována povýtce na administrativní úkon: má být realizována v příliš krátkém čase, který neodpovídá náročnosti zadaného úkolu. Rámcový vzdělávací program pro základní školu vznikl, pokud se týká výběru látky, podle zadání, jež byl a dosud je pouhým smíšením a přeformulováním tří dosud platných vzdělávacích programů, z nichž dva jsou pouhými úpravami starých, ještě předlistopadových osnov pro základní školu. Dosud jsme tak ve stadiu pouhých úprav toho konceptu školního dějepisu, který se ve svém půdorysu zrodil už kdesi na přelomu 19. a 20. století – porovnání logiky obsahu osnov to přes všechny jejich úpravy a ideologické zvraty minulého století jednoznačně odhaluje. Tento koncept školního dějepisu považujeme za překonaný a už jen málo funkční.

Alespoň jeden příklad: Českému školnímu dějepisu se často vyčítá faktografičnost. Za touto formulací se skrývá výtka, že tento předmět učí „mrtvým“, sociálně a kulturně nefunkčním poznatkům, které absolventi škol nemohou ve svém sociálním a profesním životě využít. Problém se ale neskrývá ve faktech jako tako-

vých. Ta jsou pro dějepis tímtež, čím jsou pro exaktní vědy značky a vzorce. Skutečný problém se skrývá v tom, že faktograficky, tj. na historických jednotlivostech, jsou postaveny samy dokumenty řídící výuku. Ty dosluhující a bohužel i ty připravované.

Východiskem přeměny mohou být závěrečné teze celostátního semináře historiků, učitelů dějepisu a pracovníků státní správy, který se konal z iniciativy a za významné podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR v březnu loňského roku v Telči. Jsou trojdílné, tak jak je zformulovaly a vzájemně prodiskutovaly tři skupiny účastníků, jež se vytvořily spontánně, povýtce na profesním principu (historici, učitelé, pracovníci státní správy). Vyjadřují tedy shodu všech zainteresovaných:

I. skupina

- Smysl školního dějepisu netkví pouze v historismu, na němž spočívá základ euroatlantické civilizace. Školní dějepis plní také akulturační funkci, je prostředkem k humanizaci světa, tedy protiváhou čistě technologického přístupu, vytváří vztah ke kulturnímu dědictví v regionální, celostátní, evropské i světové úrovni (Velká čínská zeď, pyramidy, Akropolis atd.) a v neposlední řadě se podílí na formování hodnotových postojů a etických zásad. V tomto směru má nezastupitelné místo mezi vyučovacími předměty. Obsah i očekávání, které společnost do dějepisu vkládá, jsou ovšem proměnlivé a vzhledem k dynamice vývoje obtížně uchopitelné a definovatelné. Jsou dány jak politickou objednávkou, tak momentálními náladami veřejnosti, aktualizující pouze určité složky minulosti.
- Je úkolem státu, aby po odborných expertízách prostřednictvím svých orgánů stanovil, co od školního dějepisu očekává. Dá se předpokládat, že v nejbližším desetiletí to bude výchova k demokracii, toleranci a názorové pluralitě.
- Nejslabším článkem se jeví další vzdělávání učitelů, jejichž vyšší úroveň by zajistil kariérní řád, nemyslitelný bez náležitého finančního ocenění, na které musí stát nalézt patřičné zdroje.

II. skupina

- Evropská a euroamerická společnost je založena na principu historismu. Historické vědomí v ní sehrává zásadní kulturotvornou úlohu a jeho kultivace je podmínkou pro vytváření vyvážených sociálních, kulturních a politických identit a vztahů. Především z této skutečnosti vychází poslání dějepisu v moderní společnosti.
- Výuka dějepisu sehrává nezastupitelnou úlohu při vytváření sociálních, kulturních a hodnotových orientací ve vztahu mezi současností, projekcemi budoucnosti na jedné straně a kořeny v minulosti na straně druhé. Umožňuje orientaci v historickém čase, prostoru a následně v dějinných souvislostech. V tomto ohledu je stejně důležitá jako výuka zeměpisu pro orientaci v geografických souvislostech a výchova k občanství pro orientaci v současných společenských strukturách, sociálních a politických souvislostech.

- Výuku dějepisu je třeba založit na zřetelném konstituování tohoto předmětu, a to při respektu k mezioborovým souvislostem, zejména ve vztahu k výchově k občanství a zeměpisu. V tomto kontextu lze utvářet účelné a všestranně prospěšné vztahy ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost, případně Člověk a příroda.
- Výuka dějepisu v ČR, stejně jako v zemích EU, by se neměla uchylovat ani k pojetí vnucujícímu učitelovo stanovisko žákům, ani k pojetí, které ponechává žáky bez opory jakékoli hodnotové orientace. Výuka dějepisu a její společenská prospěšnost může být optimálně zajištěna tak, že žákům není vnucováno jediné správné stanovisko, ale v demokratickém smyslu se jim nabízí pluralita názorů a pozitivní hodnotová orientace.
- Ve světě, v němž existuje násilí a ohrožení demokratických sil totalitárními tendencemi a projevy terorismu, je dějepis povolán k tomu, aby žákům nabízel osvětlení kořenů těchto patologických sociálních a politických jevů. V ČR jako v kterémkoliv jiném státě je úkolem výuky dějepisu vytváření a kultivace občanské a národní identity. Občan poučený o kořenech historických jevů je připraven k zaujetí vyváženě sebevědomého i přiměřeně kritického postoje ke krizovým jevům, do nichž se čas od času nezbytně dostává jednotlivec, zájmová skupina, národ i stát.

III. skupina

Proč se učí dějepis:

- Porozumění současnosti a výhledy do budoucnosti nejsou možné bez poznání minulosti.
- Znalost historie je součástí utváření občanského vědomí.
- Osobní zodpovědnost jedince za sebe i společnost, rozpoznání alternativ, možnost výběru, svobodné rozhodnutí, obrana proti manipulaci, schopnost rozpoznat meze tolerance.
- Individuální vzory, utváření hodnotového systému (zejména prostřednictvím pozitivních vzorů v konfrontaci s negativními příklady).
- Uchovávání a zprostředkování generační historické zkušenosti.
- Poznávání odlišnosti lidí a jejich charakteru, cesta k jejich pochopení a toleranci, a to i prostřednictvím empatie.
- Rozvíjení demokratického cítění i smýšlení.
- Vnímání kulturního odkazu jednotlivých civilizačních okruhů.

Jaké dovednosti dějepis rozvíjí:

- Historické myšlení, tj. uvažování v souvislostech, rozeznávání předpokladů, příčin, průběhu a důsledků historických jevů včetně schopnosti vyvarovat se násilných aktualizací.
- Systematické myšlení, rozpoznání podstatného a nepodstatného.
- Porozumění textu, využití a kritické zhodnocení nejrůznějších zdrojů informací.
- Komunikační dovednosti - zejména klást (si) otázky, vést dialog, argumentovat.
- Estetické vnímání, prožívání.

A co k tomu dějepis potřebuje:

- Osobnost učitele, jeho odborné a pedagogické vzdělání.
- Uzpůsobit systém celoživotního vzdělávání učitelů potřebám realizace kurikulární reformy.
- Vyučovací činnosti přizpůsobit proměnám doby, rozvoji informačních technologií a z toho vyplývajícím proměnám psychiky dětí.
- Časový prostor odpovídající standardu států Evropské unie (to je minimálně dvouhodinová dotace v každém ročníku druhého stupně základního vzdělávání a po celou dobu studia ve vzdělávacích programech středního vzdělávání ukončených maturitní zkouškou).
- Dostatečné zajištění kvalitními edukačními médii včetně doplňkových materiálů.
- Zkvalitnit závazná kritéria obsahová i didaktická pro udělování schvalovacích doložek. (V případě učebnic musí být jedním ze závazných kritérií úroveň jejich komunikace se žákem.)
- Nové vymezení konstrukce a obsahu učiva a zajištění návaznosti vzdělávacích programů.
- Začlenění regionální historie do kurikula.
- Podpora vhodných forem mimoškolních aktivit.
- Vytvořit efektivní evaluační systém.

Zavádět dostatečně nepřipravené změny, vyvolané pouze administrací školního systému, či naopak neuváženými „reformními“ snahami je nebezpečnou hrou s kulturou národa. Je přece dokazatelnou skutečností, že úspěchy či neúspěchy ve školství se zúročují o dvě generace později; v případě neúspěchu je to víc jak pozdě.

Apelujeme proto na všechny odpovědné pracovníky ve školství, aby svá rozhodnutí ohledně reformy a úprav vyučování v oblasti Člověk a společnost (a také Člověk a jeho svět) pečlivě zvažovali a přihlíželi přitom k odhadnutelným vzdělanostním potřebám společnosti a neupřednostňovali před nimi „rychlá“ a „snadná“ „řešení“. Národní program rozvoje vzdělávání, stejně jako obecné pasáže Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy poskytují dostatečný prostor k tomu, aby mohlo být potřebné reformy dosaženo a abychom se přitom vyvarovali chyb, nutně vedoucích k nenávratným změnám, jejichž výsledkem bude pouze destrukce systematického humanitního vzdělání. Jeho náhradou může být za realizace současných přístupů pouhá tříšť informací pospojovaná pomíjivými aktualizacemi.

Požadujeme proto také, aby dějepis byl v nově koncipovaných maturitách ponechán v jejich společné části.

Navrhujeme, aby bylo neprodleně zřízeno odborné grémium, složené z odborníků disciplin, které souvisí se vzdělávacími oblastmi Člověk a jeho svět a Člověk a společnost, které by provedlo strukturální analýzu učiva, připravilo zdůvodněný koncept vztahů mezi jednotlivými celky učiva a tím také mezi jednotlivými obory, na němž by bylo možné koncipovat nová kurikula. Jsme si plně vědomi, že je to práce náročná – je to ale práce nutná.

Stanovisko pracovníků Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR o postavení historie ve všeobecném vzdělávání

Již přes deset let usilují učitelé dějepisu a historici za podpory řady institucí – Sdružení historiků ČR nevyjímaje - o zajištění příznivých podmínek pro dějepisné vyučování. V tomto ohledu se již s několikaletými iniciativními návrhy sledujícími zlepšení nepříliš radostné situace obraceli k Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, seznámili s nimi prostřednictvím sdělovacích prostředků veřejnost a obraceli se o podporu či pomoc k poslancům a senátorům.

Nedávná výzva našich vážených kolegů z Univerzity Karlovy prof. dr. Zdeňka Beneše, CSc. a prof. dr. Petra Čorneje, DrSc. *Slovo k dějepisu* upozorňuje na opětovnou snahu vyřadit dějepis ze společné části maturitní zkoušky a pokusy integrovat dějepis a výchovu k občanství do jednoho předmětu. Toto stanovisko chápeme jako varovný signál o nedostatečně promyšleném postupu, který může vážně ohrozit smysl a náplň humanitního vzdělávání u nás. Historická věda a školní dějepis jako její nedílná součást plní nejen úkoly poznávací, ale přispívá především k výchově k demokratickému a aktivnímu občanství. Jakékoli snižování či omezování významu historie v jejích jednotlivých podobách tedy i v rámci školní výuky může ohrozit proces vytváření, předávání a zachovávání historické paměti. Toho jsme si jako historické pracoviště zabývající se soudobými dějinami zvláště dobře vědomi, neboť manipulace s dějinami či cílené vytváření "bílých míst" totalitními režimy v uplynulém století výrazně poškodily historické poznání a degradovaly jej do role ideologického nástroje.

Souhlasíme s potřebou reformy českého školního dějepisu, chceme k ní v rámci našeho prostředí a našich možností přispět, ať již v debatě o smysluplném a efektivním konceptu školního dějepisu či podílem na zpracování moderních učebních textů opírajících se o současné bádání o soudobých dějinách.

Stanovisko *Slovo k dějepisu* kolegů Z. Beneše a P. Čorneje považujeme proto i za důležitou výzvu, o které je třeba přemýšlet a debatovat, ale chápat i jako námět, jak přispět vlastními silami k zlepšení postavení výuky dějepisu i historie jako oboru.

Vyjádření účastníků vzdělávacího semináře ASUD k současným závažným problémům začlenění historie ve všeobecném vzdělání

Učitelé dějepisu, kteří se ve dnech 12.-13. dubna 2003 sešli na svém XIII. vzdělávacím semináři a valné hromadě ASUD, se shodli na tomto vyjádření:

Patříme mezi učitele, kteří se již několik let pravidelně scházejí, aby ve svém volném čase soustavně prohlubovali své vzdělání; považujeme za svou povinnost vyjádřit se k některým z otázek, které vnímáme jako velmi naléhavé.

1) V inspekčních zprávách a dalších dokumentech i člancích v tisku se již delší dobu objevují kritická vyjádření o nedostatečné úrovni výuky dějepisu, zejména dějin 20. století. Většina svědomitých učitelů se snaží vypořádat se s úkoly ukládanými dějepisnému vyučování, ale za současných podmínek se to nemůže podařit. Rozsah historické látky se stále rozšiřuje. Nepovažujeme za správné řešit tento problém prostým vynecháním některých období starších dějin (kde se navíc žáci mohou dozvědět např. o nových výzkumech i úspěších českých vědců). Stejně tak považujeme za samozřejmé a nezbytné věnovat pozornost i stále se obohacující moderní historii, která je pro pochopení současného dění přímo nezbytná. Odpovědně prohlašujeme, že očekávané úkoly lze jen s vypětím sil zvládnout při dvou hodinách týdně v každém ročníku všech stupňů škol (jaké jsou ve všech evropských zemích minimem), vůbec ne při jedné vyučovací hodině za týden, které jsou na mnoha školách řediteli škol dějepisů přidělovány a omezením tohoto předmětu na středních školách.

Jestliže společnost i pracovníci ministerstva školství pokládají utváření historického vědomí mladé generace za nezbytné, očekáváme, že bude uvedeno v život dva roky staré doporučení senátního výboru pro lidská práva, vědu, kulturu a vzdělání zařadit dějepis minimálně po dvou hodinách do všech ročníků ZŠ a gymnázií a dvou ročníků všech SOŠ.

2) Jsme překvapeni, že v celostátních médiích nikdo z odpovědných pracovníků MŠMT důrazně nevystoupí s rozhodným stanoviskem ke zveřejňovaným zmateným informacím o rušení tradičních předmětů i osnov, které vždycky byly a i v jiných zemích stále jsou učitelům vodítkem při koncipování vyučování a volbě vhodných metod práce (pro dějepis jsou např. v tisku dokonce navrhovány dnes kritizované nebo již opouštěné systémy užívané v předchozích desetiletích v některých západních zemích).

V žádném případě nejsme stoupenci starého pojetí s pasivním přístupem žáků ke vzdělání - naopak většina z nás hledá vhodné formy aktivních činností žáků a studentů tak, aby byl současně probouzen jejich zájem o poznání a rozvíjela se jejich osobnost. Mnozí z nás získali i zkušenosti z různých projektů s propojením obsahu několika předmětů, i ze zájmových činností žáků a studentů; ty obohacují a vhodně doplňují systematickou školní práci. Chronologický systém, který se osvědčil, zaručuje základní přehled o vývoji lidské společnosti i naší země, vede k chápání příčin, podstaty a důsledků historických událostí i jevů a užívá se ve většině evropských států, považujeme i pro 21. století za optimální. To nijak nebrání novátorům za určitých podmínek zkoušet nové systémy (to ostatně je v rámci programů obecná a národní škola možné již řadu let). Protože historie je oborem, který integruje všechny oblasti života a vývoj poznání, může být její systém oporou také pro ostatní školní předměty.

3) Pokud by se měl systém výuky v budoucnu měnit, předem by o výhodách museli být přesvědčeni učitelé, kteří by měli nové programy realizovat a změna by předpokládala několikaletou důkladnou a promyšlenou přípravu: Vyzkoušení jiné-

ho systému na některých školách a předvedení a doložení lepších výsledků s jejich vyhodnocením a hlavně všestrannou a důkladnou přípravu učitelů (na VŠ i v průběžném zdělávání) a také kvalitní pomůcky.

Připomínáme navíc, že – i podle zjištění ČŠI – je v těchto letech výukou dějepisu pověřováno značné procento neaprobovaných učitelů (až kolem 25%), což nemůže vést k dobrým výsledkům, a že rovněž finanční problémy brání vhodnému zabezpečení pomůckami a literaturou, především pak pro dějiny 20. století.

4) Domníváme se, že nové Rámcové vzdělávací programy pro základní i střední školy by měly být zveřejněny a dány k diskusi na dostatečně dlouhou dobu a že pro školy, kde není kapacita pro tvorbu vlastní modifikace RVP, by měl být odborníky z řad historiků, didaktiků a učitelů navržen kvalitní model. Ten by měl být i vodítkem pro autory pomůcek a učebnic. Navrhované RVP zatím neprošly dostatečnou veřejnou diskusí a pro dějepis je nepovažujeme za všeobecně přijatelné.

5) V současné době je velmi neurčitý také pojem státních maturit; navíc se informace o nich průběžně mění. Nerozumíme tomu, proč do nabídky státní maturity není k přírodovědným předmětům přiřazen dějepis (historie); termín občanský základ obsah a tematiku nijak nevymezuje. Považujeme za nezbytné, aby oblast historické tematiky byla do této skupiny předmětů přiřazena na roveň přírodovědným a technickým předmětům.

/Jednohlasně přijato účastníky vzdělávacího semináře a valné hromady ASUD v Národním muzeu dne 12. dubna 2003 a výbor pověřen zveřejněním./

L. Bursíková - J. Doušová - E. Gladkovová - J. Kvirenc - H. Mandelová -
- I. Pařízková - M. Sedlmayerová - L. Šmejda - E. Zajícová

Petice 17. listopadu 2003: Prohlášení Sdružení historiků ČR k ohrožení výuky dějepisu v ČR

Sdružení historiků ČR - Historický klub i celá česká historická obec daly v uplynulých letech mnohokrát najevo, že kultivaci dějinného vědomí považují za nedílnou složku života demokratické společnosti. Bez jeho prohlubování nelze pochopit spletité kořeny problémů současného světa, zprostředkovat odkaz minulosti, vytvářet předpoklady pro ochranu historických i přírodních památek a vytvořit platformu pro respektování názorové plurality ve společnosti. Hlavní úloha při kultivaci dějinného vědomí připadá, vedle vědeckých a kulturních institucí i médií, nepochybně školskému systému. Proto se znepokojením konstatujeme, že dosavadní pokusy zabránit redukci výuky dějepisu na základních a středních školách nevedly k žádoucím výsledkům a nezastavily negativní trend, který naopak v poslední době získal na síle.

Výmluvný důkaz podává vyřazení dějepisu ze "státní" části připravované maturitní zkoušky, jejíž konečná podoba byla sestavena bez vědomí historiků i Asociace učitelů dějepisu. Je též varující, že v ČR nebylo aplikováno doporučení ministrů školství Rady Evropy o posílení výuky dějin 20. století. Pro historickou paměť a kulturní úroveň české společnosti znamená však mimořádné nebezpečí především projekt rámcově vzdělávacích programů, vedený v zásadě pozitivní snahou zrušit rigidní osnovy a přiblížit žákům základních i středních škol problémy v jejich propojenosti. Dějepis, ve své podstatě jediný předmět integrující širokou tematickou paletu poznatků o minulosti, byl v této koncepci zařazen do vzdělávací oblasti (fakticky nového "předmětu") Člověk a společnost, v níž ovšem logicky zaujímá dominantní úlohu aktuálně pojatá občanská výchova. V praxi by tento krok vedl ke zrušení dějepisu jako samostatného předmětu na základních a středních školách. Připravovaná koncepce totiž podřizuje školní dějepis primárně politicko-výchovným záměrům a potlačuje jeho naukovou složku. Ve svých důsledcích by toto opatření, které se neosvědčilo v žádném evropském státě, přineslo pěstování prezentistického, aktualizačního a momentálním politickým zájmům podléhajícího výkladu dějin a ztrátu svébytného charakteru dějepisného vyučování. Zatím u nás k něčemu podobnému došlo jen za nacistické okupace a v některých fázích komunistické totality.

Z dosud známých materiálů rovněž implicitně vyplývá, že by dějepisnou látku v rámci učebního programu Člověk a společnost mohli na základní i střední škole napříště vyučovat lidé, kteří vystudovali jakýkoliv společenskovední obor, aniž absolvovali státní zkoušku z historie. Tento přístup by nejen otevřel prostor neodborné výuce, ale v krátkém čase by přivodil destrukci historických oborů a odsoudil k faktické zbytečnosti historické katedry a ústavy na českých univerzitách, které se po listopadu 1989 zaměřily na vzdělávání odborně i pedagogicky zdatných učitelů dějepisu. Nezodpovězena zůstává otázka, proč má nová školská koncepce postihnout a redukovat především dějepis, zatímco přírodovědné předměty zůstávají podobným slučováním dotčeny jen minimálně.

Pocity frustrace a dojem naprosté absence demokratické diskuse násobí postoj ministerských úředníků, kteří učitelskou i širokou veřejnost zcela nedostatečně informují o připravovaných opatřeních, zatajují před ní nepříliš povzbuzující výsledky, jež přineslo dosavadní experimentální ověřování rámcově vzdělávacích programů a vůbec neberou v potaz kritické výhrady odborné historické obce. V úvahu nebyla vzata ani písemná stanoviska Asociace učitelů dějepisu o poslání a úkolech dějepisu v demokratické společnosti a jeho významu pro rozvoj osobností žáků a studentů, resp. memorandum Slovo k historii, které vyjádřilo obavy z nedomyšlených změn a navrhlo diskutovat koncepci, jež by školní dějepis nezbavovala jeho svébytnosti a nenahraditelné funkce. Tento text podepsalo více než 450 historiků a učitelů dějepisu, sedmnáct členů Učené společnosti, včetně několika přírodovědců, a předseda Vědecké rady Akademie věd České republiky. Akademická

obec, učitelé a školy postrádají však, jak se zdá, oprávnění mluvit do záležitostí, které se jich bezprostředně týkají, a mají být postaveny před hotovou věc.

V kritické chvíli, hrozící vyústit v nedaleké budoucnosti rozpadem historického a kulturního vědomí české společnosti se všemi z toho plynoucími důsledky, se Sdružení historiků ČR obrací k školské i široké veřejnosti, aby svým tlakem pomohla zabránit uskutečnění neuvážených záměrů ministerstva školství. Zároveň Sdružení historiků ČR apeluje na členy vlády, obou komor parlamentu a představitele politických stran, aby při projednávání školského zákona i dalších norem nepřipustili kroky směřující k redukci či přímo k likvidaci dějepisu jako vyučovacího předmětu na základních a středních školách. Ani v současnosti nepřestává platit okřídlené a pravdivé rčení, že společnost, která zapomněla na své dějiny, je odsouzena prožít si je znovu.

Jiří Pešek

IV. Z HISTORICKÉ OBCE

Prezentace české historiografie na Slovensku

V rámci zasedání společné České a Slovenské komise historiků, které se konalo ve dnech 8.-10. dubna v Bratislavě, byl uspořádána formou semináře v tamějším Českém domě zajímavá akce - prezentace výsledků současné české historiografické produkce pro slovenskou odbornou veřejnost.

Jednodenní seminář přirozeně nemohl rovnoměrně pokrýt všechny aspekty a složitosti současného dění v české historické vědě. Přesto jsem přesvědčen, že setkání poskytlo slovenským kolegům ucelenější představu o široké škále témat, jimiž se česká historiografie zabývá. Případné mezery a nerovnoměrnosti v prezentování zvolené tematiky do značné míry eliminoval a překryl zasvěcený referát prof. PhDr. Jaroslava Pánka *Česká historiografie na přelomu 20. a 21. století*. Jaroslav Pánek, donedávna předseda Sdružení Historiků ČR, byl nejpovolanější k zamyšlení nad hlavními tématy, na něž se v současné době soustřeďuje pozornost českých badatelů, zároveň mohl také nejlépe shrnout fakta o institucionálním zajištění historického výzkumu v České republice a jako aktivní účastník diskusí, které se v posledních letech v historické obci rozvinuly, se mohl zasvěceně vyjádřit i k otázkám metodickým, metodologickým i ke generačním sporům, které rozvoj vědecké disciplíny v českých zemích ovlivňují.

Pokud se týče již zmíněného rozložení pozornosti na jednotlivé oblasti výzkumu, je nápadné, že se organizátorům semináře nepodařilo zajistit v programu patřičné místo starším dějinám (středověku a ranému novověku), přitom i tam dochází k řadě inovací, jak to doložil referát prof. PhDr. Petra Čorneje *Metodologické problémy středověkých dějin a pokusy o velké syntézy*. Doc. PhDr. Milan Hlavačka hovořil o problémech výzkumu *Vývoje a přeměn českých elit 19. století*, k tématu, které patří v české historiografii v podstatě k novým předmětům zájmu. Slovenské publikum pak zaujalo vystoupení ředitele Státní archivní správy MV ČR PhDr. Václava Babičky *Studium badatelů ze Slovenska v českých archivech*. Referující konstatoval vysoký zájem ze slovenské strany, který nepolevil ani po rozdělení bývalého Československa, zmínil se o fondech, které především mohou slovenské badatele zaujmout, uvedl fakta o modernizaci archivní služby a především ujistil slovenské kolegy, že neexistují žádné administrativní bariéry, které by jim mohly ztěžovat přístup k materiálům. Neméně zajímavé bylo pro slovenské posluchače sdělení PhDr. Jana Němečka nazvané *Edice pramenů k novodobým českým dějinám*. Referující nejen představil bohatou zeň ediční činnosti, ale zmínil se i o nejzávažnějších dlouhodobých projektech v oblasti vydávání pramenných edic.

Pozornost k otázkám výzkumu dějin 20. století obrátila strhující úvaha prof. PhDr. Roberta Kvačka *Hlavní problémy zkoumání dějin první Československé republiky*. S filozofickým nadhledem se Kvaček zamýšlel na přístupem a posláním historiků při objasňování řady živých otázek vzrušujících i současnou českou spo-

lečnost. PhDr. Josef Harna v referátu *Syntetické zpracování novodobých českých dějin* upozornil na nové syntézy z období 19. a především 20. století. Snažil se specifikovat koncepční pojetí jednotlivých autorů nových syntéz a metodické přístupy ke ztvárnění obrazu určité epochy dějin. Jednomu z dnes značně opomíjených témat novodobých dějin se věnovali prof. PhDr. Zdeněk Kárník (*Studium radikálního socialismu a úloha komunistického hnutí v první ČSR*) a PhDr. František Svátek (*Výzkum komunistického hnutí: evropská, americká a česká historiografie*). Bouřlivý rozvoj historického bádání zaměřeného na období po druhé světové válce prezentoval doc. PhDr. Vilém Prečan ve svém vystoupení *K problematice studia soudobých dějin*. Jako de facto zakladatel tohoto oboru po roce 1989 se mohl vyslovit k nejzávažnějším otázkám, v jejichž objasňování bylo dosaženo výrazného pokroku, ale zároveň upozornil i na mezery ve výzkumu a na úskalí, s nimiž se historici soudobých dějin střetávají. Opět pro slovenské kolegy mimořádně zajímavé bylo sdělení prof. PhDr. Jana Rychlíka na téma *Výzkum slovenských dějin v ČR*. Věnoval se především studiu slovenských dějin z období existence společného československého státu. Pozoruhodné byly jeho postřehy „z vnějšku“, totiž pohledy českého badatele na slovenskou problematiku. Referát dvojice autorů doc. PhDr. Radomíra Vlčka a PhDr. Ladislava Hladkého *Možnosti a meze české historiografie ve výzkumu obecných dějin* signalizuje již svým názvem realistický pohled obou badatelů na tuto oblast bádání. Jejich referát však přitom bezděčně ale zcela přirozeně poukázal na řadu pozitivních výsledků, jichž bylo v této oblasti dosaženo. V podstatě k téže výseči české historiografie se vyjádřil i PhDr. Miroslav Kunštát, který ve svém vystoupení nazvaném *Mezinárodní teritoriální studia, včetně výzkumu česko-německých vztahů* upozornil na specifický přístup k obecným dějinám, který rozvíjí Institut mezinárodních studií Fakulty sociálních věd UK.

Mimořádně šťastné bylo rozhodnutí organizátorů, zařadit do programu referát věnující se aktuálnímu postavení historiografie a historického vědomí v české společnosti. Prof. PhDr. Zdeněk Beneš nazval své vystoupení *Historická paměť: škola, média, veřejnost*. Šlo opět o kritickou úvahu nad problémy, které v této oblasti panují, o zamyšlení nad smyslem historického poznání a nad odpovědností historiků, ale i jeho popularizátorů při formování historického vědomí české společnosti.

Škála otázek, které seminář připomněl, byla překvapující i pro české účastníky. I jim přinesla řadu podnětů k dalším úvahám o stavu a perspektivách českého historického bádání. Potěšující byl však především ohlas, který seminář bezprostředně, ale i dodatečně vyvolal mezi slovenskými historiky. Referáty v doplněné a dopracované podobě budou otištěny v *Česko-slovenské Slovensko-české ročence 2003*. Úspěšnost akce vede společnou Česko-slovenskou Slovensko-českou komisi historiků k záměru uspořádat v dohledné době obdobný seminář v českých zemích, na němž by naopak slovenští kolegové prezentovali současné výsledky a problémy slovenské historické vědy.

Josef Harna

Setkání doktorandských badatelů o raném novověku

Sdružení historiků ČR (Historický klub 1872) část svých aktivit a akcí orientuje směrem na začínající historiky, studenty historických oborů či mladé kolegy, kteří začínají na svých prvních místech a v historické obci teprve hledají zkušenosti. Mezi studenty je tradičně oceňován autor nejlepší studentské práce odevzdané v rámci celostátní Studentské vědecké konference Historie, který získává Cenu Josefa Šus-ty. Pro začínající historiky je každoročně připravena Cena Josefa Pekaře, kterou získá autor nejlepší původní vědecké práce, který nepřesáhl věk 35 let. Komise, které rozhodují o udělení těchto cen, mají před sebou již práce hotové, výsledky mnohdy dlouhodobého bádání a metodologického hledání. Při posuzování těchto prací byla mezi členy výboru Sdružení historiků započata diskuse o obecnějších problémech bádání a badatelských výsledků nejmladší generace historiků, mezi nimiž jsou značné rozdíly dané odlišnými zkušenostmi i možnostmi, s nimiž vstupují na historickou dráhu. Byla proto uvítána myšlenka, aby sdružení podpořilo komunikaci mezi začínajícími historiky pořádáním společných seminářů doktorandů studijního programu historické vědy, jejichž cílem by bylo navázat kontakty, diskutovat, vyslechnout zprávy o probíhajících doktorských projektech atd.

První takovýto seminář se uskutečnil 16. dubna 2003 v přívětivých prosto-
rách Institutu mezinárodních studií Fakulty sociálních věd UK. K účasti byli pozvá-
ni studenti doktorských studijních programů, orientovaní na problematiku raného
novověku, ze všech pracovišť v Čechách i na Moravě, která jsou oprávněna k reali-
zaci doktorského studia. Za Sdružení historiků tuto akci zorganizovali Jiří Pešek a
Michaela Hrubá, kteří též setkání moderovali. Semináře se zúčastnilo celkem čtr-
náct doktorandů ze sedmi pracovišť. Postupně byly představeny doktorské projekty
všech zúčastněných a průběžně probíhala diskuse. Filozofickou fakultu Univerzity
Karlovy v Praze zastupovali M. Durčanský, L. Veselá a H. Hrachová z katedry po-
mocných věd historických a archivního studia, za Ústav českých dějin byl přítomen
J. Koumar. Fakultu humanitních studií stejné univerzity reprezentovala L. Štorcho-
vá, která kolegům představila též okruh členů a činnost *Gradiertenkolleg Kommu-
nikation und Lebenswelte in Mitteleuropa in der Frühen Neuzeit*, které zaštiťují R.
van Dülmen a M. Hroch. Dalším členem této skupiny přítomný na semináři byl J.
Šotola z FF Univerzity Palackého v Olomouci. FF Masarykovy univerzity v Brně
reprezentovali J. Číhalíková, E. Kučerňáková, P. Pumpr a V. Březina. Historický
ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích zastupoval J. Kubeš a z opačné-
ho konce republiky přijel Z. Orlita, který doktorské studium realizuje na Ústavu
historie a muzeologie FPF Univerzity v Opavě. Za Ústav historických věd PF Uni-
verzity v Hradci Králové se zúčastnil setkání O. Tikovský. Pomyslný kruh účastní-
ků lze uzavřít P. Koderou z pražského ČVUT, který je zde doktorandem na fakultě
architektury.

Celodenní jednání ukázalo, že doktorandi, alespoň tedy „raně novověcí“,
spolu mají o čem mluvit. Evidentní byl zájem o získání informací o tom, jaká téma-

ta se na jednotlivých katedrách a ústavech zpracovávají, předávaly se kontakty či poznatky o studijních možnostech atd. Ze závěrečné diskuse i ankety, kterou byli následně všichni účastníci setkání osloveni, vyplynulo jednoznačně pozitivní hodnocení této akce, kterou by si sami doktorandi představovali do budoucna jako pravidelné setkání zhruba jedenkrát ročně. Mělo být „burzou“ informací a možností k navázání osobních kontaktů. Vítána by byla též závaznější forma, tedy jakýsi seminář, v jehož rámci by byly představovány předem připravené příspěvky určitým způsobem tematicky či metodicky vymezené, které by byly základem následné odborné rozpravy. Zájem by byl též o průběžné předávání kontaktů a poskytování informací o studijních či badatelských možnostech a přednáškových akcích, jehož základem by se měl stát adresář všech zainteresovaných, propojený též s dalšími informačními zdroji, např. adresářem „Kroužku pro dějiny raného novověku“, který se již několik let schází v Archivu Hlavního města Prahy.

Michaela Hrubá

F. L. Rieger a česká společnost druhé poloviny 19. století. Konference u příležitosti 100. výročí úmrtí F. L. Riegra

Pekařova společnost Českého ráje v Turnově, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze a město Semily uspořádaly ve spolupráci se semilskou Základní školou F. L. Riegra, Státním okresním archivem Semily, Muzeem a Pojizerskou galerií v Semilech a Okresním muzeem Českého ráje v Turnově vědeckou konferenci *F. L. Rieger a česká společnost druhé poloviny 19. století*. Konala se v Semilech ve dnech 25.-27. dubna 2003 a navázala na již tradiční aktivity Pekařovy společnosti Českého ráje v Turnově.

Vědeckou konferenci slavnostně zahájili na místní radnici 25. dubna v 10 hodin Karol Bílek, předseda Pekařovy společnosti Českého ráje, a semilský starosta František Mojžíš. Uvítali i čestného hosta, Riegrovu pravnučku Věru Macháčkovou-Riegrovou. Poté poskytl Jiří Štaif ve svém referátu *F. L. Rieger a česká národní elita v 19. století* pohled historika sociálních dějin na Riegrovo programové úsilí o vůdčí uplatnění v české společnosti.

Vlastní konferenční jednání probíhalo v jídelně Základní školy F. L. Riegra v Semilech, uvedl je ředitel školy Jaroslav Vávra *Esejem o službě*. Adekvátně bylo rozčleněno do tří bloků referátů. Začalo českou politikou 2. poloviny 19. století a uplatněním F. L. Riegra v ní. Úvodní referát *Rieger - konzervativce nebo liberál?* přednesl Robert Sak. Josef Blüml a Bohumil Jiroušek (*František Ladislav Rieger v české historiografii*) představili knižní monografie a články o F. L. Riegrovi od autorů několika generací, počínaje J. V. Jahnem a konče R. Sakem, věnovali pozornost i přehledům české politiky a slovníkovým heslům. Následoval příspěvek Marka Cetwińskiego *F. L. Rieger w encyklopediach polskich*. Vratislav Doubek se v referátu

Rakouská politika F. L. Riegra a Rusko zaměřil na 60. a 70. léta 19. století. Jiří Rak (*Formování české politiky v první polovině 19. století*) hovořil zejména o jazyku, mravnosti a zákonitosti jako atributech české státnosti. Jaroslava Honcová dokreslila Riegrův životopis vylíčením epizody *Palacký a Rieger v Říčanech za prusko-rakouské války v roce 1866*. Luboš Velek podal rozbor zásadního tématu *Český klub na říšské radě od počátku 60. let 19. století do roku 1891*. Milena Nyklová-Veselá vystoupila s referátem *Obrana Nerudova*. S charakteristickými rysy politikova mluveného projevu seznámil posluchače Milan Řepa (*Rieger jako řečník*).

Zazněly také referáty z bloku *Soukromý život F. L. Riegra*. Milan Hlavačka připravil pohled na pracovně důvěrný vztah šlechtice a občanského politika v příspěvku *F. L. Rieger v korespondenci s knížetem Jiřím Kristiánem Lobkowiczem*, Magdalena Pokorná oživila postavu prvního Riegrova životopisce (*F. L. Rieger a J. V. Jahn*), Helena Kokešová rozebrala na konkrétním příkladě zejména možnosti využití dosud nepublikovaných zápisků Marie Červinkové-Riegrové z let 1889-1890 (*Ke vztahu F. L. Riegra a Gustava Eima*).

Páteční večer v aule semilského Gymnázia I. Olbrachta na *Vzpomínkovém koncertu ke 100. výročí úmrtí Dr. Františka Ladislava Riegra* velmi působivě připomněly Pěvecký spolek Jizeran a Komorní symfonický orchestr Krkonošského metra libretistickou tvorbu Marie Červinkové-Riegrové i texty písní F. L. Riegra.

Sobotní konferenční jednání 26. dubna bylo věnováno nejprve *Soukromému životu F. L. Riegra*. Marie Neudorfllová nastínila myšlenkové pozadí podílu žen na veřejném životě (*Ženy rodiny F. L. Riegra a jejich participace ve veřejné sféře*), Marie Ryantová charakterizovala vřelý vztah otce a dcery, starostlivost M. Červinkové-Riegrové a její politické i kulturní zájmy (*Marie Červinková-Riegrová jako spolupracovnice svého otce*), Jana Malinská promluvila o některých aspektech *Protichůdných názorů v české společnosti na vzdělání dívek a žen*. Jan Županič přednesl významný referát na téma *Nobilitace českých elit ve 2. polovině 19. století*. Milada Sekyrková se zaměřila na Riegrovy aktivity v Jednotě pro povzbuzení průmyslu v Čechách a v Komitétu pro přírodovědecký výzkum Čech (*F. L. Rieger a spolková činnost*), Jan Vojáček hovořil o Riegrově hospodaření (*Čechové, na řípu! F. L. Rieger – cukrovarník v Malči*). K vnímání české politiky ve 2. polovině 19. století zejména z pohledu francouzského tisku se vrátila Milena Lenderová (*F. L. Rieger a Francie*).

Dosavadní jednání organicky doplnil poslední blok referátů *Venkovská společnost 2. poloviny 19. století*. Marie Macková výstižně pojednala o vstupování komunální politiky do širšího dobového dění v příspěvku *Naše město jako věrná stráž (O přibližování a vzdalování se politických vůdců venkovu)*. K dalšímu osvětlení Riegrovy osobnosti a k poznání jeho působení na regiony významně přispěli: Lydia Baštecká referátem „*Rozmilý a upřímný příteli*“ (*Rieger v korespondenci východočeských vlastenců*), Karol Bílek (*F. L. Rieger a jeho přítel Václav Jaromír Černý, okresní tajemník v Libáni*) a Vlastimil Svěrák (*Riegrův jihlavský stoupenec Antonín Musil*); Ludomír Kocourek se zabýval *Počátky českého školství v Podkrušnohoří*. Zdeněk Hojda (*Riegrův památník na Kozákově*) a Oldřiška Tomíčková (*Riegrův obe-*

lisk v Hořicích) upozornili na Riegrův kult. Shrnující hodnotící slova na závěr patřila Milanu Hlavačkovi.

U příležitosti konference byla otevřena v Muzeu a Pojizerské galerii v Semilech výstava *F. L. Rieger – život a dílo*, při jejíž vernisáži 24. dubna promluvil Robert Sak. Součástí doprovodného programu konference byla i sobotní podvečerní vycházka Riegrovou stezkou. V neděli 27. dubna asi třicet účastníků (z původních sto dvaceti) po položení květiny k hrobu politikova otce Václava Riegra na semilském hřbitově absolvovalo výlet do Tomášova statku, Vysokého nad Jizerou a do Krásné.

Velmi dobré organizační zajištění konference (zvláštní dík patří Ivo Navrátilovi, Jitce Petruškové a Jaroslavu Vávrovi) ovlivnilo nepochybně její zdárný průběh. Lze ji pokládat za zdařilý pokus o zhodnocení složité Riegrovy úlohy v české společnosti a rakouské monarchii, který obsáhl politickou scénu, angažovanost Riegra a žen jeho rodiny ve veřejné sféře i propojení obecné tematiky a regionálních jevů. Akcentovala úlohu osobnosti v dějinách.

Referáty budou publikovány v supplementech vlastivědného sborníku *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. Čtenáři by se zde měli setkat i s problematikou rozdělení pražské teologické fakulty (Miroslav Kunštát), s vymezením Riegrovy vazby na Moravu (Jiří Malíř) a s charakteristikou jeho vztahu k novinářství a publicistice (Martin Sekera).

Hana Kábová

Historické přednášky v Liberci

Zpravodaj Historického klubu (2002) informoval o činnosti obce historiků na Liberecku.¹ Nyní přinášíme podrobnější informaci o jedné z jejích aktivit.

Katedra dějepisu Fakulty pedagogické Technické univerzity v Liberci pořádá již od roku 1998 cyklus přednášek z českých a středoevropských dějin pro akademickou obec i veřejnost vždy druhé úterý v měsíci školního roku. Mladší i známí čeští historikové a historičky z vědeckých pracovišť celé ČR přednášejí populárně-naučnou formou výsledky svých prací. Pozornost je věnována starším, novým a soudobým dějinám, více méně v chronologickém sledu.

Během pěti let přednáškový cyklus třikrát změnil své pojetí. Prvotní reakcí na dobu bylo zaměření na „Zajímavé osmičky v našich dějinách“. Přednášející z liberecké katedry dějepisu připomněli založení Univerzity Karlovy, třetí pražskou defenestraci, události třicetileté války, z novějších dějin revoluci 1848, vznik samostatného Československa, Mnichovskou dohodu a Únor 1948.

¹ Miloslava MELANOVÁ, *Historická obec na Liberecku*. In: Zpravodaj Historického klubu. Časopis Sdružení historiků České republiky (Historického klubu 1872), roč. 13, 2002, č. 2, s. 58-60.

V následujícím dvouletí vyslechli nejen Liberečané přednášky na témata z českých a středoevropských dějin. Takové pojetí umožnilo pohled do regionálních, celozemských i (středo)evropských historických událostí. Oblasti výzkumu každodennosti raného novověku se dotkly festivů – křesťanských slavností na panství Redernů – , šlechtické biografie – Melchiora z Redernu coby příkladu líčení života a smrti renesančního kavalíra (Milan Svoboda); měšťanské každodennosti v barokní Praze a v Čechách (Zdeněk Hojda); významných představitelů české přírodovědy – libereckých rodáků A. J. Cordy a G. Menzela – nebo poddanským bouří v severních Čechách v 17. a 18. století (Rudolf Anděl). K novějším dějinám a pojmům se obrátily výklady na téma Neoabsolutismus a česká politika (1849–1859) a Vlastenectví v novověku a jeho formy (Miloš Řezník); nechybělo přiblížení stavu Liberce v roce 1899 ve srovnání s Čechami v Rakousko-Uhersku (Miloslava Melanová); v jiné z přednášek objasnila též historička význam Liberce coby politického, hospodářského a kulturního centra českých Němců do roku 1918. Události 20. století jsou historií stále živou. Potvrzují to nejhojněji navštěvované přednášky, v nichž např. Robert Kvaček reflektoval osobnost T. G. Masaryka v prezidentské funkci nebo „český a slovenský březen 1939“. Pamětníci druhé světové války emotivně reagovali na vystoupení Zdeňka Brunclíka, jenž promluvil o životě v severočeském pohraničí v letech 1939–1945, nebo o boji Čechů a Slováků proti nacistickému Německu.

V souvislosti s intenzivní, ne vždy zdařilou medializací a problematizací převážně českých dějin přišla od roku 2001 katedra dějepisu s novým cyklem přednášek. Ty mají ukázat zdánlivě nevýznamné a jakoby do sebe uzavřené regionální dějiny v širší geopolitické souvislosti skrze osobnosti českých dějin v severních Čechách. V chronologické i tematické posloupnosti seznámili historici a historičky své posluchače se vztahem význačných osob (vymezených rozdílně stavovsky, konfesně i politicky) ke zdejšímu kraji. Přemyslovce a jejich konání v česko-lužickém pomezí připomněl R. Anděl. Lenka Bobková přednášela o Horní Lužici a severu Českého království v politice Jana a Karla Lucemburských, zatímco Petr Čornej se zabýval Jiřím z Poděbrad a severními Čechami. Následující vystoupení byla již věnována převážně zdejší významným osobnostem. Dostalo se na vojáky i politiky doby husitské na severu Čech, vůdce poddanských rebelií sklonku 17. století, Ondřeje Stelziga, hraběte Jáchyma Ondřeje Šlika a jeho pobyt na Frýdlantsku (R. Anděl). Tématy z raně novověkých dějin pokračoval M. Svoboda, který na příkladu pánů z Redernu kolem roku 1620 nabídl obsáhlejší pohled na pobělohorský exil. Sérii přednášek uzavřel bohatě propojeným výkladem Vít Vlhas, jenž začlenil diplomata v habsburských službách, Jana Václava Gallase, do jeho doby.

Obvykle populární novější a moderní dějiny dostaly velký prostor pro neschematický výklad na příkladu libereckého místostarosty a ministra vlády Heinricha Pradeho, nebo známých podnikatelů – Herzigů a Liebiegů. Opomenut nebyl Václav Šamánek, dlouholetý představitel dosud existujícího spolku Česká beseda (M. Melanová). Příjemnou výjimku z pravidla poskytla před Vánocemi 2001 Bo-

hunka Krámská ze Severočeského muzea. Promluvila o betlémářích a betlémech na Liberecku v 19. století a výklad bohatě doplnila fotografiemi. Libereckého politika, novináře a poslance Národního shromáždění dr. Josefa Veverku představila Mária Karpašová. Alena Míšková objasnila dílo a smýšlení Ericha Gieracha, komplikované postavy: Byl „německým vlastivědcem, nebo nacionálním historikem?“ Edvard Beneš navštívil Liberec roku 1936. Jeho cestě na sever Čech a zvláště aktuálně upraveným veřejným projevům se věnoval R. Kvaček. Se svým kolegou Stanislavem Bimanem představili v následující dvou přednášce Konráda Henleina coby vůdce Sudetoněmecké strany, říšského místodržícího i vedoucího NSDAP v Liberci. Zdejší starostové z let 1918–1945 se stali předmětem výkladu Zdeňka Brunclíka.

Od akademického roku 2002/2003 zavedla katedra dějepisu nový přednáškový cyklus pro veřejnost, souběžný s původním. „Mladí dějepisci o regionální historii“ představují jako čerství či budoucí diplomanti výsledky svých archivních bádání veřejnosti, kolegům i svým blízkým. Nadějní badatelé přednášeli ve dvou profilujících oblastech, jimiž zůstávají politická a kulturněhistorická témata, která se v konečném výsledku mnohdy prolínají. Z prvně jmenované skupiny šlo o otázky českých menšin na zemském sněmu 1895–1913 (Helena Černá), o liberecké divadlo za 2. světové války (Andrea Janoušková), o českou spořitelnu v Liberci 1938–1948 (Lenka Burešová), o odsun Němců z Frýdlantska 1945–1947 (Lucie Zralá). V druhé zazněly zkušenosti nad bádáním o funerálních plastikách na Frýdlantsku (František Švejda), pohřebišti rodu Gallasů a Clam-Gallasů v Hejnicích 1691–1945 (Helena Pešíková, Daniela Plíšková) nebo o Severočeském muzeu v Liberci 1882–1898 (Eliška Matoušková).

Oba přednáškové cykly jsou pojaty jako odborná, avšak všem zájemcům o minulost a diskusí o ní otevřená setkání nad regionálními dějinami přihlížejícími k evropským badatelským výsledkům i novějším směrům. Snaha o nosnou koncepci se má mj. pomoci oprostit od ryze vlastivědného stanoviska, antikvářského výkladu historie, budícího dojem úctyhodné sešlosti se zájmem o „zajímavé“ starožitnosti. Máme za to, že cyklus poměrně hojně navštěvovaných přednášek pro veřejnost je jednou z cest, jak ukázat výsledky dlouhodobé práce současných regionálních historiků i historiček neoborné veřejnosti a současně možností redukovat neblahý vliv historizujících publicistů a diletantů. Cíle jsou společné, jeden z nich však výrazný: udržet a uchovat zájem o minulost i současnost vlastního domova.

Kateřina Pastyříková – Milan Svoboda

Seriál přednášek o českých dějinách v Rakousku

V době, která nebyla po politické stránce zvláště příznivá pro rozvoj porozumění a dobrých vztahů mezi Rakouskem a Českou republikou, rozhodli se představitelé jedné z významných vzdělávacích institucí v Rakousku udělat vstřícný krok. Byli si

dobře vědomi, že na utváření současného poměru mezi Rakušany a Čechy silně působí historické reminiscence, a proto se rozhodli představit široké kulturní veřejnosti právě tematiku naší historie devítidílným seriálem přednášek.

Pořadatelem se stala soukromá společnost pro vzdělávání obyvatelstva Štýrska – *Österreichische Urania für Steiermark*, která je obdobou lidových univerzit v jiných středoevropských zemích a pořádá nejrůznější vzdělávací akce od výuky cizích jazyků přes exkurze až po odborná sympozia. Za své poslání souhrnně označuje „šíření lidové vzdělanosti ve vztahu k vědě, umění a etice s cílem utvářet lidskou osobnost v její celistvosti a jednotě“ (Urania-Mitteilungen, Januar-April 2003, s. 3).

Pro první čtvrtletí roku 2003 byly vybrány za jeden z ústředních programových bodů této vzdělávací společnosti („Urania-Schwerpunkt“) české země a jejich dějiny. S výslovnou snahou překonat dědictví železné opony a sblížit Rakušany a Čechy, obyvatele „obou sesterských zemí“, byl koncipován cyklus *Böhmen und Mähren. Die wechselvolle Geschichte unserer nördlichen Nachbarn*, který zahrnul naše dějiny od raného středověku až na práh současnosti. První přednášku, věnovanou Velkomoravské říši, proslovil přední rakouský medievista a profesor vídeňské univerzity Herwig Wolfram, který také vybral další přednášející z Rakouska, Německa a Čech. Postupně tak přicházela následující témata: slovanské osídlení (Johannes Giessauf, Štýrský Hradec), Cyril a Metoděj (Christian Hannick, Würzburg), Přemyslovci (Josef Žemlička, Praha), Lucemburkové (Peter Moraw, Gießen), „Zlatá Praha – první německá univerzita 1348“ (Alois Kernbauer, Štýrský Hradec), Bílá hora v historiografii a historizující mytologii (Jaroslav Pánek, Praha), pražská defenestrace 1618 (Thomas Winkelbauer, Vídeň) a konečně „Tichý vzestup ve stínu mocností – Češi na křižovatkách 20. století“ (Emília Hrabovec, Vídeň).

Jak je patrné z přehledu vybraných tematických okruhů, patronát prof. Wolframa rozhodl o tom, že nejsilněji byl zastoupen středověk, méně již raný novověk, zatímco moderní a soudobé dějiny přišly hodně zkrátka. Promísení historiků ze tří zemí, které jsou zvláště zainteresovány na českých dějinách, umožnilo prezentovat rozdílné pohledy. Na jedné straně to byl rozšířený, avšak neudržitelný výklad o národnostně německé povaze skutečně univerzálního latinského vysokého učení Karla IV., na druhé straně pak možnost interpretovat dějiny německé kolonizace či vzniku habsburské monarchie v souladu s poznatky české historiografie a také nedávno proběhnuvších mezinárodních diskusí.

Některé zažitě stereotypy nelze ani při nejlepší vůli odstranit okamžitě, důležité však je získat příležitost k prezentaci a porovnání rozdílných názorů a různých historiografických tradic, stejně jako svébytných prvků historického vědomí v jednotlivých středoevropských zemích. Urania takovou možnost poskytla uspořádáním velmi hojně navštívených přednášek, po nichž následovaly v posluchárně štýrsko-hradecké Staré techniky dlouhé přátelské diskuse mezi posluchači a přednášejícími. Zájemcům o české dějiny a českou kulturu vyšla Urania vstříc také přípravou navazujících pořadů o české hudbě a tematických exkurzích do západních a jižních Čech.

Je příznačné, že akce tohoto druhu vznikla právě ve Štýrsku, kde ji původně navrhl a poté organizačně zajistil dr. Wilhelm R. Baier, přírodovědec se silným zájmem o historii a také se slovanskými (přesněji řečeno slovinskými) rodinnými kořeny. Neméně potřebný by byl podobný přednáškový cyklus i v bezprostředně sousedících Horních a Dolních Rakousích. A ovšem z druhé strany – při výkladu o rakouských dějinách – by stejný čin neuškodil ani u nás. I když v tomto ohledu jsme jeden významný úspěch v popularizaci rakouské historie docela nedávno zaznamenali. Bylo jím vydání česky koncipovaných *Dějin Rakouska*, jichž se ujal Václav Veber s pětící dalších autorů a jež roku 2002 vydalo Nakladatelství Lidové noviny. Už na tomto literárním základě by bylo uspořádání přednáškového cyklu o minulosti našich jižních sousedů vcelku snadno zvládnutelné.

Jaroslav Pánek

Pamětní deska Josefu Hanzalovi

Od úmrtí historika a archiváře PhDr. Josefa Hanzala, CSc., jednatele a posléze starosty Historického klubu v letech 1990-1993, uplynul 25. června již rok. K tomuto výročí byla péčí Matice české, sekce Společnosti Národního muzea, v níž působil v posledních letech svého života jako místopředseda, odhalena pamětní deska na jeho rodném domě v pošumavských Radhosticích. 28. června 2003 se nejdříve konala pietní vzpomínka u Hanzalova hrobu na hřbitově ve Lštění, na níž promluvil PhDr. J. Podlešák z Jihočeské univerzity o Hanzalových zásluhách o dějiny jeho rodného kraje. Následovala zádušní mše v poutním kostele sv. Vojtěcha ve Lštění, po níž účastníci autobusového zájezdu Matice české z Prahy odjeli do blízkých Radhostic.

Za hojně účasti místních občanů v čele se starostou a členů rodiny byla odhalena pamětní deska. Slavnostní projev přednesla předsedkyně Matice české PhDr. E. Ryšavá. Zabývala se životem a historickým dílem J. Hanzala, jeho podílem na obnovení činnosti Matice české, a vzpomněla i nedávného úmrtí jeho manželky, archivářky Mgr. Jarmily Hanzalové.

V odpoledních hodinách účastníci zájezdu navštívili oblíbená místa J. Hanzala, jež se objevují v jeho regionálních studiích – Čkyni, Dobrš a Náhořany.

Eva Ryšavá

Pamětní list k odhalení pamětní desky historikovi a archiváři PhDr. Josefu Hanzalovi, CSc. na jeho rodném domě v Radhosticích u Vlačova Březí dne 28. června 2003

Vážené shromáždění,

dovolte, abych vás při dnešní slavnostní události - odhalení pamětní desky významnému historikovi a archiváři dr. Josefu Hanzalovi na jeho rodném domě - pozdravila jménem Matice české, sekce Společnosti Národního muzea v Praze. Matice česká pořídila tuto desku z vděčnosti a na památku svého místopředsedy, jehož poslední léta života byla s Maticí těsně spojena.

Ve středu jsme vzpomněli prvního výročí náhlého úmrtí dr. Hanzala. 25. června minulého roku jsme ho očekávali na schůzi výboru Matice české v Národním muzeu, ale místo něj přišla telefonická zpráva od jeho manželky, že byl záchrannou službou převezen do nemocnice. Za několik hodin pak už následovalo oznámení o jeho skonu. Unavené srdce dr. Hanzala nevydrželo další nápor choroby. Naše překvapení a zármutek byly o to větší, že ještě tři dny před svým úmrtím se dr. Hanzal zúčastnil matičního zájezdu na Radnicko za Antonínem Puchmajerem v dobré kondici a nejlepší náladě. Jakoby se symbolicky rozloučil s českým národním obrozením a s českým venkovem, které byly tak blízké jeho srdci i odbornému zájmu.

Brzy po smrti dr. Hanzala se ve výboru Matice české spontánně objevila myšlenka na pořízení pamětní desky na jeho rodném domě. Tato myšlenka mohla být realizována díky finančnímu daru potomka Josefa Jungmanna MUDr. Jordána Joachima z Prahy. Příprava celé akce byla poslední radostí vzácné a obětavé manželky zesnulého paní Mgr. Jarmily Hanzalové, která se bohužel dnešního dne již nedožila - zemřela za osm měsíců po svém manželovi, 26. února t. r.

V domě, před kterým stojíme, se Josef Hanzal 11. března 1934 narodil a z něho také odešel na studia a posléze do zaměstnání v Praze, kde pak žil 40 let. Své rodiště a svůj rodný kraj si však nesl stále s sebou, rád se do něj často vracel a věnoval mu i část své historické práce. K povolání historika a archiváře ho přivedl na gymnáziu jeho profesor Josef Křivka, významný archivář a později starosta Historického klubu. Josef Hanzal studoval v letech 1953-1958 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze historii a archivnictví a odtud pak následovala cesta na různá odborná pracoviště - archiv v Libochovicích, Archiv Univerzity Karlovy v Praze, Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV a Archiv Národní galerie. Dvakrát byl z politických důvodů propuštěn ze zaměstnání. Hanzalův přímý charakter se nikdy nepodřídil totalitní moci. Jak napsal na sklonku svého života: "Jeden problém se může zdát mnohým jako umělý či zbytečný. Je jím přítomnost či absence morálního, etického postoje historika. Může se právem namítat, že historie a morálka je něco jiného, podobně jako politika a morálka. Nicméně soudím, že morálka měla ve světě a v české historiografii vždy své významné místo, smysl a poslání. Uznání a obhajoba jistého morálního kodexu je potřebná pro samotné his-

torické poznání a ještě více je smysluplná při přiblížení historie čtenáři, našemu současníku."

Mladý Hanzal se přimkl zásluhou svého nejbližšího přítele, historika Karla Kučery, k Historickému klubu - instituci, která byla pro své demokratické tradice v nemilosti, ale stala se fórem pro řadu umlčovaných historiků. Styk s nimi tříbil a usměrňoval badatelské postoje a zájmy Josefa Hanzala. Hanzal se stal roku 1965 jednatelem Historického klubu a po příchodu svobody byl po právu zvolen roku 1990 jeho předsedou po zesnulém Karlu Kučerovi.

Hlavním předmětem vědeckého zájmu Josefa Hanzala byly české dějiny 17. až 20. století a historie českého dějepisectví. Výsledky své práce ukládal do četných publikací a článků, věnoval se též popularizační a přednáškové činnosti. Hanzalovým výrazným rysem byla odvaha - jak občanská, s níž se zapojil do historiografického samizdatu a jež neušla pozornosti policie, i odvaha badatele, s níž se chápal témat, která byla považována za obtížná, komplikovaná nebo příliš žhavá. Jsou to především jeho dvě velké práce z 90. let - *Cesty české historiografie 1945-1989* a životopis jeho celoživotního vzoru Josefa Pekaře. Za obě byl kritizován, ale zatím se nenašel nikdo, kdo by předložil vlastní odlišné zpracování těchto témat. Vzpomeňme ještě na jeho monografii *Od baroka k romantismu z roku 1986*, která se odchytila od oficiální interpretace pobělohorské doby, nebo knihu o osvícenském knězi a školském reformátoru Ferdinandovi Kindermannovi z roku 1998.

Doba po listopadu 1989 otevřela Josefu Hanzalovi cestu k ničím neomezované historické tvorbě a také k dalším aktivitám. Roku 1990 nastoupil do Historického ústavu Akademie věd, kde pracoval devět let až do důchodu. Kromě Historického klubu působil zejména v Masarykově společnosti a dalších spolkových institucích. V posledních letech svého života se ve velké míře zasloužil o obnovení činnosti Matice české jako její místopředseda. Tato první veřejná národní organizace byla založena roku 1831 při Národním muzeu zásluhou Josefa Jungmanna a Františka Palackého na podporu vydávání české literatury. Nepřetržitý úspěšný vývoj Matice české, z níž se stalo během 19. století největší české nakladatelství, zarazil až rok 1952, kdy jí bylo odňato nakladatelské právo. Stihl ji podobný osud jako Historický klub - mohla přežívat jen v ústraní pořádáním odborných přednášek.

Když byla v roce 1990 obnovena Společnost Národního muzea, Matice česká se v duchu tradice stala její sekci a nastoupila cestu začlenění do současné společnosti. V tom jí dr. Hanzal poskytl neocenitelnou pomoc v podobě svých rozsáhlých historických znalostí a zkušeností z Historického klubu. Podporoval myšlenku modernizace a přizpůsobení činnosti Matice české novým podmínkám a potřebám dnešní doby. Široký prostor popularizace nových vědeckých poznatků v oboru historie, literární vědy a umění, který jí otvírá současná absence těchto témat v médiích ovládaných komercí, a úkol podporovat národní vědomí ve společenství států Evropské unie zaručuje Matici české nadějně vyhlídky do budoucnosti. Podíl dr. Hanzala na současném profilu Matice má trvalou platnost a nebude nikdy zapomenut.

Přejeme všem občanům a návštěvníkům Radhonic, aby jim tato pamětní deska stále připomínala významného vědce a čestného a dobrého člověka dr. Josefa Hanzala, jehož život ukazuje zvláště mladé generaci, že v každé době lze žít podle mravních zásad a čistého svědomí, které nepodléhají dobovým názorům a jsou nejlepším odkazem do budoucnosti.

Eva Ryšavá

ČČHiždiáda Jana Slavíka

Slavíkova břitká polemika proti Pekařovu pojetí husitství v jeho Žižkovi (*Nový názor na husitství. Palacký nebo Pekař*, 1929) se rozšířila i na otázku smyslu českých dějin a teorie historického poznání (*Masaryk contra Pekař. Ke sporu o smysl českých dějin*, 1929 a *Dějiny a přítomnost*, 1931) a znamenala i konec Slavíkovy možnosti tisknout v Českém časopise historickém (ČČH), který Pekař redigoval.

Tehdy někteří mladší historikové (Josef Borovička, Josef Dostál, Emanuel Janoušek, Vladimír Klecanda, Bedřich Mendl, Jaroslav Papoušek, Hubert Ripka, Jaroslav Werstadt) podpořili Slavíkovo vystoupení jako oprávněné a začali se scházet ve vinárně u Teisiků ve Spálené ulici, aby v roce Pekařova jubilea (to mělo být završeno zvolením Pekaře rektorem Karlovy university) vydali sborník historických statí, kde by se ukázalo, jak české dějepisectví nedostatečně reaguje podněty, které od začátku 20. století přinášel historiografii rozvoj teorie vědeckého poznání – noetiky.

O diskusní schůzky u Teisiků projevil zájem Kamil Krofta, tehdy zástupce ministra Beneše na ministerstvu zahraničí. Na následujícím setkání přišel s návrhem, kterým prokázal svůj známý diplomatický um, jak obrušovat hrany politickým a vědeckým sporům. Připomeňme jeho snahu smířit stanoviska Masaryka a Pekaře: Kritika současného českého dějepisectví je oprávněná a potřebná, ale nač vydávat samostatný sborník. Až se Pekař stane rektorem, předá redakci ČČH Kroftovi (tehdy velmi vytíženému šéfovi presidia MZV) a ten v něm poskytne prostor pro nové reformní přístupy. Jak se dalo předpokládat, Pekař se redakce ČČH, který byl součástí jeho života, nevzdal a nadšeně přijatý Kroftův návrh znamenal elegantní zprovození sborníku ze světa. Nápad se realizoval až koncem 30. let ve formě revue *Dějiny a přítomnost* (nazvané podle Slavíkova spisku) už v jiném personálním obsazení.

Jako parodii na neúspěch myšlenky kritického sborníku složil Slavík pod pseudonymem Warjah Nebudimírovič básnický „epos“ ČČHiždiáda, pro pobavení kolegů E. Janoušek veršovánky vytiskl v tiskárně ministerstva zemědělství, výtisky se dochovaly ve fondu K. Krofta a J. Slavíka. Není těžké rozšířovat jednotlivé osoby:

Artuš – K. Krofta, Ben Sramandel – B. Mendl, Huboubrebt – H. Ripka, Jan, řečený Kušna – E. Janoušek (roku 1930 vydal studii historickém pozadí polsko-litevského

sporu), Muromec – T. G. Masaryk, Osip Gollovič – J. Pekař, Papagen – J. Papoušek (byl tajemníkem T. G. M. za jeho pobytu v revolučním Rusku), Punkva de Simancas – J. Borovička (na základě svého studijního pobytu vydal roku 1910 zprávu Archiv v Simancasu), Šťárej do vrat – J. Werstadt (byl archivářem Památníku osvobození na Žižkově), Thersit Warjah – J. Slavík.

Jaroslav Bouček

Warjaha Nebudimirovič: ČČHIŽDIADA čili Slovo o pluku Artušově

Bylina novočeská k posílení všech duší složená a loží svobodných bakalářů naložená

Zpěv první: Horkoj
O bohatýrském kruhu Artuše -
chci píseň zpívat, v sladké předuše,
že chvála bude zdrojem mnoha rent,
až Artuš bude vlády president.

Spěj, Můso, se mnou v romantiků
zem,
kde Osip Golovič je vladařem.
Tam starý hrad na hoře Čečehá,
jež výší (vědy) k hvězdám doléhá.
Tam vše se řeší (láme) goticky,
věž štíhlá k nebi šepce mysticky,
posvátné prázdno vane v prostorách,
vždyť vstoupit tam můžeš jenom
v bačkorách.

Zbožňuje národ svého vladaře,
obraz jeho zříš všude (na faře),
je bohabojný čečehoňský lid,
miluje tradici, svornost a klid.

Až Thersit Varjah, bledé zloby syn,
v kraj pomluvu vypustil, moře slin,
že Osip už stár, že vládne poslepu,
že boje se o trůn romantiků,
tajně vězní sličnou Noetiku.

Jak lavina se valí slina dál,
marně zakročil úrad, marně král,
zasláno řízně dal v Politiku,
že nezná, nechce znát Noetiku,
že je to flanc, pouhý tlach žvanila,
že Noetika nikdy nežila.

Vše marno. Duše chtivé novoty,
zvyklé na katilínské komploty,
sešly se k poradě u Teisiků,
jak z podzemí vyrvat Noetiku.
při kouři, při chladném moku,
hotoví plán, sborník k útoku.
Ha, zřím ostří dýk, které ukuli,
zhyň, králi, (smíchy) – reci usnuli.

Letí dny, roky, jak ve Blaníku,
není stop po dýkách, o sborníku.
V smrt věčnou zvolna už měnil se sen,
když jednou zvolal rytíř Papagen:
Boj s Osipem? Jedině přísluší
gollovské krvi, princí Artuši.

Jen vykřik, řekl slovo „jedno“ jen,
už reků přísahou byl přehlušen.
Až žije Artuš, kompromisů štít,
s ním chceme válčit (u Teisiků pít).

Zpěv druhý: Héroon katalogos
Ó, pěvče, jenž oslavils Danajské,
ved' prsty po mé loutně havajské,
když moji reci zpívaj na scéně,
jak tví Achájští v Krásné Heleně.

Géroj Papagenos

V tajemné Rusi, v stepi dálavě,
nevím už, jak přišel jsem ke slávě.
Já Muromci dělal panoše,
papíry rovnal, dával do koše,
tahle funkce, myslím, je na mne znát,
špiním-li papír, jsem vždy diplomat.
Ze slavných svých činů řeknu jeden
jen:

Já odolal jsem (pozdě) svodům žen.
Marně krkaly, marně plašily
mne Ukrajinky v režné košili.

Chevalier Huboubrebt

Rum-bum! Nejsem žádný straširipka,
můj jazyk fičívá jako šipka.
Stačí jediná má audience,
na sborník náš hned budou subvence.
Na Osipovu římskou palici
třeba vzít boleslavskou tradici.
Kdo jsi trouba, řež do něho, maž,
já o něm napíši (au homnage).
Pro dnešní výpravu se omlouvám

nezbytnou schůzí (cherchez la femme)

Panoš Štárej do vrat

Na svazích, kde Žižka řádil cepy,
mám arsenál zbraní velkolepý.
(Na pokyn) deštěm papírových pum,
legendy rozmetám, jak z karet dům.
Když nestačí dokumenty všechny
je tu svědek (hokynář Kopecký)
Já riskoval kvůli Noetice,
v Čečehá skryl pumu ve kritice
Však víte: Osip za ten atentát
vzal za ucho mne, v koutě nechal stát
ale co platno, když se bojíme.
Sirény pějí, hlas zní varovně:
Kdo nám uvěří, ten staví na h...

Princ Artuš

až na krku mít bude rektorát,
pak nastolíte svou Noetiku.
(sám moc nevěřím v tu kosmetiku).
Na to však jest stále času dosti,
zatím nedělejte vládě mrzutosti.

Ben Sramandel

Nic nezmohl Achill, ni Ajanta běs,
Troju dobyl Ulysses.
Shrbiv hřbet, vlezl v koně od zadu,
Trojští jej sami vtáhli do hradu.
Nač krev prolévat, přijít ke škodě,
já k Ulyssově radím metodě.

Artuš ráčil říci: ne boj frontální,
tož od zadu brát (hrad) je normální.
Od zadu na vše! Vzhůru, přátelé,
za mnou lezte (do paní mandele).

Zpěv třetí: Heroon metamorfosis
Ta medosladká slova Artuše,
balsámu vánkem vnikaj do duše,
geroj Papagen, rychlolýtký zvlášť,
točí frontu, kam vévodův vlá plášť,
co v duších dříme, hubou tlačí ven,
perutně mluví (slovo jedno jen).
Nač cedit krev, riskovat kejháky,
když existují jemné šperháky!?
proč lámat vaz, lézti do (koně),
když možno klidně sedět v salóně
při číši Capri, černé Riochy
dočkat té magnifické epochy,
až rektor Osip, mlaskna, vydá hlas:
Vemte redakci, nemám na to čas!

Vidina luzná, tož polehounce,
zdědit svršky krále Čečehonce,
dostati hrad bez třesku rapírů,
bez vražedných petard z papírů,
ta sladká šance, vyčkávati fair,
při hudbě zájmů, kynu vyšších sfér,
změkčila reky – ze spiklenců šajky
roste sbor hudců na balalajky.
Ctní molodci, při strun ostrém vzlyce,
při víně zpívaj o Noetice,
princ Artuš, syt hřmotu, válečnictví,
ochotně vzal vrchní kapelnictví,
taktovkou taktní taktiku vědě,
tlumí (i) zpěv veselé vědě.

V. ANKETA SDRUŽENÍ HISTORIKŮ II

Přinášíme druhou část výsledků ankety, v níž měli na podnět kolegů z Asociace učitelů dějepisu členové výboru SH ČR vybrat dle svého uvážení i odborného zaměření pět nejvýznamnějších českých a pět klíčových přeložených historických děl, která u nás vyšla v průběhu 90. let minulého století. Tentokrát přispěla svým výběrem naše kolegyně z výboru dr. Marie Ryantová.

Jiří Kocian

Anketa o deset nejlepších historických knih od roku 1990

Česká produkce

1. František ŠMAHEL, *Husitská revoluce I. - IV.* Praha 1993

Největší dílo české medievistiky posledních let, základní syntéza přinášející shrnutí dosavadního bádání a současně představující základ pro další práci. Navíc psaná čtivě a poutavě, s přihlédnutím k evropským souvislostem a s obdivuhodnou vyvážeností přibližující politické, hospodářské i kulturní dějiny.

2. Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích I. - IV.* Praha 1992-1999

Úctyhodná syntéza, vycházející z metod moderního bádání - jak z metod školy Annales, tak ze studia hmotné kultury a každodennosti, věnovaná dosud převážně opomíjenému období. Významná i vzhledem k interdisciplinárnímu pojetí.

3. Josef PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury II/1, 2.* Praha 1993, 1997

Základní dílo kulturních dějin, přinášející i výklad o nových teoriích a metodách kulturní historie, materiálově impozantně založené, přehledné, interpretačně vyvážené, metodicky objevené a inspirativní. Nadto psané velice čtivě a doprovázené množstvím vyobrazení.

4. Josef VÁLKA, *Dějiny Moravy I. - II.* Brno 1991, 1996

Základní dílo k dějinám Moravy, zdařilá a přehledná syntéza se širokým tematickým záběrem, včetně dějin kultury.

5. Josef PETRÁŇ, *Příběh Ouběnic v podblanické krajině (do roku 1918).* Ouběnice 2000, Praha 2001

Útlá, ale skvěle a čtivě napsaná kniha nejen o dějinách jedné lokality, ale i příklad regionální mikrohistorie, dokumentující každodenní život a přibližující „malé dějiny“ jakožto odraz „dějin velkých“. Práce napsaná s využitím nejrůznějších přístupů a důkladně pramenně podložená a dokumentovaná.

Překlady

1. Peter ENGLUNG, *Nepokojná léta. Historie třicetileté války*. Praha 2000
Pozoruhodná kniha svým obsahem i formou, psaná čtivě a přístupně jako strhující příběh, přibližující dobovou každodennost v širokém úhlu pohledu, spojujícím „velké“ a „malé“ dějiny.
2. Richard van DÜLMEN, *Kultura a každodenní život v raném novověku*. Praha 1999
Dnes již klasické základní dílo k dějinám každodennosti raného novověku, shrnutí poznatků o životě obyčejných lidí 16.-18. století ve středoevropském prostoru.
3. Carlo GINZBURG, *Sýr a červi*. Praha 2000
Jedno z nejvýznamnějších děl moderní historické literatury, představující úchvatný a poutavě napsaný vhled do myšlení člověka raného novověku. Základní dílo mikrohistorie jakožto nové metody historiografie.
4. Jean DELUMEAU, *Strach na Západě ve 14. - 18. století. I. - II.* Praha 1997, 1999
Další významné dílo světové historiografie, věnované dějinám mentalit a přibližující mentalitu lidí pozdního středověku a raného novověku. Působivá analýza všech jevů a skutečností ovlivňujících prožívání života tehdejších lidí a vyvolávajících různé důsledky.
5. Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 - 1945*. Praha 1999.
Dosud jediná syntéza o dějinách protektorátu z pera významného německého historika, jíž neubírá na významu ani to, že vznikla již před čtvrtstoletím.

Marie Ryantová

VI. ZPRÁVY O ČINNOSTI KOLEKTIVNÍCH ČLENŮ A REGIONÁLNÍCH POBOČEK SH ČR

ASUD od zimy do léta 2003

„Tradiční“ činnost asociace na jaře – vzdělávací seminář, historická exkurze, valná hromada, vydání Informačního listu (20) a sborníku Oživené myšlenky – byla zpestřena volbou nového výboru a aktivitami ve prospěch dějepisné výuky. Tři členové výboru se podíleli na vyhodnocení soutěže Eustory, další jako členové porot nebo pracovních skupin celostátního kola Dějepisné olympiády a Středoškolské odborné činnosti. Členové na valné hromadě jednohlasně přijali Vyjádření k současným problémům, které bylo zasláno ministryni školství a zveřejněno v učitelském tisku (je uvedeno dále); výbor požádal náměstka ministryně J. Müllnera o informace o konstrukci budoucí výuky dějepisu (na webové stránce ASUD), v červnu byl přijat ministryní školství, kde jeho členové vyjádřili nespokojenost s podmínkami výuky tohoto předmětu a připravovanými opatřeními a požádali o odpovědi na závažné otázky (informace bude zpracována v následujícím IL).

Na dubnové valné hromadě byla hodnocena činnost za uplynulý rok a přednesena zpráva odstupujícího výboru. Z ní, jako obvykle na tomto místě Zpravodaje pro informaci členů Sdružení historiků zajímající se o školní historii, vyjímáme některé pasáže.

Ze zprávy o činnosti ASUD v roce 2002 přednesené na valné hromadě 12. dubna 2003:

1/ Činnost výboru (kráceno)

Jeho členové se scházeli opět pravidelně jednou měsíčně v pátek odpoledne, v tomto roce však ještě několikrát mimořádně k přípravě mezinárodní konference EUROCLIO, k jejímuž zdatu přispěli cca 800 hodinami svého volného času. Členové výboru se rovněž osobně účastnili organizace celého programu v Praze i při celodenní exkurzi v Terezíně. Zajišťovali finanční stránku části aktivit v úhrnu 489 600,- Kč a zpracovali dvojí vyúčtování – pro sekretariát Euroclio a MŠMT, které se na akci podílelo částkou 250 000,- Kč a ubytováním 30 delegátů ve svém objektu v Dlouhé ulici.

Schůzí výboru se v průběhu roku účastnili někteří předsedové regionálních poboček. Mimořádnou akcí bylo dvoudenní výjezdní zasedání v květnu v České Lípě, kde člen výboru ředitel ZŠ L. Šmejda umožnil kolegům prohlídku své školy, města, jeho památek a muzea.

Během roku byly řešeny běžné záležitosti agendy, členů, seminářů exkurzí, soutěží, přípravy a vyhodnocování vyplněných dotazníků ze seminářů, spolupráce s SH, MŠMT, VÚP, organizátory soutěží, administrativy atd.

2/ Členstvo a činnost členů, regionální pobočky (vypuštěno)

3/ Spolupráce s nadřízenými institucemi, fakultami, historiky, dalšími občanskými sdruženími apod.

a/ obsah a pojetí výuky dějepisu – konzultace o podobě RVP pro ZŠ

b/ účast tří členů ASUD (D. Burdové, J. Kvirence a H. Mandelové) v ad hoc komisi pro prodlužování doložek učebnicím dějepisu

c/ účast dvou delegátů výboru – J. Kvirence a H. Mandelové (a dalších pěti členů ASUD) na semináři MŠMT o dějepise v březnu 2002 v Telči – vytvoření návrhu dokumentu o smyslu dějepisné výuky

d/ pokračuje diskuse o kritériích dějepisné učebnice

e/ pokračuje účast členů ASUD (i výboru) v pracovních skupinách a porotách čtyř historických soutěží (Dějepisná olympiáda – M. Sedlmayerová, SOČ – E. Kunstová, Komenský a my – H. Mandelová a EUSTORY – I. Pařízková, E. Kunstová, J. Kvirenc - zpracování textů pro první sborník vydaný na podzim 2002)

f/ setkání s některými senátory, konzultace o podmínkách a potřebách výuky dějepisu

g/ spolupráce s PAU (seminář – D. Burdová)

h/ účast na semináři SKAV (E. Kunstová, H. Mandelová)

g/ práce dvou členek výboru při přípravě úkolů pro maturity v Cermatu – L. Bursíková, E. Kunstová

h/ dar ASUD – atlasy v hodnotě 8000,- Kč vyplavené škole ve Štěchovicích zařídila E. Gladkovová a H. Mandelová

i) účast na jednáních výboru Sdružení historiků (H. Mandelová, J. Kvirenc) a dalších členů na historických přednáškách v NM a jiných akcích SH

4/ Vzdělávání (kráceno)

a/ 13.- 14. dubna: Dvoudenní vzdělávací seminář připravili a zajistili všichni členové výboru (*Rusko po rozpadu SSSR a historické souvislosti současných problémů* – redaktor ČT a Svobodné Evropy L. Dvořák; *Postavení a aktivity USA, jejich historické kořeny* – doc. dr. M. Calda; soutěže, učebnice, pomůcky – informace, diskuse, výstavka pomůcek; *Exkurze podzemím románské Prahy* – dr. Z. Dragoun, ředitel archeologického oddělení Ústavu památkové péče);

b/ 25. května: Historická exkurze na Českolipsko (připravili a vedli J. Kvirenc a L. Šmejda)

c/ 5. října: Historická exkurze na Českobrodsko a Kutnohorsko (připravil a vedl J. Kvirenc)

d/ 16. listopadu: Celodenní seminář (*Velmocenské postavení Číny, její specifiky a mezinárodní postavení a historické kořeny* – dr. D. Sehnal z Ústavu Dálného východu FF UK; *Vývoj islámu, jeho šíření a místo v současném světě* – Mgr. M.

Romancov, Institut mezinárodních studií FF UK; historická exkurze: klasicistní památky - Malostranský hřbitov, beuronská malba - kostel sv. Gabriela

5/ Publikační činnost ASUD pro členy (kráceno)

- a/ vydány a členům rozeslány dva informační listy – č. 18, 19
- b/ připraveny a rozmnoženy metodické materiály ke dvěma historickým exkurzím
- c/ vytištěn a členům expedován sborník Didaktické inspirace; zájemci obdrželi Zpravodaj Historického klubu
- d/ webová stránka, kde jsou zveřejňovány informace o činnosti a další informace
- e/ v březnu spolupráci s tiskovým oddělením AV ČR tisková konference k tématu mezinárodní konference (11. 3.)
- f/ po konferenci několik interview a rozhovorů pro rozhlasové vysílání (několik článků – UN, LN, Květy, Bulletin akademie, UL, rozhovory i s členy výboru Euroclio na stanici Praha a Vltava)
- g/ spolupráce několika členů s nakladatelstvími a muzei (Praha, Litomyšl, Liberec) využívající zkušenosti z práce a diskusí; začal velký projekt CD ROMu s firmou z Opavy
- h/ zadána a zpracována anketa o výuce dějepisu v Evropě, část publikována v IL

6/ Mezinárodní spolupráce (kráceno)

a/ v prvním pololetí si vyžádala největší pozornost příprava a organizace mezinárodní konference *Vyučování a učení o etnických, náboženských a jazykových menšinách v dějepise* – konkrétně šlo o zajištění víz pro část delegátů, dojednání čtyř přednášek z naší historie ve vztahu k tématu konference, vystoupení ministra školství, zajištění výstavy *Zmizelí sousedé* z Židovského muzea, výstavky našich učebnic a pomůcek, představení dětské opery *Brundibár* v podání souboru DRDS, programu A. Strejčka a Š. Raka o Komenském v NM, komorního koncertu souboru fléten a harfy v Černínském paláci, vystoupení sboru a hudební skupiny gymnázia Nad Alejí, sálu pro přednášky a pracovní dílny, večerní vycházky Starým Městem a Malou Stranou, prohlídky Břevnovského kláštera, zajištění zájezdu do Terezína, večerních rautů v Černínském paláci, Pantheonu Národního muzea a závěrečného večera. Zde byly všem delegátům předány upomínky, které jsme získali jako sponzorské dary (výpravná publikace od MZV, materiály od PIS, videokazeta *Zmizelí sousedé* s přispěním Vzdělávacího centra ŽM a firmy Fontys, keramika od žáků ZŠ Špičák v České Lípě), zajištění sponzorských darů v hodnotě cca 250-300 000,- Kč a dalších částí programu.

b/ 15 českých učitelů bylo delegáty na mezinárodní konferenci v březnu 2002 v Praze

c/ delegátka ASUD M. Kalčíková se účastnila semináře RE *Nové směry ve vyučování dějepisu* v Yorku ve Velké Británii v březnu 2002

d/ delegátka ASUD H. Štajglová se účastnila semináře Evropské univerzity *Obraz Evropy ve výuce historie od starověku po současnost* ve Florencii v červenci 2002

e/ učitelé a studenti středních škol se zapojili do evropské soutěže Eustory – po vyhodnocení 1. ročníku a práci na sborníku jednali členové pracovní skupiny s historiky ÚSD, zpracovali koncepci 2. ročníku (téma, informace školám, plán organizace pro rok 2003 atd.)

f/ získali jsme další zahraniční pomůcky a učebnice výměnou za naše, další jsme věnovali aktivním členům Euroclio k propagaci českého dějepisu a jako poděkování za jejich práci.

Helena Mandelová

VII. RECENZE

Ó! werthestes Vatter-Land. Kultur Deutschböhmens 17.-19. Jh. Zprávy Společnosti pro dějiny Němců v Čechách / Mitteilungen der Gesellschaft für die Geschichte der Deutschen in Böhmen II/2003. Muzeum města Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 2003.

V květnu roku 2003 vyšlo druhé číslo Zpráv Společnosti pro dějiny Němců v Čechách. Tato společnost byla založena roku 1999 a od tohoto data pracuje při Muzeu města Ústí nad Labem, které jí velkoryse propůjčuje prostory a též se společně s Archivem města Ústí nad Labem a s Ústavem slovansko-germánských studií University J. E. Purkyně podílí na vydávání recenzovaného sborníku. V programovém prohlášení společnosti zaznělo, že chce vydávat vědecko-informační bulletin, který by rekapituloval dosavadní historické bádání o dějinách českých Němců a zároveň prezentováním výsledků nových výzkumů zaplňoval „bílá místa“, která po českých Němcích v české historiografii mnohdy zůstala. Zdůrazněno bylo také to, že příležitost k publikování bude dávana především mladým badatelům, kteří se touto problematikou zabývají. Tento zájem byl vrchovatě naplněn v prvním čísle Zpráv, které roku 2001 přinesly dvě větší studentské práce – J. Bočka na téma politické reflexe rukopisných bojů a Rii Rudolfové, která zpracovala problematiku styků německých žen s válečnými zajatci v říšské župě Sudety v letech druhé světové války.

Druhé číslo Zpráv přináší v písemné podobě referáty, jež v roce „Barokní Čechie“ zazněly na kolokviu *Německá barokní kultura v Čechách a její interpretace do poloviny 20. století*. Ve sborníku je publikováno celkem sedm příspěvků s poměrně širokým tematickým záběrem. Jana Hubková z ústeckého muzea nejprve představuje slezskou emblematickou 17. století na dílech Jacoba à Brucka. Marie Macková poté podrobně líčí historii barokního poutního kostela a kláštera na Hoře Matky Boží u Králík. Ze zorného úhlu písemné produkce přívrženců hnutí Losvon-Rom se na barokní dobu ve svém příspěvku podívala K. Kaiserová. Zajímavým pohledem na roli nacionálního měřítko při hodnocení českého baroka je studie J. Raka. Do prostředí literárního čtenáře zavádějí R. Lunga a V. Petrbock, kteří se věnují literární tradici svatováclavské úcty mezi Augsburgem a Prahou v 17. a 18. století. Literárním projevům barokní doby je věnován i následující příspěvek J. Kvapila, obracející pozornost na německo-českou barokní literaturu reflektující židovskou minoritu. Sborník uzavírá kunsthistorický příspěvek H. Riemenschneider o barokních reminiscencích parléřovského chóru chrámu sv. Víta.

Úplný závěr Zpráv Společnosti pro dějiny Němců v Čechách patří zprávám, recenzím a materiálům, jejichž součástí je tentokrát i přehled diplomových prací s česko-německou tematikou, které byly obhájeny na katedře historie Pedagogické fakulty Technické university v Liberci v letech 1995-2001.

Poté, co na stránkách Zpravodaje Historického klubu proběhla řada informací o tom, kterak se česko-německé či německo-české vztahy v historii stávají politikem, je nutné aktivity Společnosti pro dějiny Němců v Čechách, jejichž cílem je seriózní vědecký výzkum dané problematiky, přivítat. Přivítat je tedy třeba i recenzovaný sborník, který formou drobných příspěvků upozornil na některé zajímavé jevy, jež je možné spojovat s projevy barokní kultury a její reflexe v českých zemích.

Michaela Hrubá

Jaroslava Hoffmannová, Osobní fond Jaroslav Werstadt. Inventář.

Praha, Archiv Akademie věd ČR 2003, XVIII + 209 s., 45 kart., 1 desky, 1 kartotéční krabice.

Jaroslava Hoffmannová zpřístupnila v Archivu Akademie věd prohloubeným inventářem osobní fond českého historika a archiváře Jaroslava Werstadta (1888, Plzeň – 1970, Praha), dlouholetého starosty Historického klubu (1945-1964). V relativní úplnosti zachovaný osobní fond dokládá podrobně Werstadtův život a podstatné stránky jeho rozsáhlé činnosti. Zároveň poskytuje bohaté prameny pro studium vývoje české historiografie a obecného společenského vývoje v období sedmi desetiletí dvacátého století.

Dochovaný životopisný materiál umožňuje sledovat Werstadtova studia, postup v zaměstnání, účast v prvním a druhém domácím odboji a věznění v koncentračním táboře Buchenwald v letech 1939-1945. Obsahuje rovněž cenné autobiografické a denní záznamy.

Řada osobností vědeckého, kulturního a politického života figuruje v rozsáhlé korespondenci zachované od studentských dob do roku 1969 (684 odesílatelů a příp. příjemců). Početněji jsou zastoupeni např. historikové a archiváři Josef Borovička, Emanuel Janoušek, Karel Kazbunda, Vladimír Klecanda, Josef Křivka, František Šteidler, historikové Josef Klik, Josef Kudela, Jan Slavík, František Syřiště, politikové Václav Nosek, Lev Sychrava a Augustin Šíp, literáti Emil Čapek, Bohumil Čuřín (Polan), Antonín Hartl, Miroslav Janovský, Anna Karasová nebo polárník, cestovatel Václav Vojtěch.

Vědecká odborná a literární činnost J. Werstadta se v jeho osobním fondu odráží dobře, i když neúplně: vědecké práce řazené chronologicky (z let 1913-1968) mají 192 položek; vedle četných osnov a obsahů zamýšlených prací svědčí o krutém omezení Werstadtovy publikační činnosti po roce 1948 rukopisy, strojopisy či kartáčové otisky prací *Drama osvobození (z let) 1914-1918. Ideje, postavy a akty, Masarykova a Kramářova cesta k samostatnosti. Studie o vzniku našeho osvobozeného programu za první války světové, O nedožitém životě a nedobojovaném boji Gustava Čadka*. Zachovalo se 59 přednášek, projevů, proslovů, řečí či referátů z let 1923-1969, mezi nimi i referáty z I. a II. sjezdu československých historiků v Praze v roce 1937 a 1947, rovněž přednášky proslovené v Historickém klubu: Po-

slední zápas Františka Ferdinanda o záchranu habsburské monarchie (20. 2. 1958), *Německo-rakouský pohled na moderní české dějepisectví a jeho poslání národní*. (Na okraj knihy R. G. Plaschky: „Von Palacký bis Pekař“) (11. 6. 1959), *Ladislav Hofman, ztracená naděje českého dějepisectví, v životě a paměti Arne Nováka* (11. 5. 1960), *Pokus o sebekritiku nacionálsocialismu v díle německého historika. Otto Westphal a jeho Weltgeschichte der Neuzeit 1750-1950* (9. 11. 1960), *Problémy a ohlasy Šustova románu „Cizina“* (19. 4. 1961), *Místo a odkaz Ladislava Hofmana v našem dějepisectví* (21. 3. 1962), *Šustův trojí pohled na Řím* (21. 2. 1963), *Dozpěv starosty Historického klubu z let 1945-1964* (1964), *O Janu Slavíkovi – osmdesátníku* (20. 4. 1965), *Němečtí studenti v Praze ve světle románu a vzpomínek Karla Hanse Strobla. List z česko-německé historie literární a politické* (v Historickém klubu a Společnosti přátel starožitností 1. 2. 1966). Dále je v osobním fondu J. Werstadta uloženo 54 recenzí, posudků, polemik apod. z let 1913-1969 a rukopis vydaného překladu Ernsta Troeltsche *Z dějin evropského ducha* (Historický klub 1934). Pomocný studijní a přípravný materiál v 10 kartonech dokumentuje Werstadtovy široké historické, filozofické, politické a další zájmy (z osobností např. Hana a Edvard Benešovi, Viktor Dyk, František Ferdinand d'Este, Ladislav Karel Hofman, Arne Novák, Josef Pekař, Karl Hans Strobl, František Xaver Šalda, Josef Šusta; z témat 1. světová válka, Československo, září 1938 – Mnichov, 2. světová válka apod.).

Skupina veřejné činnosti o 31 institucích z let 1907-1968 (spolu se souborem korespondence s úřady a institucemi o 184 odesílatelích a příp. příjemcích) přispívá k poznání Werstadtovy účasti na historických, filozofických a sociálních sjezdech, zejména k pohledu na jeho ediční, redakční a výstavní činnost. Umožňuje zmapovat jeho aktivity např. v Archivu národního osvobození (československého) při Zemském archivu (Archivu země České) v Praze, v Historickém klubu (spolková korespondence, zprávy o činnosti, pozvánky; jednání o hrobu Josefa Šusty; adresy, seznamy osob; 1934-1967, s. d.), v Památníku osvobození v Praze (později Památníku osvobození Vojenského historického ústavu v Praze).

V ilustračním materiálu o původci fondu se objevují početněji vyobrazení J. Werstadta na skupinových fotografiích a recenze, referáty, posudky o jeho pracích z let 1918-1966.

V rámci písemností rodinných příslušníků se významněji dochovala pozůstalost Werstadtovy manželky Marie, rozené Friedlové. Mimořádně rozsáhlé (9 kartonů, 164 určených osobností) a obsažné písemnosti cizí provenience, které se dostaly k J. Werstadtovi jako historikovi, redaktoru, k jinému posouzení nebo z důvodů přátelského vztahu či jiného, zahrnují vedle jednotlivých písemností konkrétních osobností také velmi zajímavé a cenné soubory písemností či pozůstalostní torza, např. pěvkyně Otilie Dvořákové-Novákové, vojenského historika Bohumíra Klípy, historika ruských legií Josefa Kudely, sociologa a novináře Ladislava Kunteho, politika, redaktora a publicisty Karla Moudrého, středoškolského profesora Josefa

Ogouna, historika moderních československých a ruských dějin Jaroslava Papouška, historika Jana Slavíka, politika a redaktora Augustina Šípa.

Poslední oddíl Sbírký a dokumentace obsahuje sbírky ke koncentračním táborům Buchenwald a Dachau, zejména pak unikátní dokumentaci provolání k československé veřejnosti, publikovaného v předních listech 22. února 1948 s podpisy 81 osobností.

Inventář zpřístupňuje obsahově velmi hodnotný fond, zároveň je významným příspěvkem k problematice zpracování osobních archivních fondů. Jaroslava Hoffmannová zachovala základní skupiny pořádacího schématu Archivu AV ČR, což jí nebránilo při podrobnějším strukturování uvnitř skupin maximálně respektovat individuální charakter písemností J. Werstadta.

Hana Kábová

Jaroslav Bakala, Moravskoslezské pomezí v proměnách 13. věku. Vyd. M. Wihoda a P. Elbl. Brno, Matice Moravská 2002, 560 s.

Jméno Jaroslava Bakaly, jednoho z žáků Jindřicha Šebánka a Sáši Duškové, je v medievistické obci pevně spjato se studiem proměn českého státu v době raného a vrcholného středověku. Autor, spojený svojí profesí historika s moravskoslezským pomezím, si v brněnském semináři osvojil minuciózní práci s prameny, kterou uplatnil již ve svých prvých studiích věnovaných recepci manského zřízení. Vyhledávání Bakalových příspěvků porůznu roztroušených po regionálních časopisech a sbornících však představuje dnes, hlavně pro historiky ze vzdálenějších center, ne snadný úkol. Mnohé cenné poznatky o specifickém vývoji severovýchodní oblasti českého státu tak zůstávaly mimo hlavní proud domácího dějepisectví anebo byly objevovány až po delší době od svého publikování.

Příspěvky shromážděné ve vydaném sborníku představují reprezentativní průřez výsledků takřka padesátileté autorovy aktivity na poli historických věd. Tématicky jsou rozčleněny do dílčích bloků věnovaných pramenné kritice, ranému středověku, období kolonizace a jednotlivým regionům, totiž Těšínsku, Opavsku a přilehlým částem Moravy. Společným znakem předkládaných článků je důraz na důslednou práci s prameny, díky které Jaroslav Bakala vyvrátil řadu do té doby tradovaných mýtů, například o původně levobřežní osadě předcházející později vyměřené Opavě. Výbor studií však umožňuje sledovat i nové podněty a nápady, kterými se autor snažil překlenout mezerovitost zachovaného pramenného materiálu.

Ke zvláště cenným náleží úvahy o nejstarším jádru lokované Opavy na podkladě lokalizace domů s právem výčepu vína a vaření piva, jejichž osudy Bakala sledoval v materiálech z rozmezí patnáctého až devatenáctého století, či rozbory mílových práv měst moravskoslezského pomezí, jako pramene prozrazujícího konkrétní hospodářské podněty vedoucí k jejich vydání.

Sborník starších prací Jaroslava Bakaly vydaných Maticí moravskou tak není pouhou poctou jednomu ze studentů brněnského archivního studia, ale především solidní základnou k promýšlení nejstarších osudů přemyslovského státu na podkladě poctivě konstruovaných sond z jeho severovýchodního pomezí.

Martin Čapský

VIII. JUBILEA

Ladislav Hladký - 60 let

Dne 11. 6. 1942 se narodil v Ivančicích Ladislav Hladký, dnešní dlouholetý jednatel královéhradecké pobočky Sdružení historiků České republiky. Po studiu na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně (historie, český jazyk, klasická archeologie) pracoval jako archivář a od roku roku 1967 jako ředitel Městského muzea v Dobrušce, v letech normalizace jako ředitel Muzea v Hronově, zedník a nakonec podnikový archivář v n. p. Tepna, bavlnářské závody, Náchod. V roce 1993 se vrátil do muzejnictví a dnes pracuje v regionálním muzeu v Náchodě.

PhDr. Ladislav Hladký, CSc. se během svého působení v severovýchodních Čechách vypracoval na uznávaného znalce dějin Náchodska, Kladska a textilního - zejména bavlnářského - průmyslu. Zasedá v redakčních radách časopisů a sborníků, ve kterých se také objevují jeho fundované studie (doposud téměř 500 titulů), spolupracuje s Ústavem historických věd Pedagogické fakulty Univerzity v Hradci Králové, je členem česko-polské Kladské komise atd. Předmětem jeho badatelského zájmu jsou různé úseky dějin severovýchodních Čech a Kladska, zejména národní obrození, literární historie, textilní a bavlnářský průmysl. Svému bydlišti se odvděčil monografií *Hronov a dějiny* (1999). Jeho přátelé a spolupracovníci mu v roce 1995 dedikovali sborník studií *V proměnách času* s bibliografií jubilanta a v roce 2002 čtvrtý svazek sborníku Náchodsko od minulosti k dnešku.

Přejeme jubilantovi, našemu milému kolegovi, ještě mnoho plodných let v budoucnu a realizaci jeho publikačních plánů na poli historie milovaného Náchodska.

Jaroslav Šůla

Životní jubileum Václava Šplíchala

V roce 2002 oslavil své sedmdesátiny doc. PhDr. Václav Šplíchal, CSc., člen výboru královéhradecké pobočky Sdružení historiků České republiky. Narodil se 12. 8. 1932 v Bratislavě, studoval historii na Filozofické fakultě UK v Praze, roku 1967 získal vědeckou hodnost, roku 1969 akademický titul. Pedagogickou praxi začal na Pedagogickém institutu v Jihlavě (1961-1964), pokračoval na Vysoké škole zemědělské v Brně (1964-1967) a na Pedagogické fakultě v Hradci Králové (1967-1970), kde se připravoval na habilitační řízení. V důsledku jeho postojů v letech 1968-1969 mu byla zakázána práce ve školství a byl určen k vykonávání špatně placených dělnických profesí. V roce 1970 se přestěhoval do Deštného v Orlických horách. Rodinu živil jako pasák ovcí a krav, poté jako domovník hotelu, skladník a naposledy jako pracovník čističky odpadních vod.

Léta strávená v Deštném v Orlických horách, zejména první léta, byla pro V.

Šplíchala krutá. Snad je možno říci, že absolvoval druhou univerzitu, a to univerzitu života. Pád z roviny životních jistot a kariérního postupu vystřídala tvrdá realita, nutnost uživit vícečlennou rodinu a snaha být platným členem lidské společnosti, byť mu tato společnost velice ublížila. Václav Šplíchal byl však realista a jeho životní optimismus posilovalo v něm prostředí, ve kterém žil - Orlické hory.

Jako vysokoškolský učitel prodělal pozoruhodný vývojový proces: od celonárodního či celostátního nadhledu se vrátil k obrácenému pohledu - začal pěstovat regionalistiku. Uvědomil si, že celonárodní syntéza dějin se nutně tvoří z tisíců střípků, regionálních událostí. A začal je studovat. Ztotožnil se s krajinou a místní prostředí prostoupilo celou jeho novou prací. Studoval literaturu, zejména regionální, archivní prameny, navazoval rozsáhlé osobní kontakty. Roku 1975 zakládá Vlastivědný aktiv (postupně o několika sekcích), je kronikářem obce, organizuje výstavy, přednáší. V roce 1979 zahájil archeologický výzkum zaniklé sklárny pod Velkou Deštnou. Byl to šťastný krok, který ovšem zcela změnil další život a činnost V. Šplíchala. Tato lokalita vydala netušené ukryté bohatství, dnes uložené v deštském muzeu. Z našeho jubilanta se stává zanícený a zasvěcený znalec orlickohorského sklářství, jehož doklady schraňuje v deštském muzeu, které založil a které bylo slavnostně zpřístupněno v prosinci 1990 a nese název Muzeum zimních sportů, turistiky a řemesel v Orlických horách.

Publikační činnost V. Šplíchala je rozsáhlá, ale vždy podřízená jeho pracovnímu zaměření. Zprvu se věnoval nejnovějším dějinám (*Říjen 1917 a Jihlavsko*, 1967; *Šmeralův odkaz*, 1969), později vlastivědě a dějinám sklářství (*Skleněná knížka z žáru ohně a srdce*, 2000).

Sedmdesátku oslavil náš jubilant v plné duševní svěžesti a s elánem, který věnuje výzkumu svého domova, Orlickým horám. Sedmdesátiletý mladík, dnes významný a respektovaný regionální badatel, rozvíjí své dávné publikační plány a my mu přejeme jejich úspěšné završení, aby obohatil naše poznání minulosti Orlických hor a Podorlicka, zejména však orlickohorského sklářství, jehož poznání a propagaci věnoval obrovské úsilí, které na druhé straně je korunováno netušenými úspěšnými výsledky.

Jaroslav Šůla

Jubilea členů Ústavu historických věd Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové

V prvních měsících letošního roku oslavilo svá životní jubilea několik členů Ústavu historických věd Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové.¹⁾ Každé z těchto jubileí - a hned třikrát šlo o šedesátiny - představuje desetiletí naplněná prací a životní příběhy, utvářené jak osobními činy, tak danostmi pounorového politického vývoje a později v případě prof. Wolfa přímo deformované normalizačními politickými postihy a represemi. Příznačně všechny tyto příběhy začaly narozením jubi-

lantů za války nebo těsně před válkou a pokračovaly dospíváním a zráním v prvním desetiletí komunistické vlády; snad i proto bylo jejich společným jmenovatelem vedle lásky k národní historii vesměs levicové smýšlení, povětšinou získané v mládí systematickou výchovou komunistického státu a dále upevňované různými životními zážitky. Konečně, a nejen po nástrahách a peripetiích životních osudů, ale i po obdobích osobních úspěchů a radostí, k nimž se vzpomínky jednotlivce vrací s povděkem, spojuje jubilanty společné úsilí směřující ke zkvalitňování výuky historie na univerzitním hradeckém učilišti i k prohloubení vlastního podílu na rozvíjení tamního historického výzkumu.

Jako první oslavil své šedesáté narozeniny bývalý vedoucí katedry historie a krátce i následného ÚHV současný děkan Pedagogické fakulty UHK **prof. PhDr. Vladimír Wolf**. Rodák z východočeské Jaroměře (narozen 4. února 1942) po ukončení jedenáctileté střední školy zamířil na Moravu, aby v centru Hané vystudoval na Filozofické fakultě Univerzity Palackého dějepis a češtinu. Dodnes rád vzpomíná na semináře prof. dr. Hosáka, za jehož žáka se považuje, i na olomoucká studia v první polovině 60. let a s mnohými svými bývalými učiteli udržuje vřelý přátelský vztah. Po absolutoriu a vykonání povinné vojenské prezenční služby na severním Slovensku, odkud si z Oravy přivedl do rodných východních Čech manželku, zakotvil v Muzeu Trutnov (1965-1970), v kterém prožil také nástup, rozmach a porážku reformního hnutí. Výrazná osobní angažovanost ve prospěch reformních ideálů, tvrzená i aktivní činností při vydávání Krkonošské pravdy, mu však po srpnu 1968 přinesla zášť fanatických stalinistů a v začínající normalizaci vyloučení z KSČ, vyhazov z muzea s následnou profesní a společenskou likvidací. V. Wolf tak po několik let přežíval jako dělnický brigádník AÚ ČSAV (1970-1974) a teprve v roce 1974 mu bylo umožněno nastoupit do funkce podnikového archiváře n. p. Texlen Trutnov. Přes bídné ohodnocení a neustálé dozorování i ze strany StB viděl V. Wolf ve funkci archiváře příležitost pro rozvinutí rozsáhlé odborné, popularizační a organizační práce na dějinách lnářského průmyslu. Od poloviny 80. let přispíval společně s dalšími přáteli, mnohdy obdobně postiženými, k rozvoji širě pojatých dějin československého textilního průmyslu. Založil sborník *Lnářský průmysl - Příspěvky k dějinám n. p. Texlen Trutnov*, v kterém bylo vydáno pět svazků a několik supplement a autorsky se podílel také na pozitivně hodnoceném ústeckoorlickém sborníku *Z dějin textilního průmyslu ČSSR*. Wolf se stal duší seminářů, kolokvií a odborných diskusí k problematice lnářského průmyslu, jichž se s chutí účastnili i historici oficiálních historických pracovišť, a činně pomáhal při pořádání několika celostátních setkání historiků textilu. Po listopadu 1989 sice krátce působil jako personální náměstek trutnovského Texlenu, ale v srpnu 1991 přišel na vyžádání přítele doc. dr. Vladimíra Lesáka, proděkana hradecké Pedagogické fakulty, posílit tamní katedru historie. S agilností sobě vlastní se hned zapojil do práce jako vedoucí katedry historie a již v roce 1993 se habilitoval na mateřské fakultě Univerzity Palackého. Jeho zásluhou se podařilo získat katedře transformované do Ústavu historických věd v roce 1996 akreditaci pro doktorský studijní program

v oboru české a československé dějiny. V. Wolf měl také značný podíl na založení bakalářského studijního programu archivnictví-historie. V roce 1996 se stal proděkanem a předal proto v souladu se statutem školy vedení ústavu svému nástupci. Po třech letech byl v roce 1999 zvolen Akademickým senátem fakulty děkanem Pedagogické fakulty VŠP (od roku 2000 Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové). V tomto roce byl do funkce děkana zvolen podruhé, dvakrát také kandidoval na funkci rektora VŠP (1998), resp. UHK (2001).

Prof. Wolf je autorem několika stovek studií, statí, anotací, recenzí, sborníkových úvodů a novinových článků (celkem se počítají na 1400 položek) vycházejících z jeho specializace na dějiny středověkého osídlení a východočeského husitství, ale zabývajícími se také středověkou archeologií a kastelologií, dějinami Jaroměře a Podkrkonoší. Některé z jeho studií, často i průkopnické, se týkají dějin lnářského průmyslu a textilního průmyslu vůbec, a to různých období jeho existence (od průmyslové revoluce až po poúnorové období). V roce 2000 získal na Filozofické fakultě Univerzity Palackého titul profesora v oboru českých dějin. Je členem několika vědeckých rad (univerzit v Hradci Králové, v Olomouci a Opavě) a vědeckých společností, členem Národního komitétu českých historiků (do roku 2001 byl jeho místopředsedou) a Společné česko-polské komise pro humanitní vědy. Několik let pracoval také v oborové komisi Grantové agentury ČR pro dějiny 19. a 20. století a stále je členem komise pro historickou geografii při Historickém ústavu AV ČR v Praze. Výrazně se profiloval v ediční činnosti jako iniciátor, organizátor, editor a redaktor různých odborných časopisů a sborníků. Je členem redakčních rad *Slezského sborníku*, *Východočeských listů historických* a jim v letech 1992-1996 předcházejících *Listů katedry historie*, *Dissertationes historicae*, *Rodným krajem* a předsedou redakční rady *Kladského sborníku*, z nichž některé mu vděčí za vznik obdobně jako zmíněný sborník *Lnářský průmysl*, trutnovský regionální občasník *Centrum* a sborník *Minulostí Jaroměře*, k jehož vzniku dal podnět v roce 1967 a který také do roku 1971 redigoval. Zredigoval několik svazků sborníku *Krkonoše – Podkrkonoší* a jeho supplement.

Organizační a tvůrčí iniciativnost projevil V. Wolf také na poli výzkumu kladských dějin, když společně s přítelem dr. Ryszardem Gladkiewiczem, ředitelem Centra Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych Wroclavské univerzity, podnikli vytvoření společné česko-polské Kladské komise, (ustavující zasedání v Hradci Králové v roce 1993). V. Wolf se stal spolupředsedou komise a předsedou její české části, pracující při ÚHV PdF UHK. Stálá aktivita komise a univerzitního historického pracoviště i zájem spolupracovníků a dalších badatelů o kladskou historii přispěly k tomu, aby ÚHV PdF mohl za přispění polských vědců již v roce 1996 vydat v prvním svazku *Kladského sborníku* sérii odborných a materiálových studií ke kladským dějinám. Loni vyšel již 4. svazek, mj. také díky grantu, který V. Wolf získal od GAČR na léta 1997-1999. K jubilem vytvořené tradici výzkumu kladských dějin na hradeckém učilišti se váží i dva další získané grantové projekty

GAČR na léta 2002-2004 z této tematiky, přičemž řešitelem jednoho z nich je opět prof. Wolf.

Druhé jubileum – tentokrát pětadesátileté – oslavil **prof. PhDr. Zdeněk Macek, CSc.** (nar. 3. března 1937). Královéhradecký rodák se již jako student češtiny a dějepisu na Vysoké školy pedagogické v Praze (1955-1959) věnoval pod vedením profesorky Alice Teichové důkladnému studiu meziválečných dějin a zvláště problematiky československo-francouzských vztahů. Po absolutoriu krátce působil na základní škole a jedenáctiletce v Dobrušce, ale již v říjnu 1962 nastoupil na katedru dějepisu Pedagogického institutu v Plzni, kde nakonec setrval třiapůl desítky let. Kariéra vysokoškolského pedagoga začínala doktorátem filosofie (1970), pokračovala vědeckou aspiranturou v letech 1965-1973 na Ústavu československých a světových dějin ČSAV a FF UK v Praze, habilitačním řízením na filozofické fakultě brněnské univerzity (1979) a ukončena byla profesurou v roce 1988. Byl také svědkem proměn institutu na Pedagogickou fakultu a posléze na počátku 90. let jejího začlenění do svazku Západočeské univerzity v Plzni.

Pátým rokem (od roku 1998) působí prof. Macek opět v rodných východních Čechách jako profesor ÚHV PdF Univerzity Hradec Králové, přičemž v plné míře uplatňuje bohaté pedagogické zkušenosti z předchozího dlouholetého vysokoškolského působení. Profesor Zdeněk Macek se velmi rychle sžil s kolektivem ÚHV. Jeho rozsáhlé vědomosti, láska k učení a pedagogické mistrovství činí i přes relativní krátkost z jeho působení na nejstarším východočeském humanitním univerzitním učilišti organickou součást zdejších snah vybudovat celostátně uznávané regionální historické pracoviště. Mackovo hřejivé lidství a brilantní výklady obecných dějin 20. století je posluchači historie vysoce oceňováno. Však také plně přispívají k tomu, co je pro vysokoškolského učitele nejdůležitější - ke zrodu nových univerzitních absolventů, ať již budou učitelé, muzejníky, archiváři, humanitními vědci nebo pracovníky kultury či novináři.

Tematice obecných dějin 20. století se prof. Macek věnuje také ve své vědecké práci. Publikoval několik skript a podnětné studie z různých období 20. století, včetně období před první světovou válkou. Příkladem je *Projekt francouzské půjčky Rakousko-Uhersku v roce 1911* nebo nedávno zveřejněná kvalitní studie *Poválečný vývoj Afghánistánu a nepodařená sovětská agrese v letech 1979-1989* ve Východočeských listech historických.

Vzápětí oslavil své šedesátiny **doc. PhDr. František Nesejt, CSc.**, rodák z Ústí nad Orlicí (nar. 13. března 1942). Studia češtiny, dějepisu a výtvarné výchovy na Pedagogickém institutu v Pardubicích na přelomu 50. a 60. let výrazně ovlivnila jeho budoucí zaměření na problematiku historie a výtvarného umění, další studia historie na FF UK v Praze tento směr profesní orientace ještě prohloubila. Postupně přibývaly tituly a vědecké hodnosti (1975 - doktor filozofie, 1980 - CSc. a 1986 - docentura).

Na královéhradecké pedagogické fakultě začal F. Nesejt působit jako externista v roce 1976, v roce 1987 začal pracovat jako kmenový učitel, o něco později vedl

krátce katedru historie, od roku 1991 byl několik let jejím tajemníkem. Po její transformaci v roce 1996 se stal členem Ústavu historických věd PdF UHK, kde nadále přednáší obecné dějiny od poloviny 19. století do roku 1945. Zcela mimořádně jsou vnímány jeho přednášky a semináře z dějin kultury a umění. Do studentské paměti se nesmazatelně zapisují každoroční odborné exkurze po italských památkách antiky, renesance a baroka stejně jako obdobné cesty po Francii a Řecku, představující návštěvami předních světových galerií a významných uměleckých památek pravidelné studijní pobyty svého druhu.

Hlavní oblastí Nesejtova badatelského zájmu jsou kulturní dějiny s několika tematickými celky. Důkladná studia evropské renesance a baroka vedla ke vzniku monografií *Italská renesance* (Hradec Králové 1995) a *Umění evropského baroka* (Hradec Králové 1998). Poznání evropského umění mu umožnilo zasadit do širšího kontextu také výklad českého přínosu - monografie *České barokní umění* (Hradec Králové 2000). K Nesejtovým nejnějnějším tématům však patří problematika formování podoby české kultury po vzniku československého státu, vliv evropských avantgardních proudů na českou kulturu a vývoj českého výtvarného umění se specializací na moderní českou krajinomalbu. Vypovídají o tom jeho studie o A. Slavíčkovi, F. Kavánovi, J. Pruchovi, B. Piskačovi, H. Masarykovi, M. Hégrovi, O. Blažíčkovi a dalších, v nichž se historické přístupy již kloubí s přístupy a metodami kunsthistorie. Zároveň zájem o hudbu, literaturu a divadlo u něho vyústil jak do obecněji pojatých témat o životním stylu zejména dvacátých a třicátých let 20. století, tak do sond kultury každodenního života.

Vzpomenout je nutno i Nesejtův přínos k poznání dějin východočeského regionu a jeho kultury. Vrcholem jeho dosavadní tvorby v této oblasti je půvabná monografie *Perly minulosti. Chrudimsko* (Plzeň 2000). Z tohoto hlediska je významná jeho účast na přípravě rozsáhlé syntézy o dějinách východních Čech, kde ve výzkumném týmu garantuje kapitoly o kulturním vývoji. Vědecká práce F. Nesejta se však dotýká také výzkumu hospodářských a sociálních poměrů. Jedná se především o analýzy dopadu událostí první světové války a světové hospodářské krize na život českých obyvatel v různých regionech ať již východních Čech, nebo jiných českých oblastí. Celkově není jubilatova publikační činnost zanedbatelná: vedle šesti monografií (u tří dalších je spoluautorem) je autorem více než sta odborných článků a studií, recenzí a zpráv v odborném tisku a několika desítek novinových a časopiseckých článků.

Poslední jubilující loňského roku je **PhDr. Marta Kohárová, CSc.**, která na rozdíl od předchozích oslavenců ÚHV není rodilou Východočeškou (nar. 3. 4. 1942 v Ostravě). Mládí však prožila v Poličce a studia učitelství absolvovala v Pardubicích a poté na Pedagogické fakultě v Hradci Králové (obor dějepis - český jazyk). Doktorát filozofie získala na Ostravské univerzitě (1980), aspiranturu absolvovala na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně (1988). Shodou okolností v loňském roce slavila také další kulaté výročí - dvacet let působení na Pedagogické fakultě, co by odborná asistentka katedry historie a nyní ÚHV PdF UHK. Zabý-

vala se didaktikou dějepisu (spolupráce z Vysokou školou pedagogickou v Zelené Hoře a nyní s FF Ostravské univerzity), do okruhu jejího zájmu však patří především české a slovenské dějiny, politické i vojenské dějiny období 1918-1945 a zejména hospodářské dějiny i dějiny vědy a techniky (v roce 1991 otiskla v Magazínu Pochodně seriál populárních článků k dějinám československých legií a v závodním časopise Východočeský chemik VCHZ Synthesia Semtín seriál článků z dějin československého chemického průmyslu). Je aktivní členkou Společnosti pro dějiny vědy a techniky a Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny, jejichž konferencí a setkání se pravidelně aktivně účastní (příspěvky jsou otiskovány v konferenčních sbornících).

Své hlavní téma, ležící na pomezí několika historických disciplin, problematiku zbrojní výroby, obranyschopnosti ČSR v meziválečném období a výroby výbušných látek na českém i slovenském území až do roku 1945 zpracovala dr. M. Kohárová v mnoha odborných studiích a posléze také ve dvou monografiích *Dějiny Explosie v období 1919-1945* (Pardubice 1992) a *Monopolní výroba výbušných látek v Československé republice, Česko-Slovensku a Protektorátu Čechy a Morava 1918-1945* (Pardubice 2002).

V současné době je jubilatka zapojena do řešení úkolu grantu GA ČR Dějiny KSČ a radikálního socialismu v Československu 1918-1989 řešitele prof. dr. Z. Kárníka, DrSc. S ním současně jako předsedou komise pro státní rigorózní zkoušky v oboru České a čs. dějiny při ÚHV PdF UHK spolupracuje ve funkci tajemnice komise (jmenována na jaře 2002). Její podíl na výzkumu hospodářského života a dějin společnosti ve východních Čechách v meziválečném období bude činně využit při přípravě jednoho ze tří svazků dějin východních Čech, který obsáhne období 20. století.

Všichni vzpomnutí patří ke studenty oceňovaným pedagogům a současně osobnostem, které pro své vědeckovýzkumné výsledky, kladné charakterové vlastnosti, rozhled a přátelské jednání přispívají značnou měrou k vytváření dělné atmosféry i dobrých mezilidských vztahů mezi učiteli i posluchači Ústavu historických věd. Všem jubilujícím je proto třeba vyjádřit dík za dosavadní práci pro univerzitní hradecké historické pracoviště. Přejeme milé kolegyni M. Kohárové a kolegům V. Wolfovi, Z. Mackovi a F. Nesejtovi do dalších let pevné zdraví, hodně spokojenosti v soukromém životě, mnoho životního elánu, který je všem vlastní, i v dalších letech a také hodně tvůrčích sil pro další úspěchy ve vědeckém a pedagogickém působení.

Ondřej Felcman

1) Podrobnější připomenutí výročí prof. dr. V. Wolfa (autor O. Felcman), prof. dr. Z. Macka, CSc. a doc. dr. F. Nesejta, CSc. (autor K. Štefek) a dr. M. Kohárové, CSc. (autoři Č. Brandejs a J. Kotyk) zveřejnily Východočeské listy historické, sv. 19-20, Hradec Králové 2002.

Robert Sak - příběh historika

V roce 1991 jsem studoval druhým rokem na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. V té době jsem začal blíže vymezovat svůj badatelský zájem o životní styl šlechty v devatenáctém století. K tomuto tématu měl na tehdejší katedře dějepisu nejbližší Robert Sak. Pamatuji si na náš první rozhovor, který se uskutečnil o přestávce jednání mezinárodní konference „Spojující a rozdělující na hranicích“. Byl zjevně potěšen mou volbou a zároveň mě upozornil na nevšední osud baronky Sidonie Nádherné z Borutína. Tehdy jsme netušili, že o devět let později se kniha o této „dámě z rajského ostrova“ stane naším společným dílem a pro mne též završením „učňovských let“, během nichž jsem měl možnost Roberta Saka poznat jako důsledného učitele, chápajícího kolegu a přítele.

Během mnohých našich rozhovorů jsem se od něj učil nejen řemeslu, ale především smyslu historikovy práce. Ten pro něj nikdy nebyl ohraničen jen konturami vlastního vědeckého oboru, ale překračoval hranice směrem k subjektu autora, k prožívání a hodnocení přítomnosti i k chápání historického díla jako svébytného druhu krásné literatury. Myšlení o dějinách vždy předával a dosud předává studentům a čtenářům svých knih nikoli formou teoretických přednášek a statí, nýbrž „vyprávěním smysluplných příběhů“.

Příběhem velkého Čecha devatenáctého století je monografie Roberta Saka o Františku Ladislavu Riegrovi, v moderní české historiografii první. V době svého vzniku vzbudila značný ohlas nejen pro novost tématu, ale i pro způsob, jak se autor vyrovnal s interpretací Riegrovy doby, tak často svírané do kazajky ideologizujících klišé. Kniha má stále svou platnost, o čemž svědčí i chystané druhé vydání v nakladatelství Academia. Další Sakovo velké badatelské téma završila v polovině devadesátých let kniha Anabáze (Drama československých legionářů v Rusku), v němž se vyrovnával s českým „snem o Rusku“.

Zatím poslední velké práce Roberta Saka se věnují příběhům pozoruhodných žen. Nejprve to byla již zmíněná Sidonie Nádherná, jež se mu stala reprezentantkou „jiné kultury“ v Čechách, jiné nikoliv ve smyslu genderovém, ale odlišné z hlediska příslušnosti k svébytnému sociálnímu prostoru. V letošním roce pak vyšla kniha Salon dvou století, v níž se v kulisách bytu Anny Laermannové-Mikschové odvíjí příběh formování moderní české kultury. Bibliografii Roberta Saka však tato kniha v žádném případě neuzavírá a v dohledné době se čtenáři mohou těšit na životopis Bedřicha Fučíka.

Míra „pravdivosti“ Sakova vidění historie vychází nejen z poctivého přístupu k historické materii a literárních kvalit jeho díla, ale zároveň odráží názorovou vyhraněnost a osobitost autora. Jeho osud je sám o sobě pozoruhodný. Narodil se 29. ledna 1933 v Charkově a byl tak předurčen po velkou část života čelit pokušením a ústrkům, jež s sebou přinášely totalitní režimy dvacátého století. V první polovině padesátých let vystudoval historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, poznal tam ovzduší nadvlády marxistického vidění dějin i nesmělých pokusů vyhnout

se jejich schématicizací. Jeho cesta k povolání historika a vysokoškolského učitele nebyla nikterak přímočará. Po pěti letech práce archiváře a krátkém působení na pedagogické fakultě se v roce 1962 stal redaktorem a později šéfredaktorem česko-budějovického nakladatelství Růže. Především jeho zásluhou se přeměnilo v podnik významně ovlivňující kulturní ovzduší šedesátých let. Jeho práci, jež našla výraz v úctyhodné řadě vydaných kvalitních knih, přerušila normalizace, která po dvacet let znamenala pro Roberta Saka vyhnání v tovární hale slévárny Škoda. Nebyla to však doba veskrze zmarněná, vždyť tehdy vznikla podstatná část Riegra i Anabáze. Po pádu komunismu stál před rozhodnutím: vrátit se zpátky k práci v nakladatelství, nebo začít přednášet historii na vysoké škole. Naštěstí pro studenty i čtenáře zvolil druhou možnost.

Již třináctý rok působí na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích (od ledna letošního roku na nově vzniklém samostatném Historickém ústavu JU), kde se v roce 1992 habilitoval. Své studenty učí nejen pohledu na dějiny, ale zároveň je ovlivňuje svou osobností. Na svém kontě, díky neustávající činnosti stále se rozrůstajícím, má kromě zmíněných monografií dlouhou řadu vědeckých studií a edic. A číslovku sedmdesát značící počet jeho odžitých let dokáže lehce přebít svěžestí svého myšlení a konání.

Zdeněk Bezcený

K 75. narozeninám Milana Otáhala

Peripetie životního příběhu Milana Otáhala, který letos v červnu dovršil sedmdesát pět let (narozen 9. 6. 1928 ve Vsetíně), je těžko možné nepovažovat za dramatické. Martyrium války a okupace, neodolatelné lákání ideologie nabízející všeobecnou spravedlnost a blahobyt, kritická reflexe poblouznění vlastního i celospolečenského, soustředěná spolupráce na úsilí o obrodu, tragédie nové okupace a pozdější proskripce a perzekuce, účast na zdánlivě marné rezistenci vůči systému „reálného socialismu“, aktivní role při destrukci tohoto systému. K tomu všemu těžká nemoc už v mládí. Dramatických zápletek skutečně na mnohem více než jeden život.

Milan Otáhal tato dramata ovšem nejen prožíval, případně jako historik analyzoval a interpretoval, ale také spoluvytvářel. Častěji, než aby mohlo jít o náhodu, se v jeho životě překrývala a doplňovala role historika a občana. Byl spolueditorem proslulé Černé knihy, edice dokumentů, jež zachycovala odpor české a slovenské veřejnosti proti srpnové intervenci v roce 1968, i stejně pohotově sestaveného souboru dokumentů mapujícího zhroucení a svržení komunistického režimu v listopadu 1989. Podílel se na přípravě a publikování historického samizdatu. Byl jedním ze spoluautorů týmu, který se kryl pseudonymem Bohemus či v poněkud obměněné sestavě Podiven – v obou případech se podílel na vášnivých a velmi potřebných diskusích o palčivých, dříve tabuizovaných otázkách moderních českých dějin.

Jako historik se věnoval širokému spektru témat: československým hospodářským a sociálním dějinám, mezinárodním vztahům a počátkům studené války, vzniku moderní české politiky v polovině 19. století. Poslední dekáda minulého a první léta nového tisíciletí byla pak v Otáhalově vědecké práci mimořádně plodná. Jeho hlavním tématem se staly dějiny posledního dvacetiletí existence komunistického režimu v Československu, které v celé řadě studií vždy z nových a nových aspektů zkoumal a vykládal. Věnoval se nástupu normalizačního režimu (*Svědectví o duchovním útlaku*), činnosti některých opozičních seskupení (*Čas demokratické iniciativy*), roli různých společenských skupin při pádu komunistického režimu (*Podíl tvůrčí inteligence na pádu komunismu*, k tisku připravená monografie o studentském hnutí). Spolu s Miroslavem Vaňkem byl průkopníkem širokého užití metody pro soudobé dějiny mimořádně významné - oral history (*Sto studentských revolucí*). Byl prvním, kdo se pokusil o souvislý náčrt historie neblahého normalizačního dvacetiletí (*Opozice, moc, společnost 1969-1989*) a připravil také přehledný a velmi užitečný přehled historiografie tohoto období (*Normalizace 1969-1989. Příspěvek ke stavu bádání*). Připočteme desítky článků v časopisech a sbornících domácích i zahraničních, polemiky, recenze, referáty na konferencích. A v neposlední řadě i to, že Milan Otáhal je v prostředí kolegů o jednu či dvě generace mladších vždy k dispozici jako neúnavný debatér a tolerantní a laskavě kritický posuzovatel jejich práce.

Přejme tedy Milanu Otáhalovi do dalších let to, co právě pro onu nejmladší generaci následovníků bude snad už celoživotní samozřejmostí: žádná další drama existenciální, ale o to více zážitků s dramaty ve sféře bádání a poznání.

Oldřich Tůma

Václav Kural – 75 let

Dne 25. června 2003 oslavil Václav Kural své pětasedmdesátiny za zvuků harmoniky a „zpěvu“ – v kruhu svých nejbližších přátel (narozen 25. 8. 1928 v Plzni).

Václav Kural vyrůstal v rodině plzeňského dělníka-železničáře. Jeho dětství a dospívání bylo formováno i takovými zážitky jako byla bída v době velké hospodářské krize třicátých let, národní katastrofa ve dnech Mnichova a 15. března 1939, ale hlavně léta druhé světové války a nacistické okupace. Tyto zážitky určily hlavní směr jeho tematického zaměření, když se vydal na dráhu profesionálního historika.

Kural vystudoval Obchodní akademii, Pedagogickou fakultu v Plzni a Vojenskou politickou akademii. Jako voják z povolání přešel v roce 1958 z Vojenské akademie K. Gottwalda, kde přednášel dějiny, do Vojenského historického ústavu. Jako vedoucí vědecký pracovník VHÚ se záhy zařadil mezi známé a uznávané historiky nejnovějších dějin Československa. Je autorem či spoluautorem dlouhé řady článků, studií a publikací k československému protifašistickému odboji za druhé světové války, například *Partyzánské hnutí v Československu za II. světové války*

(Praha 1961), *Odboj a revoluce, nástin dějin čs. protifašistického odboje* (Praha 1965), *Dějinná křižovatka – Slovenské národní povstání, předpoklady a výsledky* (Praha - Bratislava 1964), *Osvobození Československa Rudou armádou 1944-1945* (Praha 1965), *Československá vlastivěda – dějiny 2* (Praha 1969).

Jako vynikající organizátor ve funkci výkonného místopředsedy do Československého výboru pro dějiny protifašistického odboje má lví podíl na tom, že tento výbor soustředil v šedesátých letech kolem sebe stovky regionálních spolupracovníků, že se zasloužil o rozmach této disciplíny, že se Československý výbor stal důstojným partnerem obdobných výborů v Polsku, Jugoslávii, Itálii, Francii. Dokladem toho byla i aktivní účast na mezinárodních konferencích v Itálii, Jugoslávii i na domácí půdě a také skutečnost, že pod jeho vedením a v kolektivu nejbližších spolupracovníků jako byl Jan Křen, František Janáček a další, došlo k významnému posunu v poznání a popisování čs. odboje i k prvním pokusům o rehabilitaci odboje nekomunistického.

Jak už to tak v Čechách bývá, po srpnové intervenci a porážce Pražského jara byla tato aktivita V. Kurala – stejně jako desítek a stovek jeho kolegů – „po zásluze potrestána“. Ale ani jako čerpač vody či topič a přes různá omezení nepřestal vědecky pracovat, psát pro samizdat, ba dokonce připravil první verzi rukopisu k česko-německým vztahům. Po roce 1989 jej vydal v upravené podobě ve dvou svazcích: *Konflikt místo společenství?* (1993) a *Místo společenství konflikt!* (1994). Zabývá se v nich česko-německými vztahy od roku 1918-1945.

Po několikaletém naléhání západoněmecké univerzity v Brémách a po velmi složitém jednání na mezistátní úrovni bylo V. Kuralovi spolu s J. Křenem umožněno přednášet v roce 1983-1984 na této univerzitě na téma česko-německých vztahů. Po návratu domů je Husákův režim opět poslal „k lopatě“, ale i to jim dovolil až po třech měsících.

Listopad 1989 znamenal pro V. Kurala začátek nové etapy vědecké a organizační práce. Občanské fórum jej v prosinci 1989 delegovalo jako jednoho z předsedů Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967-1970. Spolu s V. Menclem, druhým předsedou Komise delegovaným Čalfovou vládou, řídil početný kolektiv historiků na práci této komise. A opět lze říci, že má lví podíl na tom, že Komise vytvořila unikátní sbírku dokumentů k uvedené problematice (kolem 150 tisíc stran, uložených v Ústavu pro soudobé dějiny), že byla napsána kolektivní dvoudílná publikace *Československo roku 1968*, vydaná nakladatelstvím Parta a Ústavem mezinárodních vztahů v roce 1993. Významně se podílel na přípravě sborníku dokumentů v anglické verzi pod názvem *The Prague Spring 68*, vydaného v roce 1998 v Budapešti. Jemu náleží také podstatný díl iniciativy, která vedla k rozhodnutí, že ze zmíněné sbírky je v ÚSD vydávána rozsáhlá edice dokumentů pod názvem *Prameny k dějinám československé krize v letech 1967-1970*.

Když Komise vlády v prosinci 1992 svou práci ukončila, přešel V. Kural do Ústavu mezinárodních vztahů, kde jako externista působí dosud. O jeho neustálé aktivitě ve vědecké práci svědčí řada dalších titulů:

Češi, Němci, odsun (přetisk samizdatové polemiky) – Praha 1990; *Vlastenci proti okupaci* (původní samizdatové studie z roku 1985) – Praha 2003; *Zpravodajové gen. Píky a ti druzí* (spoluautor) – Praha 1990. Řada z těchto publikací vyšla i v německém jazyce.

Uvedené publikace ani zdaleka nezahrnují veškeru vědeckou, publikační a organizační činnost jubilanta. Není možné vyjmenovat všechny časopisecké a novinové články, přednášky a referáty na konferencích; jmenujme alespoň členství Václava Kurala v Česko-slovensko-německé komise historiků (1991-1999) a funkci předsedy Klubu občanů ČR, vyhnaných v roce 1938 z pohraničí. To je jen základní výčet aktivit kolegy a přítele Václava Kurala, jemuž do dalších let přejeme hodně zdraví a mnoho tvůrčích sil.

Antonín Benčík

Karel Kaplan – 75 let

Karel Kaplan patří k nejpilnějším českým badatelům v oboru soudobých dějin. Každým rokem vydá nejméně jednu monografii, věnovanou klíčovým problémům československé poválečné historie, a posune tak naše poznání o kousek dál. Sám se netají tím, že ho k tak usilovné práci motivuje snaha dozvědět se co nejvíc o době, kdy v Československu vládla komunistická strana, a o systému, který zde nastolila. Není to jen z důvodů výlučně vědeckých; Karel Kaplan k tomu má i celou řadu osobních důvodů. Jako tisíce dalších příslušníků jeho generace – narodil se 28. srpna 1928 v Horním Jelení – jej v mládí okouzly ideály komunismu a aktivně se zapojil do pokusu o jejich naplnění v praxi. Odhalení Stalinových zločinů na XX. sjezdu KSSS v roce 1956 a následný politický a společenský vývoj jej vedl k tomu, že se na politiku KSČ začal dívat kritickými očima. Možnost proniknout do stranického archivu a studovat v něm dosud přísně utajované materiály, které jej přesvědčily, že strana jemu i ostatním až dosud lhala, jej vedla do řad těch, kdož se v roce 1968 pokusili československý socialismus reformovat a vtisknout mu „lidskou tvář“.

Když tzv. Pražské jaro propuklo plnou silou, byl Karel Kaplan na vrcholu sil, chybělo mu několik měsíců do čtyřicítky. Zapojil se s vehemencí sobě vlastní do aktivit, které měly komunistický režim změnit k lepšímu. Aktivně se podílel na nápravě křivd minulosti, pracoval v rehabilitační komisi, jejíž práce – jak se členové komise domnívali – měla přispět k tomu, aby se podobné zločiny u nás již opakovat nemohly. Jeho naděje a iluze o možnosti reformovat režim, s nímž spojil dosavadní život, však vyzněly naprázdno. Když přišel čas a měl své čtyřicátiny oslavit, okupovala Československo již týden armáda Sovětského svazu a dalších států Varšavské smlouvy. To byl hluboký zlom v životě Karla Kaplana. Poskytl mu příležitost ukázat, že je zásadovým člověkem, že je chlapem, který nemění své názory na obrt-

líku a podle okamžité situace. Stál si za svým i v době, kdy to nebylo jednoduché a kdy musel počítat s nepříjemnými důsledky.

Skutečně, netrvalo dlouho a Komunistická strana Československa se s Karlem Kaplanem rozešla. Nebylo v ní dál místo pro člověka, který byl přesvědčen, že socialismus nemá být jen diktaturou, pouhým souhrnem zákazů, příkazů a potlačovacích metod, že je možno jej sloučit se svobodou, demokracií a národní nezávislostí. V této chvíli nezáleží na tom, zda Karel Kaplan měl či neměl pravdu, když si takové iluze o socialismu dělal; podstatné je, že od svých názorů neustoupil ani v průběhu stranických čistek počátkem roku 1970. Předsednictvo ÚV KSČ na své 165. schůzi konané 13. března 1970 proto o něm rozhodlo: „nevydat novou stranickou legitimaci a vyloučit z řad členů KSČ“. Že Karla Kaplana soudruzi nepokládali jen tak za leckoho, nýbrž že si uvědomovali jeho nebezpečnost pro neostalinský režim, který se snažili nastolit, dosvědčuje společnost, v níž se Kaplan v tomto stranickém usnesení ocitl. Společně s ním totiž soudruzi ze strany vyloučili přední činitele obrodného procesu, který v KSČ v předchozích letech probíhal: Josefa Smrkovského – jednoho z „mužů Ledna“, bývalého člena Předsednictva ÚV KSČ a předsedu Národního shromáždění a členy Předsednictva a tajemníky ÚV KSČ Josefa Špačka a Zdeňka Mlynáře.

Represe na sebe nenechaly dlouho čekat. Karel Kaplan se jakožto vyloučený člen KSČ stal občanem druhého řádu – začátkem roku 1972 jej Státní bezpečnost zatkla, tři měsíce prožil ve vyšetřovací vazbě a i když byl propuštěn, trestní řízení proti němu pokračovalo: byl obviněn z podvracení republiky a ohrožení státního tajemství. Když se dostal na svobodu, nesměl přirozeně pracovat v oboru, zaměstnání mohl dostat jen takové, v němž se pracuje rukama a ne hlavou, a nakonec, v roce 1976, musel odejít do exilu. Pak o něm bylo zase slyšet. Z ciziny pronikaly zprávy, že se v Německu intenzivně věnuje studiu dějin komunistického Československa, že mluví na Hlasu Ameriky a ve Svobodné Evropě, že publikuje u Škvoreckých i v Indexu a že k tomu využívá tajných dokumentů, které sebral z archivu ÚV KSČ a které dokázal propašovat za hranice. V očích nás, tehdy mladých studentů a absolventů historie, byl neohroženým bojovníkem za správnou věc, který komunistům vypálil rybník! Když komunistický režim o desetiletí později padl, ukázalo se, že to bylo trochu jinak, že spolu s ním za hranice putovaly „jen“ desítky kinofilmů, na něž ty nejzávažnější dokumenty přefotografoval a zachránil tak pro svobodné bádání. Na obdivu ke Karlovi Kaplanovi, nám to však nijak neubralo. Naopak, posílilo jej ještě Kaplanovo rozhodnutí vrátit se po pádu komunismu domů. Přestože mohl, nepožádal si za těch čtrnáct dlouhých let, která prožil v Německu, o tamní státní občanství a žil tam jako politický uprchlík, který dostal ve svobodné zemi politický asyl.

Obnovení demokracie v Československu znamená další zásadní zvrát v Kaplanově životě. Do vlasti se vrátil hned v roce 1990 a nastoupil jako vědecký pracovník do nově zřízeného Ústavu pro soudobé dějiny tehdejší ČSAV. Od samého začátku se stal jeho oporou a pilířem jeho existence. Stačí jen nahlédnout do biblio-

grafie ústavu z první poloviny 90. let, abychom viděli, kdo především v této době publikoval a reprezentoval nové historické pracoviště. Karel Kaplan tehdy v rychlém sledu za sebou vypouštěl dílčí studie z dějin komunistického režimu a KSČ, ale také zásadní práce o politických procesech s dr. Miladou Horákovou a s Rudolfem Slánským, o únoru 1948 a další. A nejen to, Karel Kaplan byl také vynikajícím spolupracovníkem a laskavým učitelem všech, kteří se po jeho boku pokoušeli jít po stopách nedávné historie. V podstatě každý, kdo se dostal při svém výzkumu do úzkých a nevěděl jak dál, se obracel na Karla Kaplana a ten vždy – ochotně, nezištně a aniž by dával najevo svoji převahu – pomohl. O to více všechny mrzel jeho odchod z ústavu, odchod, který neodpovídal tomu, co Karel Kaplan pro rozvoj studia soudobých dějin udělal.

Všechny nás těší, že se docent Kaplan v letošním roce dožil ve zdraví a síle 75 let. Těší nás, že ani nyní neztrácí svůj pověstný elán a že nám stále připravuje nová překvapení v podobě svých prací a příjemné chvíle při jejich čtení a studiu. Přejeme mu, aby mu síly a elán vydržely ještě hodně dlouho a sobě přejeme ještě hodně jeho studií a knih a hodně chvil strávených v jeho přítomnosti.

Jiří Pernes

IX. NEKROLOGY

Zemřel Zdeněk Sládek

(23. 3. 1926 – 12. 3. 2003)

12. března tohoto roku nás opustil přední český sovětolog Z. Sládek. Patřil ke generaci, která neměla „na růžích ustláno“: dospívání prožité za okupace, počátky své vědecké práce v ideologickém krunýři pounorového režimu, zralá léta životní za normalizace a teprve posledních 13 let za okolností, kdy mohl plně rozvinout svůj talent.

O něm nemůže být v jeho případě pochyb. Měl schopnost kriticky uvažovat, své záměry přesně formulovat a dovedl se orientovat v odborné literatuře i v pramenech jako málo kdo. To ovšem souvisí s jeho dalším povahovým rysem – s velkou pracovitostí.

V polovině 50. let vstoupil na vědecké kolbiště tím, že se začal zabývat kolektivizací sovětského zemědělství. Sám se mně jednou před mnoha lety svěřil, že toto studium mu otevřelo oči na minulost SSSR. Neučinil to, co dělali někteří také „vědci“: nepsal jinak, než smýšlel. Jeho kandidátská práce na uvedené téma nemohla být na vyšší pokyn publikována. Za chruščovovského „tání“ ve druhé polovině 50. a na počátku 60. let, které se pak daleko silněji přeneslo i k nám, uveřejnil několik materiálově cenných studií o sovětské ekonomice předválečné doby. V roce 1967 byl autorem stěžejní části *Dějiny SSSR*; jako spoluautorovi mně nepřísluší je hodnotit, jednu skutečnost však musím konstatovat: v řadě aspektů šly daleko za stanoviska tehdejší sovětské historiografie. Stačí se ostatně seznámit se seznamem použité literatury, v němž nechybí žádná významná západní práce.

V první polovině 70. let se Z. Sládek zabýval mj. osobností Karla Kramáře a jeho vztahem k Rusku a ke slovanství. Když roku 1976 skončilo výpovědí jeho působení v ústavu, který horliví normalizátoři přejmenovali na Československo-sovětský institut, začal se – byl tehdy v invalidním důchodu – orientovat na novou problematiku. Zůstal věrný hospodářským dějinám, k nimž měl vždy nejbliže, ale věnoval se nyní stykům ČSR se státy balkánského poloostrova. Nalezl přitom publikační možnosti v moravských periodikách a v polských odborných časopisech. Plodem této intenzivní činnosti se staly dvě rozsáhlé studie, *Hospodářská Malá dohoda a její nezdar* (1988) a *Hospodářský a sociální vývoj ve střední a jihovýchodní Evropě 1918-1938* (spolu s M. Romportlovou, 1989).

Zvláště je nutné zdůraznit Sládkovu spoluúčast v samizdatu za normalizace. V této souvislosti si dovoluji osobní poznámku: stálo by za to, aby někdo z účastníků popsal, jak se historický samizdat připravoval a „vyráběl“. Z. Sládek patřil k neformální redakční radě *Historických studií* a sám do nich i do dalších sborníků pod pseudonymem přispíval. Kromě toho nalezneme doslova množství jeho recenzí a zpráv v odborných periodikách nejen československých, ale i zahraničních.

V roce 1990 se Sládek vrátil na své bývalé pracoviště v Akademii věd – do Ústavu dějin střední a východní Evropy. Zde (a později po odchodu do důchodu) rozvíjel intenzivní činnost publikační i organizační. Znovu se vrátil k dějinám Ruska a podílel se výraznou měrou na knize, která vyšla pod tímto názvem počínaje rokem 1995 již v několika vydáních, stal se iniciátorem tezí *Kontinuita ruských dějin* (1999), věnoval se bádání o ruské emigraci, opět se vrátil ke K. Kramářovi, avšak napsal také vyváženou studii *Bilance hospodářství první republiky* (1995) a velkou monografii *Malá dohoda 1919-1938* (2000), rozebírající její politické, hospodářské i vojenské aspekty.

Všichni, kteří ho znali, v něm spatřovali autoritu a na slovo vzatého odborníka. Ti z nás, kdo s ním byli po léta v blízkém kontaktu, věděli, že je nezištným a dobrým kamarádem a kolegou. Pro ně zejména je jeho odchod bolestnou ztrátou.

Vladislav Moulis

Na památku Ferdinanda Seibta

(9. 5. 1927 – 7. 4. 2003)

Dne 7. dubna 2003, nedlouho před svými 76. narozeninami (9. května 1927), zemřel prof. dr. dr. h. c. Ferdinand Seibt, jeden z předních a nejplodnějších německých historiků. 13 knih (řada z nich v četných reedicích a překladech) a hodně přes 300 článků a studií reprezentuje jeho mimořádně široký badatelský záběr: středověk, reformy a revoluce, utopie, biografie a v neposlední řadě jeho velká vědecká láska, české dějiny.

Nikoli náhodou: rodák ze severočeských Střížovic strávil mládí v Čechách, odkud byl v pouhých 17 letech poslán do jednotky »flaku«. Vysokoškolské studium historie, filozofie a germanistiky absolvoval již v Německu. Promován v roce 1952 působil deset let jako středoškolský profesor (Studienrat). Od mládí se angažoval v sudetoněmecké katolické Ackermannově obci, v jejímž časopisu *Der neue Ackermann* zveřejnil již v 50. letech řadu článků, z nichž byl už tehdy cítit zvědavý, kritický duch a pevné demokratické přesvědčení.

V roce 1964 se habilitoval prvním velkým spisem *Hussitica. Zur Struktur einer Revolution* (1965, 2/1992), který na celý život předurčil velkou část jeho badatelského zájmu, totiž bohemikální studie. Tento zájem jej též přivedl k součinnosti s badatelským sdružením a institutem Collegium Carolinum, které se na celý zbytek života stalo jeho druhým vědeckým domovem. Jako příslušník nové generace se pod předsednictvím prof. Karla Bosla podílel na zásadní změně orientace CC – od minulostí zatížené Sudetendeutsche Geschichte k celistvým dějinám českých zemí, k nimž se ostatně obrací i historiografie česká, která také už nepěstuje pouhé dějiny národu českého v Čechách a na Moravě.

Mladý docent byl spoluautorem díla, které stálo na počátku zmíněného obratu Collegia a německé historické bohemistiky vůbec: do třísvazkového *Handbuch*

der Geschichte der böhmischen Länder (1966) přispěl rozsáhlou kapitolou o 15. století. Přirozenou součástí tohoto zájmu byla i československá historiografie, jejíž obtížné osvobozování ze zajetí »dogmatických deformací«, jak se tehdy říkalo, vysledoval Seibt jako první ze zahraničních bohemistů s kritickým nadhledem a porozuměním zároveň; dodnes pozoruhodný přehled československé historické produkce Bohemica vyšel žel až v roce 1970, kdy tento nadějný počátek skončil v normalizační potopě.

Za svého působení na Ruhrské univerzitě v Bochumi, kam byl povolán v roce 1969 a kde setrval až do svého odchodu do důchodu, zveřejnil v roce 1972 svou třetí knihu s latinizujícím názvem: *Utopica (Modelle totaler Planung)* – jedna z prvních prací, jež pátrala po historických kořenech tématu, jež se až po letech stalo módně aktuálním. Dva roky po té vyšlo jedno z jeho životních děl *Deutschland und die Tschechen*, první náčrt česko-německých vztahů, který překročil »vnitročeský« rámec tématu a zařadil do něho i vztahy mezistátní. Svě dílo dovedl až do 20. století a získal v něm napříště nové pole svého badatelství. Třebaže dnes je už leccos z tohoto průkopnického díla překonáno (také dalšími studii autorovými), Seibtův kritický postoj na obě strany (sudetoněmecké zúčtování s minulostí se nekonalo, zní jedna z tezí této práce) mu vynesl mnohou nepřízeň ve vlastních sudetských řadách i ne jeden odpudivý útok ze strany českých normalizačních oficiálů; pět vydání a český překlad po dvaceti letech svědčí o trvalých hodnotách, která jsou mu přikládána.

V 70. letech, v době pro českou historiografii tak těžké, stalo se mnichovské Collegium (od roku 1980 stanul F. Seibt v jeho čele jako předseda a později s H. Lembergem i jako vydavatel *Bohemia*) jedním z center svobodného bádání, jež poskytl i prostor historikům exilovým; po roce 1989 Collegium ocenil Historický ústav AV sborníkem Ad honorem, který vyšel u příležitosti tehdejší pražské výstavy. Pravidelné konference CC a četné sborníky z nich vzešlé představují dodnes cenný fundus poznatků o českých a československých dějinách; na Seibtovy pronikavé úvody a temperamentní diskuse pamětníci dodnes vzpomínají.

Udržování vztahů s rozehnanou nebo normalizovanou československou historickou vědou bylo tehdy takřka nemožné a tato izolace i hermetické uzavření československých archivů zanechalo mnohdy i citelné stopy na tehdejší zahraniční bohemistické produkci. Seibtova bohemikální díla z této doby, zejména sborník k výročí pražského biskupství *Bohemia sacra* (1974) a *Renaissance in Böhmen* (1985) patří však k tomu nejlepšímu, co z této doby pochází. Ocenění zaslouží i lidská stránka: F. Seibt napomohl tomu, že v SRN vyšlo husitské dílo zakázaného R. Kalivody, jakkoli se svým pojetím od Seibta odlišoval. Jako vydavatel druhého svazku sedmidílné reprezentativní příručky *Handbuch der europäischen Geschichte* (1987) přizval F. Seibt k autorské spolupráci i proskribovaného F. Šmahela. Možná, že vůči aranžmá českých dějin jako jedné ze Sonderentwicklungen říše lze vznést námitky, avšak ve srovnání s více jak tisícistránkovým prvním dílem, v němž se české země skvěly tenoučkou podkapitolkou o 14 stránkách, nebylo jen změnou kvantita-

tivní, ale i kvalitativní: české dějiny byly pojaty jako organická část (západní) Evropy.

Tato doba, v níž F. Seibt stanul na prahu padesátky, byla dobou jeho plodné badatelské zralosti. Řadu jeho tehdejších děl počíná dodnes pozoruhodná studie z roku 1984 *Revolution in Europa. Ursprung und Wege innerer Gewalt*, pojednávající dvě vlny velkých evropských revolucí, z nichž první rannou je Seibtovi husitství. Velké biografie velkých panovníků Karla IV. *Der Kaiser in Europa* (1978) a Karla V. *Der Kaiser und die Reformation* (1990) a syntetický přehled *Glanz und Elend des Mittelalters* (1987) měly nejen pozitivní ohlas odborný, ale i neobyčejný úspěch čtenářský: pateré či šesteré vydání není obvyklým jevem ani na velkém knižním trhu německém a totéž platí o četných překladech, v případě Lesku a bídy dokonce i do exotické korejštiny.

V posledním desetiletí Seibtova vědecká dráha i tvorba vyvrcholila. Za jeho předsednictví se v CC uplatnila nová badatelská generace, která také obohatila dosavadní převážně bilaterální česko-slovensko-německý rejstřík konferencí v Bad Wiessee o širší pohledy střeoevropské a evropské. Třebaže ve vzájemných vztazích tu a tam zajiskřilo, počátky vědeckých kariér této generace proběhly pod Seibtovou (i Lembergovou) náklonností; jména Petera Heumose, Michaely Marek, Evy Hahn, Roberta Lufta a dalších si získala uznávaná místa v adresáři badatelů nejen bohemistických.

Sám F. Seibt v tehdejší tvorbě rozvinul své pronikavé pohledy na novodobé česko-německé dějiny v trojici děl: *19. Jahrhundert in Böhmen* (1995), *Jan Hus zwischen Zeiten, Völkern, Konfessionen* (1997) a *Deutsche, Tschechen, Sudetendeutsche. Analysen und Stellungnahmen zur Geschichte und Gegenwart aus fünf Jahrhunderten* (2002); jeho úsudky jistě budou předmětem diskuse, která bohužel vlastně ještě nezačala. V případě německých dějin je jakýmsi pandánem jeho kritického vyrovnávání s minulostí (před příliš silovým pojmem *Bewältigung* dával přednost odborně střízlivému *Aufarbeitung*) nedávno i v českém překladu vyšla kniha *Das alte böse Lied. Deutsche Geschichte von 1900 bis 1945* (2000). Symbolickým završením díla velkého historika je jeho poslední (a jako poslední jistě neplánovaná) kniha *Die Begründung Europas. Ein Zwischenbericht über die letzten tausend Jahre* (2002), historikovo zamyšlení nad osudem kontinentu, pro F. Seibta typický doklad neochabujícího zájmu o živé problémy své doby.

Jednou z největších příčin úspěchů Seibtových děl bylo a je jeho podání, ztělesňující staré a dobré ctnosti historie, která není jen vědou, ale také uměním. Seibt byl velký rétor a velký vypravěč. Pomíjivé módy ovšem pomíjel, avšak sdělnost jeho tvorby není založena na pouhé tradicionální pozitivistické či spíš pseudopozitivistické naraci, nýbrž je výsledkem vskutku moderně orientované a soudobým teoretickým myšlením inspirované vědy.

Seibtovo životní dílo nepředstavuje jen jeho rozměrná tvorba psaná (v jeho případě často diktovaná), nýbrž také jeho rozsáhlé společenské aktivity, lze-li pod tento titul shrnout široký rejstřík ediční činnosti, vynikajících výstav, nesčetných

přednášek a diskusí na nejrůznějších forech, v to počítaje jeho srdci vždy nejbližší Ackermannovu obec; na neposlední místo v této řadě patří i účast v česko-německých historických grémiích. V normalizační době, kdy styky s českou a československou historickou obcí byly minimální nebo žádné, věnoval se též problematice dějepisných učebnic; jedna z prvních, ne-li vůbec první srovnávací studie tohoto druhu vzešla již v 80. letech z jeho a Lembergova pera. Když pak po roce 1989 zábrany k jeho radosti padly, byl Seibt právem jako jeden z prvních povolán do bilaterální, později trilaterální historické komise německo-česko-slovenské. Na ní a na česko-německém diskusním fóru se po dlouhá léta aktivně a vynikajícím způsobem podílel. Přestože byla a je čas od času pronásledována nevlídnými kritikami (více v Čechách než v Německu nebo na Slovensku) stala se nejen místem lidského i vědeckého sblížení obou historických obcí, ale i fórem názorového tříbení. Svůj často tradovaný výrok, že komise není souborem dvou mužstev, ale že v ní jsou dovoleny i vlastní góly, Seibt sám naplňoval vrcholnou měrou a podstatně přispěl k přátelské, kolegiální, ale zároveň zásadové atmosféře jejích diskusí.

Prof. Seibt svým dílem historickým i svým osobním nasazením byl jedním z prvních a nejaktivnějších hlasatelů a nositelů česko-německého sblížení, bez něho by nebylo takové, jaké je. Jeho hluboký poměr k zemi svého rodu, k Čechám, byl vždy osobitým poměrem demokratického Němce, který si vysoko cenil hodnot, jež v těchto vztazích vznikly a těžce nesl rány a krize, které je doprovázely. Odsun a vyhánění bylo i jeho osobní bolestí a v tomto i některých jiných tématech se do posledního bodu s českými kolegy neshodl. V každém jeho kritickém slovu na českou adresu byla však zároveň vždy cítit empatie; jako pars pro toto budiž uvedena jeho činná snaha napomoci po rozpadu Československa novému státu kritikou dehonostujícího termínu Tschechei a historickou argumentací pro název Tschechien. Také jeho kritické lásce k sudetskému německému se vždy nerozumělo – i na sudetské straně. Jeho historické přesvědčení a z něho vyvěrající evropské krédo, založené již v jeho starších pracích a ztělesněné v práci poslední, která se stala vlastně jeho odkazem – to byla nejhlubší motivace vytrvalého úsilí o vzájemné porozumění a překonání starých předsudků na obou stranách, na nichž také nejednou se svými snahami narazil.

Seibtovu dílu vědeckému i jeho veřejnému angažmá se právem již za jeho života dostalo vysokého ocenění, a to jak odborného, tak i společenského a státního. Kromě sborníků na jeho počest byl držitelem cen Georga Dehia a Adalberta Stifera, zlaté Palackého medaile AV ČR i čestného doktorátu Univerzity Karlovy, jakož i vysokých vyznamenání státních, záslužných křížů lucemburského a německého i českého řádu za zásluhy.

Pohled na Seibta vědce a na Seibta veřejného činitele by nebyl úplný bez pohledu na Seibta člověka. Byli a jsou jistě i tací, s nimiž si nepadl do noty a kteří se s ním neshodli, ale široký kruh jeho přátel i vědeckých druhů a kolegů bude vždy oceňovat jeho skvělé vlastnosti povahové a osobní: mimořádnou pracovitost a vě-

deckou invenci, lidskou vstřícnost, přátelství a otevřenost, pronikavý úsudek a laskavý humor i nezdolný optimismus, s nímž překonával i chorobu poslední doby.

Ferdinand Seibt zanechal vsutku hlubokou brázdu nejen v historické vědě – zůstává po něm citelná mezera a mnozí z nás si se smutkem a lítostí připomínají, že dobrý člověk už nežije.

Jan Křen

Český historik nad rakví Lubomíra Liptáka 28. října 2003¹

Vážená paní Liptáková, vážení pozůstalí, dámy a pánové, kolegyně a kolegové!

Smrt Lubomíra Liptáka je těžkou ztrátou nejen pro Vás pro všechny, pro slovenskou historickou obec a slovenskou kulturní veřejnost, ale i pro české historiky, za něž tu dnes hovořím. Lubomír Lipták nás učil lépe rozumět slovenským dějinám. Úvahami o slovenské minulosti nám nastavoval svérázné zrcadlo a pomáhal nám tak lépe porozumět i naší vlastní, české historii. Nejednou nás přiměl k zamyšlení nad tím, jak rozdílně vnímalo české a slovenské prostředí minulost prožívanou ve společném státě a jaké to mělo a má důsledky pro současnost. Rozměr jeho historické analýzy přesahoval ovšem český a slovenský horizont; jako málokdo mezi námi rozuměl souvislostem středoevropským a celoevropským a štědře se s námi dělil o své poznatky. Dovedl vždy přesně pojmenovat, co bylo v tom kterém dějinném okamžiku důležité a podstatné a co byly jen prázdné plevy.

Kvůli tomu všemu byl Lubomír Lipták magnetem na programu našich společných podujetí, na konferencích slovensko-česko-německých, francouzského centra CEFRES v Praze a mnoha dalších. Chodili jsme na taková kolokvia a konference často především kvůli němu. Lubomír Lipták vždy přišel s něčím novým, s novými pohledy na zdánlivě obehnaná témata, překvapivě a neočekávaným směrem zaměřil reflektor historické reflexe tak, že jsme měli pocit minulosti znovu objevené. Kvůli tomu jsme brali nedočkavě do rukou každý jeho nový článek, jeho nové studie a knihy.

To všechno nám bude chybět, bez toho všeho se budeme muset obejít. Je nám z toho smutno a jsme naplněni lítostí nad velkou ztrátou tak, jako Vy všichni. Bude nám scházet také Liptákův suchý humor, který neodlučně patřil k jeho osobnosti a s nímž komentoval lidské hemžení v minulosti a současnosti. Jako historik par excellence věděl dokonale, z jakého těsta jsou uděláni lidé, že i biskupská mitra je jen taft a že všude na světě mají svůj Kocourkov. Avšak v jeho schopnosti vidět směšné stránky každého lidského počínání a sarkasticky je komentovat nebyl ani stín znevažování nebo cynismu. Lubomír Lipták uměl rozpoznat nezištnost a hrdinství, momenty, kdy lidé překonávali strach, vlastní malost, dokázali nemyslet

¹ Slovenský historik a publicista PhDr. Ľubomír Lipták, DrSc. (1930- 20. 10. 2003).

jen na sebe, kdy dorůstali ve svých hvězdných minutách či hodinách k velikosti. A dokázal to vyjádřit pointovaně, bez hluchého patosu a zbytečně velkých slov.

Lubomír Lipták zanechává hlubokou stopu v našich myslích i srdcích. Zůstává po něm nejen nesmazatelná vzpomínka, ale i napsané a vydané dílo, k němuž se budeme sami znovu vracet a k jehož studiu povedeme své žáky a následovníky. K lítosti nad ztrátou se přidružuje vděčnost za všechno, čím nás Lubomír Lipták obohatil a obdaroval a co po sobě při svém odchodu zůstavil jako svůj odkaz nám všem.

Vilém Prečan

X. NA PAMÁTKU JANU HAVRÁNKOVI

Jan Havránek jubilující¹

(7. 6. 1928 – 1. 9. 2003)

Tématické okruhy prof. PhDr. Jana Havránka, CSc., oslavujícího letos pětasedmdesátiny (narozen 7. června 1928 v Teplicích), se soustřeďují k dějinám 19. století, s častým přesahem do období mezi dvěma světovými válkami, k dějinám Univerzity Karlovy, událostem studentským a inteligence. Jeho studie vynikají zřetelem k syntéze, jsou z části publikovány cizojazyčně, zaměřeny na mezinárodní diskusi, ať už na konferencích nebo v tématických sbornících. Ve svých přednáškách a vysokoškolských učebnicích podal Havránek syntézu dějin 19. století (*Dějiny Československa*, 3. díl. Od roku 1791 do roku 1918, Praha 1968; spolu s Jozefem Butvínem a *Dějiny novověku*, red. Jaroslav Charvát, Praha 1973).

Jasná racionální pointa vyjádření, vedle zběhlosti v cizích jazycích, byla Havránkovou předností již během jeho studia na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v letech 1948-1952, kde kombinoval historii s filozofií. V semináři profesora Václava Husy se v roce 1950/1951 začal zabývat hornickými stávkami koncem 19. století. V diplomní práci a zároveň disertaci obhájené v roce 1952 pojednal o stávce horníků v severočeském uhelném revíru roku 1900; vyšla záhy v *Rozpravách ČSAV* (řada společenských věd, roč. 63, seš. 2, 1953).

Už v tomto raném díle vyniká příznačná metodická vynalézavost Havránkova. Dávno předtím, než se "oral history" stala jistým druhem světové módy, autor kriticky využil svých rozhovorů s účastníky a pamětníky stávky jako pramene prvořadé povahy. Zároveň tu s erudicí jemu vlastní účelně zpracovával prameny statistické povahy. Aplikace historicko-statistických metod je trvalým přínosem Havránkových vědeckých prací. Na toto téma přednášel bezmála tři desetiletí od roku 1956/1957 v kurzech pro studenty archivnictví a historie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde byl na Katedře československých dějin a archivního studia od roku 1952 nejprve interním aspirantem, pak odborným asistentem. Koncem roku 1963 se habilitoval a od 1. srpna 1964 byl ustanoven docentem českých dějin. Jako habilitační práci předložil všestranně přepracovanou část své roz-

¹ V době, kdy bylo toto číslo Zpravodaje, do kterého byl zařazen i jubilejní text pana profesora Josefa Petráně k letošnímu životnímu výročí Jana Havránka, připraveno do tisku, nás zastihla smutná a překvapivá zpráva... Po domluvě jsme získali laskavé svolení pana prof. Petráně ponechat ve Zpravodaji jím připravený jubilejní text na místo nekrologu jako poctu dílu a odkazu Jana Havránka. Považujeme i tuto formu za důstojné rozloučení s naším milým a váženým kolegou, ve kterém pan prof. Petráň brilantně postihl důležité a mezní okamžiky ze života J. Havránka, připomněl jeho bohatou vědeckou, pedagogickou, publikační i přednáškovou činnost, respektovanou právem i v zahraničí, a v neposlední řadě jako jeho dlouholetý přítel a kolega zdůraznil sílu osobnosti Jana Havránka.

sáhlé kandidátské disertace *Hnutí Omladiny a boj za všeobecné hlasovací právo*, kterou obhájil v roce 1958.

Hlavní pracoviště měl tehdy Havránek již v Ústavu pro dějiny Univerzity Karlovy, který byl od založení v roce 1959 propojen personálně s katedrou. Jeho externím ředitelem byl docent František Kavka, který přizval v roce 1960 Havránka k práci na *Stručných dějinách Univerzity Karlovy* (vyšly v roce 1964). Tématika univerzitních dějin se spolu s dějinami studentstva objevuje nadále jak v odborných pracích Havránkových, tak v jeho pedagogickém programu. Vedle toho nadále vypisoval přednášky o vývoji obrazu 19. století v českém dějepisectví a české společnosti v devadesátých letech, vedl specializované semináře a účastnil se bohaté činnosti pracovních skupin archivářů a dalších externistů při katedře, zabývajících se materiálními podmínkami života a formováním národního trhu v raném novověku a historickou demografií. Vyučoval rovněž na Pedagogickém institutu (později Pedagogické fakultě UK) v Brandýse nad Labem. Odtud vycházel jeho podíl na tvorbě skript a zmíněných vysokoškolských učebnic. Skripta *Úvod do studia dějepisu* (1961) doplnil v kolektivní příručce se stejným názvem, vydané v Ostravě roku 1965, již dlouho užívali studenti našich univerzit.

Nemohu pominout Havránkovo umění navazovat oboustranně užitečné mezinárodní kontakty, z něhož čerpá dodnes, ať už nepřerušeným přátelstvím s někdejšími zahraničními studenty u nás, nebo s kolegy, s nimiž se seznámil na přednáškových pobytech a konferencích v zahraničí. Podmínky k navazování takových vztahů, byť zprvu v omezené míře, se příznivě vyvíjely při dočasném politickém uvolnění během šedesátých let. Havránek přednáší rád a dovede vzbudit zájem jak adeptů historie, tak zkušených odborníků nebo širší veřejnosti. Jednou z mimořádných příležitostí z toho vyplývajících byla jeho cesta do amerického Bloomingtonu, kde se na jaře 1966 konala mezinárodní konference o národnostních problémech v habsburské monarchii v 19. století. Jeho referát tu vzbudil velký zájem vyváženým přehledem vývoje českého nacionalismu 19. století, který neotřele, pro Havránka charakteristicky, vycházel z analýzy demografických změn, které vyjádřil statisticky migrací složek obyvatel do měst a průmyslových oblastí. Ekonomickému pozadí sociálních změn v průběhu 19. století, kdy se vytvářela novodobá česká společnost, věnují pozornost jeho studie o postavení rolníků a jejich hnutí, které v cizojazyčných verzích vzbudily rovněž nemalý zájem historiků v zahraničí. Oceňuji zejména Havránkův smysl pro zařazení detailu, oživujícího přednášku nebo studii, které ovšem sleduje vždy mikrohistorický aspekt, vtipně objasňující širší nové souvislosti. Nejsou to pouhé ilustrace apriorních tezí, ale hlubší analytický průnik při hledání smyslu.

Na mezinárodních konferencích v šedesátých letech se Havránek účastnil podnětně diskuse o české politice a uspořádání poměrů v habsburské říši po roce 1848 a roku 1867, jejíž základní myšlenky shrnul ve studiích publikovaných v zahraničí i ve *Sborníku historickém* (17, 1970, s. 67-96). Byl často zván k přednáškám do zahraničí, zvláště rakouským *Europahausem*, který pořádal semináře

k problematice soužití národů a národností ve střední Evropě před první světovou válkou a v meziválečném období.

V krátké době druhé poloviny šedesátých let se zdály otvírat netušené možnosti uvolnění mezinárodní vědecké diskuse a svobodného pedagogického působení, což poznáme i zběžným nahlédnutím do bibliografie Jana Havránka (vyšla péčí Jiřiny Urbanové a Michala Svatoše ve sborníku *Bildungsgeschichte, Bevölkerungsgeschichte, Gesellschaftsgeschichte in der böhmischen Ländern und in Europa*. Festschrift für Jan Havránek zum 60. Geburtstag, Wien-München 1988, s. 439-453; současně in: *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 28/1, 1988, s. 9-29; bibliografii po roce 1988 doplnila Jiřina Urbanová ve sborníku *Magister noster*, který vydává k Havránkově počtě Univerzita Karlova ve vydavatelství Karolinum, 2003).

Bohužel to trvalo krátce. Začátkem normalizace emigroval vedoucí katedry profesor František Graus, někteří kolegové museli odejít z fakulty, dohled nad výukou i vědeckou činností si osvojili režimní hlídači. Už v roce 1969 byl docent Havránek vyškrtnut ze seznamu členů katedry, se všemi důsledky jež to přinášelo: přestal být školitelem aspirantů, od roku 1970 nemohl přednášet v rámci programu katedry. Kontinuoval výuku díky docentu Zdeňku Fialovi, jenž se stal po osamostatnění katedry archivnictví jejím vedoucím, v kurzu statistiky pro archiváře, později i pro studenty etnografie. V nepříznivých dobách mu umožnili působit na mimopražských pedagogických fakultách jeho kolegové v Ústí nad Labem a v Českých Budějovicích. Normalizátoři nenechali ovšem na pokoji ani Havránkovo hlavní pracoviště, Ústav pro dějiny UK. Počátkem července 1970 obsadili v noci archiv příslušníci Státní tajné bezpečnosti, vzápětí rektor odvolal ředitele profesora Kavku a ústav zrušil. Po výsleších a propuštění zaměstnanců tu zůstali Havránek s dr. Tříškou jako jediní obeznámeni s provozem. Z pověření rektora potom Havránek od července 1970 do konce dubna 1974 archiv prozatímně vedl. Nesměl až do roku 1979 jezdit do zahraničí, paradoxně mu však vzhledem k jeho jazykovým znalostem, zkušenostem a šíři vědomostí byli úředně prikazováni ke konzultacím zahraniční stážisté a stipendisté, které provázal i na odborných exkurzích a mohl rozšiřovat okruh žáků a přátel za hranicemi.

V rámci archivu Jan Havránek pokračoval ve vědecké práci a jako tajemník redakční rady časopisu *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* se soustředil na shromažďování hodnotných příspěvků jednoho z mála periodik, které si v normalizačních časech udržovalo vysokou úroveň a bylo tak oceňováno i v zahraničí. Přátelé při badatelských pobytech v Praze se neopomněli zastavit v univerzitním archivu, kde nacházeli pomoc a užitečnou informaci, díky Havránkovu širokému kulturnímu rozhledu a nepřekonatelnému zájmu o věci velké i skrovnější nejen v minulosti, ale především též v současnosti. Však mu také vydali k šedesátým narozeninám ve Vídni a Mnichově obsáhlý sborník roku 1988, kde nad jiné povolaný znalec střeoevropských dějin 19. století vídeňský profesor Richard Georg Plaschka zhodnotil dosavadní Havránkovo dílo.

Ze sedmdesátých a osmdesátých let pochází řada Havránkových statí o osobnostech české vědy a politiky 19. století, ať už jubilejních nebo dílčích analytických studií, příspěvků k historické demografii a sociálních dějinám, národnostní otázce, židovské komunitě... Počátkem osmdesátých let se poněkud uvolnila zdejší atmosféra politická a Havránek mohl opět vycestovat za hranice (v roce 1983 do Vídně, Lublaně a na čtyři týdny do Bloomingtonu a na další americké univerzity). V listopadu 1989 se právě chystal na svůj nejdelsší americký pobyt, od ledna 1990 na půl roku jako Fellow ve washingtonském Woodrow Wilson Institut, když se u nás poměry nečekaně z gruntu změnily a na pořad přišla Havránkova profesura. Jmenován a ustanoven profesorem českých a slovenských dějin byl 1. června 1992, zároveň od roku 1990 vedl univerzitní archiv. Když mne roku 1992 spolu s tehdejším prorektorem prof. Karlem Malým vyzval, abych vedl obnovený Ústav dějin UK spojený s archivem, vsadil jsem na Janova ujištění, že mi podle potřeby bude víc než pravou rukou. A tak se i stalo a trvá podnes.

Na spadnutí bylo 650. výročí založení pražské univerzity, vhodné k naplnění dávného úkolu, který si ústav předsevzal již za Kavkova vedení, vydání velkých *Dějin Univerzity Karlovy*. Jan Havránek měl mnohé připraveno během pilného soustředěného předešlého bádání a využil veškerého organizačního talentu a své autority k tomu, aby každoročně byl jeden svazek na stole a poslední čtvrtý jsme mohli dát rektorovi do rukou v předvečer jubilejního 7. dubna 1998. Sám redigoval třetí svazek (zahrnující dobu 1802-1918) a po náhlém úmrtí dr. Miroslava Truce se spolu s kolegou Zdeňkem Poustou ujal redakce čtvrtého, posledního svazku zahrnujícího období 1918-1990. V úvodních kapitolách svazků vyniká Havránkův smysl pro syntézu, sevřené vyjádření na daném úsporném prostoru, text se opírá převážně o studium původních archivních pramenů. Nelze pominout Havránkovu velkou zásluhu na zpracování redukované dvousvazkové anglické verze dějin UK, která byla v zahraničí příznivě přijata. Nezdolná svěžest se přitom dodnes projevuje v příspěvcích na řadě konferencí doma i v zahraničí v plně obsazeném časovém rozvrhu Havránkově. Dodávám, že jeho velký odborný věhlas došel ocenění i venku: je zahraničním členem Polské akademie věd (Krakov) a nositelem Ceny Antona Gindelyho (Vídeň).

Na hodnocení košatého vědeckého a pedagogického dosavadního díla profesora Jana Havránka, při jeho neobyčejně rozsáhlém záběru a širokém kulturním rozhledu, bych si v této jubilejní glose sotva troufal. Natolik přítele znám, že si dovoluji tvrdit, že on sám se jistě nestačil pořádně ohlédnout, probírat retrospektivně posavadní vlastní individuálně prožívaný čas a marně a zbytečně lamentovat nad tím, co člověku promarnil krutý čas dějin.

Josef Petráň

XI. INFORMACE

Přednášky Sdružení historiků ČR (Historický klub 1872) v Národním muzeu v Praze na podzim 2003 a na jaře 2004

Výbor Sdružení historiků České republiky (Historického klubu 1872) si Vás dovolu-
je srdečně pozvat na pokračování přednáškového cyklu **ČEŠTÍ PANOVNÍCI**.
Přednášky se budou tradičně konat **každou třetí středu v měsících říjnu až pro-**
sinci 2003 a v lednu až květnu 2004 v přednáškové síni Národního muzea
v Praze od 17.30 hod.

Témata přednášek:

PODZIM 2003

15. 10.	Prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.:	Karel V.
19. 11.	Doc. PhDr. Lenka Bobková, CSc.:	Jan Lucemburský
17. 12.	Prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc.:	Friedrich Falcký

JARO 2004

21. 1.	Prof. PhDr. Petr Čornej, CSc.:	Zikmund Lucemburský
18. 2.	PhDr. Jiří Rak:	František Josef I.
17. 3.	PhDr. Eduard Šimek, CSc.:	Rudolf II.
21. 4.	PhDr. Jiří Mikulec, CSc.:	Leopold I.
19. 5.	Doc. PhDr. Vít Vlnas:	Josef I.

Informace o placení členských příspěvků v roce 2004

Výbor Sdružení historiků ČR vyzývá své členy k zaplacení členských příspěvků na rok 2004:

- řádní členové	-	200 Kč
- důchodci	-	100 Kč
- studenti	-	60 Kč

Za tímto účelem je ve Zpravodaji vložena složenko s číslem běžného účtu SH ČR vedeného u pobočky České spořitelny v Praze 1. Prosíme **o čitelné vyplnění jména, adresy odesílatele na složence - nejlépe hůlkovým písmem**. Členové regio-

nálních poboček mohou nadále platit své příspěvky prostřednictvím vedení příslušných poboček.

Ti, kteří neobdrželi Zpravodaj z důvodů dále uvedených, obdrží složenku samostatně poštou.

V této souvislosti si vás dovoluujeme upozornit, že nadále platí rozhodnutí výboru SH ČR z října 2001 o upřesnění kritéria pro zasílání Zpravodaje. Zpravodaj Historického klubu bude nadále ve smyslu tohoto rozhodnutí **zasílán pouze těm členům, kteří zaplatili poslední členský příspěvek v roce 2003**. Zdůrazňujeme, že rozhodnutí se **netýká samotného členství** ve Sdružení historiků, pouze zasílání Zpravodaje; po doplacení příspěvků zasílání obnovíme.

Výbor SH ČR vyzývá své členy, aby dodržovali tuto pro existenci a činnost Sdružení důležitou a nezbytnou povinnost a aby ti, kteří ještě nezaplatili členské příspěvky za předešlé období, využili této příležitosti a doplatili příspěvek spolu s členským poplatkem za rok 2004.

Děkujeme za pochopení.

Zpravodaj Historického klubu, roč. 14, 2003, č. 1. Časopis Sdružení historiků ČR (Historického klubu 1872). Vedoucí redaktor Jiří Kocian. Vydalo Sdružení historiků ČR (Historického klubu 1872) v Praze, 2003, 104 s. - ISSN 0862-8513.

Vychází ve spolupráci a s podporou Historického ústavu AV ČR v Praze